

Corte Verantwoordinghe, oft Bescherminghe der Confeszien oft bekintnisse des Gheloofs der Christelijcker ghemeinten van Antwerpen der Aussborchscher Confessien toegedaen, tegen het Venijnich Schimpboeck Wilhelmi Lindani van Dordrecht, Bisschop (Titulotenus) van Rueremunde.

<https://hdl.handle.net/1874/424622>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

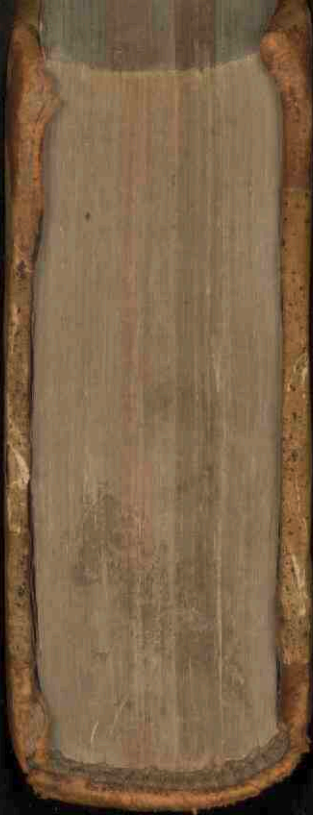
<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

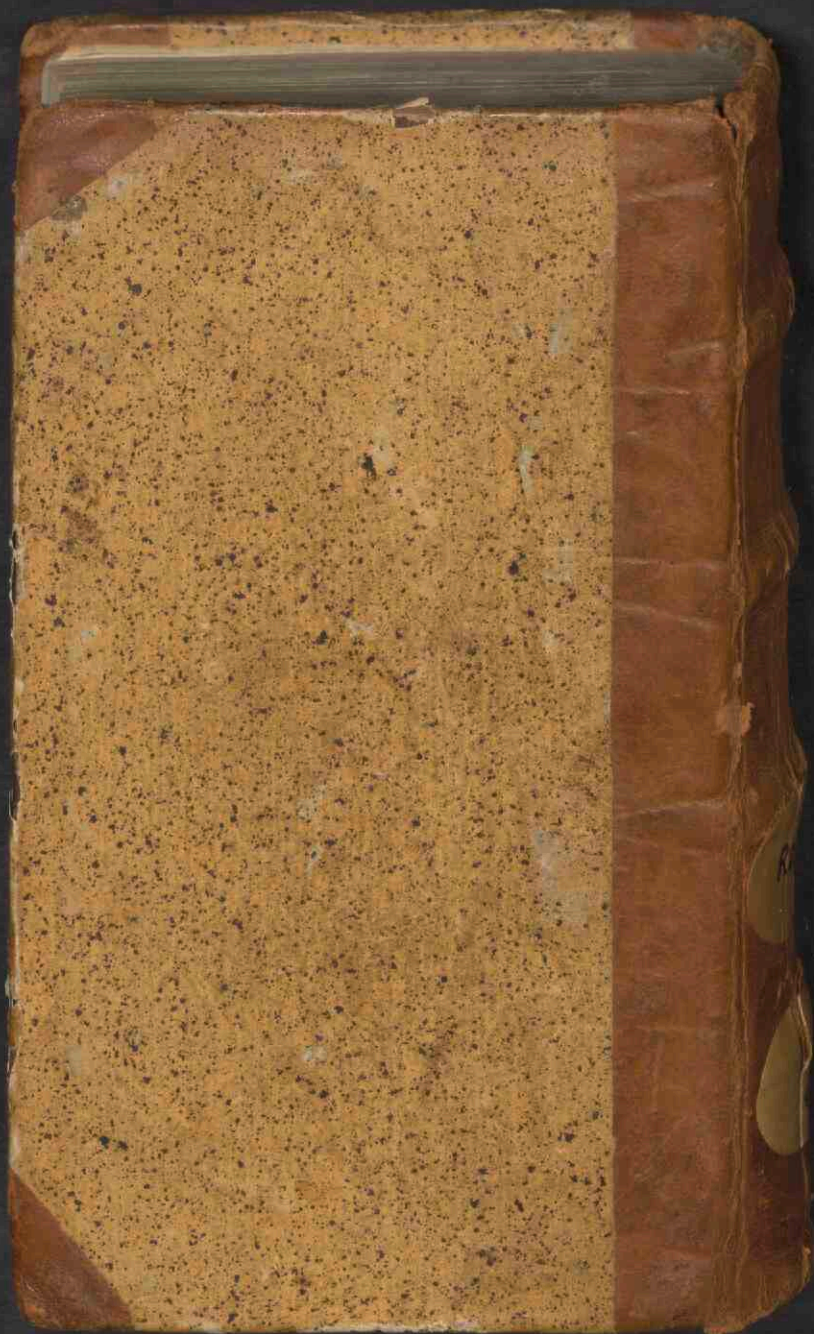
Rariora

**E. oct.
457**

ruy

Theologia

Octavo n°. 457.

Rariora

E. oct.
457

*habet p[ro]p[ri]e
capit[ul]o mag[is]
ut p[ro]p[ri]e mag[is]
capit[ul]o p[ro]p[ri]e*

*q[ui]a mag[is] cap[it]ulo
p[ro]p[ri]e*

o[mn]i[um] d[omi]n[us]

q[ui]a p[ro]p[ri]e p[ro]p[ri]e p[ro]p[ri]e p[ro]p[ri]e p[ro]p[ri]e p[ro]p[ri]e p[ro]p[ri]e p[ro]p[ri]e p[ro]p[ri]e p[ro]p[ri]e

*capit[ul]o p[ro]p[ri]e
mag[is] p[ro]p[ri]e
mag[is] p[ro]p[ri]e
mag[is] p[ro]p[ri]e
mag[is] p[ro]p[ri]e*

q[ui]a p[ro]p[ri]e p[ro]p[ri]e p[ro]p[ri]e p[ro]p[ri]e p[ro]p[ri]e p[ro]p[ri]e p[ro]p[ri]e p[ro]p[ri]e p[ro]p[ri]e p[ro]p[ri]e

U

S

quar me ca p[ro]p[ri]a uo
p[ro]p[ri]a quid ut g[ra]t[ia] me
fo[rum] u[bi] bona & bon[um] no[n] e[st]
te & ut g[ra]t[ia] an[te] ill[ud] p[ro]p[ri]e
p[ro]p[ri]e & melio[rum] d[is]p[os]itio[n]e d[omi]n[us]
no[n] i[n] p[ro]p[ri]e q[ui] app[ar]et cap[it]ulo
sine uoluntate & d[omi]n[us]
q[ui] ex[ist]it cap[it]ulo tali p[ro]p[ri]e
aut[em] p[ro]p[ri]e cap[it]ulo p[ro]p[ri]e ex
t[er]io[rum] uoluntate p[ro]p[ri]e i[n] duob[us] d[omi]n[us]
i[n] p[ro]p[ri]e ad p[ro]p[ri]e
Et isto toto sermone in p[ro]p[ri]e
t[er]t[er]io fo[rum] ce[n]su & i[n] ma
q[ui] ex[em]p[li]s cauit i[n] fo[rum] ab il
relig[io]s[us] duob[us] i[n] o[mn]i
duob[us] i[n] q[ui] uol[un]te i[n] d[omi]n[us]
male fo[rum] ce[n]su i[n] mal
illo te adde[re] ut d[omi]n[us] d[omi]n[us]
fo[rum] d[omi]n[us] i[n] multa i[n] o
& q[ui] mag[is] p[ro]p[ri]e cap[it]ulo
q[ui] i[n] p[ro]p[ri]e obedi[en]t se

Si uo no[n] p[ro]p[ri]e
no[n] alie q[ui]da i[n] o
p[ro]p[ri]e
alio[rum] o[mn]ib[us] p[ro]p[ri]e
h[um]i[li]t[er] i[n] d[omi]n[us]

Wort der christlichen

In christen

Die K. in Rom

Im Namen der K. in Rom

Die christliche Kirche

N 21. C.

70
ex dono Buchely

Corte

Verantwoordinghe / oft
Bescherminghe der Con-
fessien oft bekinterisse des
Gheloofs der Christelijcker
ghemeinten van Antwerpen
der Aufsborchscher Confessien toege-
daen / tegen het Venijnich Schimp-
boeck Wilhelmi Lindani van Dor-
drecht / Bisschop (Titulotenus)
van Kueremunde.

DEN RAEDT GAMALIELIS.

Actorum 5. E. 36.

Ghij mannen nempt v seluen waer aen
dese menschen / wat ghij doen sult etc. En
de nu segge ick v / laet aff van dese mens-
schen / en laetse varen / is denzaedt / oft
het werck van den menschen / soo salt ons
dergaen / maer ist van Godt soo en condt
ghij niet verd rucken: op dat ghij niet
ghewonden en wordt als die te-
gen Godt wilt stryden.

EX LIBRIS

1750

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher but appears to contain several lines of a letter or document.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher but appears to contain several lines of a letter or document.

3

W O R R E D E

tot allen Christen Broeders ende
Susters / alomme verstroijt / be-
naut ende verdruct / om het E-
uangelion Jesu Christi / ende
de bekintemisse der
waerheit.

G E N A D E
ende VREDE, Salicheyt
Gesontheyt der zielen ende
des lichaems, vertroostin-
ghe des H. GHEEST,
sterckheyt, ende Volstan-

dicheyt inde bekinde waerheit, ende alles goets
verlerne v ALLEN, GODT den hemelsche
VADERE deur IESVM CHRISTVM
zijnen lieuen SONE, onsen Heere, Amen.

Alderlieffste Broeders in CHRISTO IE-
SV, ende onse lidmaeten in zyn alderheylichste
lichaem zeer schoone ende salichlijck scrijft den
heylighen Apostel Petrus tot den Christenen in
allen Landen, om der waerheit wille verstroyt,
heur vermaenede het Cruijs niet alleen verdul-
dichlijck, maer oock met grooter blijfchap ende
vreught te verdraeghen: hij spreckt alzoo.

2 Pet. 4. v. 12.

Mijn Alderlieffste, en laet v die bitter (die v
ouercoempt) niet vrempt sijn, op dat ghij öder
socht wordt, als oft v yet sefsaems ouerquaeme:
Maer verbeugt v, dat ghij met Christo lijdet, op
dat ghij oock ter tijt der openbaringhe zijnder
heerlijckheyt, vreughde ende ghenoechte hebbē
meught. Salich sijt ghij, wāneer ghij versmaet
wordt om den naem Christi. Want den Gheest,
die een Gheest der heerlijckheyt ende Godts is,
rust op v: bij haer is hij ghelastert, maer bij v is
hij ghepresen: maer niemant onder v en lijde als
een moorder, oft dief, oft misdader, oft die in
een vreempt ampt grijpt. Maer lijdet hij als een
Christen, zoo en schame bij hem niet, maer hij
eere Godt inder saeken. Want het is tijt, dat het
oordeel beginne, aenden huise Godts: ende ist
dattet ten yersten aen ons begint, wat wilt dan
daer voor een eynde worden met dien, die den
Euangelio Godts niet en ghelooouen? ende ist dat
die Rechtuerdighe nauwelijck behoudē wordt,
waer wilt den godtloosen ende den sondaer ver-
schijnen? Daerom, die daer lijden nae den wille
Godts, die sullen hem haer zielen beue-
len, als den ghetrouwen schepper,
in goeden wercken.

TEN is niet well moghelijck Lieue Broeders (midts cranckheyt des vleesch, ende menigherley becoringhe des duijuels) ghij en sult v daer aene zeer stootē, beroert wordē, ende bedroeft sijn, deur verscheyden perijckelē, ballinckschap pen, ende dien naeruolghende groote schade ēde verdriet, die welcke ons alleene om de reyne Religie Iesu Christi toecoemen: Maer nochtans mē moet ghedinckē, dat het den kinderē Godts toebehoort, meer taenschouwen op Godt den hemelschen Vader, ende zijn heylich woort, ende daer toe hem met alder neerslicheyt te schicken (verachtende het rasen des Satans, ende des werels, met allen weedom ende allinde, daer uyt spruytende) die toekoemēde Salicheyt taenmercken, hem inden Heere te vertroosten ende te verheughen.

Wagt aengesien (als het uytuercoren vat Christi Paulus ons zeer neerslich vermaent) Dat allen Schrift ons tot dien eynde Goddelijck gegheuen is, dat zij ons vande waerheyt leere, ēde onderwijse, ende oock in dlijden vertrooste, op dat wij deur verduldicheyt, ende troost der Schrift, hope hebben mochtē, ende het eewich leuen verkrijghen: Daeromme dit licht nu ghestelt sijnde voer onse voeten, zoo laet het selfste oock nu, ende om dese uwe tegenwoordighe benauiheyt te vertroosten, aenmercken ende naeruolghen.

Rom. 15. a. 4

2. Pet. 1. d. 19.

Ten yerstē, zoo is dit als een vast fundamēt, alles voernemens ende handels, dat wij alltijt neerstelijck ondersoecken, oft onse sacken ende affeyren oock recht sijn, ende Godt aenghenaē: Daeromme zoo moet ghij oock nu, ende in dese tegenwoordighen handel, vlietick uyt dwoort der dwaerheyt bekinnen, oft ghijlieden oock om die oprechte Religie lijdet, oft (dwelcke Godt verheude) om eenighe leelicke, groue dolinghē, oft oock om eenighe uytwendighe boose slyten.

1. Pet. 4. b. 17.

Want zeer sijn spreckt Petrus, als wij corts gehoort hebben, datmen hem behoort te wachten dat wij niet en lijden als misdadighe, ende besmet sijnde met eenighe groue stucken, ende als weerdich sijnde, alsulcke, ende oock meerder straffe ende lijden.

Dwoorwaer, zoo vele als ons kinnelijck is: ghijlieden diesnaeruoelght die dwaerachtighe Religie Christi, ende der Confessien van Ausborgh sijt toegedaen, hebt v met aller voersichticheyt ghewacht ende onthoudē, dat ghijlieden in dese handel der Religien v niet ontgaen en hebt, oft teghen die Ouerheyt, oft teghen uwen naesten: Dwelck ghenoechsaemlijck ghetuijgen niet alleē het Contract ende andere openbaere Acten ende scriften, maer oock het laetste ghetuijgenis indē Affscheyt vanden Magistraet ende Ouerheyt gegheuen in toertrecken der Leeraers, der Gedeputeerde

puteerde, tsaemē met sommighe der toehoorders.

Zoo vele als oock aengaet de suiuerheyt der Religien, ende des ghelooffs het welcke ghijlien aencleeft, zoo hopen wij dat ghij alle uyt der H. Scrijft, die daer Goddelijck ingegheuen is, alzoo verskert sijt van haere waerheyt: datter niemant onder ulieden sij, die daer aen twijffelt, oft hem daermede eenichsins quelt.

2. Tim. 2. 16

Ende om meer versterct te wordē inde bekinde ende eens aenghenomene waerheyt, zoo sul ulien zeer behulpich sijn het lesen van dese twee Apologiē, deen tegen Lindanum, en dander tegē Tiletanum gescreuen: uyt de welke ghij merkelijck sult moeghen bekinnen, hoe dat onse wederseggers, hoe wel zij van gheleertheyt ende groot verstandt hooghe vermaert sijn, ende met alder neersticheyt gheerbeyt hebben tegen die Confessie ende bekinteniſse des ghelooffs: noch tans en hebben zij niet zekers, noch yet vasts uyt des H. Bijbels scriften connen bij gebringen, dat zij metter waerheyt het alder minste stuck oft de cleynste Sententie souden cōnen wederleggē, veel te min van eenighe groue dwalinghen ouer winnen.

Maer meer ter cōtrarien, haerliedē grouwelē der verwoestingē, waer aff zij scriftelijck inde Confessie, ende vanden Predicanten mondelijck ende metter stemmens sijn beschuldicht geweest:

die worden nu metter daet, verdoemelijk ende veruloeckt beuondē. zoo dat het te vergheefs is, dat haer sulcke mannen willen behulpich sijn: met sulcken neersticheyt, zoo grooten aerbeyt, ende van zoo hooghe gheleertheyt.

Nu dit fundament gheleyt sijnde, dat ghijliē wyt Godts woort ghewisselijck weet, dat ghij niet en lijdt als misdadighe ende quaetdoenders, oft met eenighe groue dolinghen besmet sijnde, maer alleen als Christenen: ende dat ulien vijanden ende veruolgers ulien tegen sijn, als naeruolghers der valscher Religien: zoo ist voorwaer zeer licht met oprechte, ende gheweldighe vertroostingen, ulieder herten ende ghemoet te verstercken, tegen allen aenstoot ende vierighe pijlē (van menighe en verscheyen droeue gedachten) des Satans.

Want ulien is kinnelijck (deur Godts genade), dat dese dinghen ulien niet toe en coemen, deur eenich geuall, oft alleene deur des duijuels boosheyt, ende bedroch: maer oock tsamen deur die toelaetinghe ende goede bewillinghe uwer alder genaedichsten hemelschen Vader: den welcken ghij alle gehoorzaamheyt schuldich sijt, niet alleē in dese dingen, maer oock in veel meerder ende bitterder verdriet ende lijdē: iae behoort het selue oock gewillich te doene, indiē ghij emmers hem lieff hebt, en van gantscher herten bemint.

Daer

VOORREDE.

9

Daeromme en laet dit gheensins in uwer herten coemen, dat ghij dese dingen lijden soudt, all oft Godt daer niet aff en wiste, maer sliiep ende en vraeghde naer ulien allinde niet: Want dē be hoeder Israhels en slaept noch en sluijmert niet: Die oock alle de hayren ons hooffs ghetelt heeft ende neerstelijck bewaert.

Iob 21. b. 12.

Psal. 121. a. 4.

Mat. 10. d. 32.
Luc. 21. c. 16

Ende niet alleene zoo en weet Godt alle dese dingen, ende laet het deur zijn Goddelijck voor nemen, ende goeden raet geschien: maer heuet oock al zoo geschicht vanden beginne des werels Dat niet alleē zijnen Sone deur versmaetheyt ēde dalders bitterste lijden moeste vereert ende verheuen worden ende coemen in zijns Vaders rijk: Maer oock dat alle godtvruchtighe, die zijn lekens sijn, hem ghelijck worden, op dat zij oock met hem mochten verheuen worden.

Luc. 24. b. 25
Philip. 2. a. 8.

Rom. 8. f. 29.
c. 17. 2. Cor. 1.
a. 7

Zoo wilt dan bekinnen dat dit ulien strijt is, uliē vander ewicheyt voorsien en geordineert. Dat alle die godtvruchtich willen leuen in Christo Iesu, die moeten veruolginghe lijden: Item, Die Christum uyter herten willen naeruolghen, die moeten oock nootwendichlijck haer Cruijce draeghen, Iae oock haer seluen verloochenen, ende alles wat hem aengaet, en hem op dalders neerstichste tot het lijden bereyden.

2. Tim. 3. b. 12.

Mat. 16. d. 24.

Eccli. 2. a. 1.

Aenmerckt oock (als den seluen Petrus vermaent) Dat uwe mebroeders alle de werelt deure

1. Petri 5. c. 5.

Indich. 8. d. 23.
1. mac. 2. f. 52.
Heb. 11. 6.

uen dat selue Cruijs ende beproeuinghe lijden, dat ghijlieden lijdt: Ende geleden hebben vant beginsel der werelt. Daeromme en wilt ulieden gheen beter conditie wenschen, bouen het deel aller Heylighen van het beginsel des werels aene, maer weest te vrede met het deel d'welck gemeyn is, allen uytuercoernen Godts.

Maer meer laet ulië het lijden, en de heerlijke exempelen der ghetuijgen Christi, tot volstandie heyt verwecken. Ghij hebt voorwaer (deur de ghenade Godts) ontallijcke vele exempelen van v eygen volck ende mebroeders, die om de glorie Christi, ende de bekinteniße der waerheyt, in ulieden Landen, vroemelijck ende volstandich die doot geleden hebben. Daeromme siet toe dat ghij van haer loffelijcke exempelen gheensins aff en wijcht, oft anders voorwaer souden zijlieden indē dach des oordeels wre beschuldighers voor dien strengen richter alder mensche, der leuenden, ende der dooden wesen.

Mat. 12. c. 41

Dese voorst redenen ende oorsaecken die wij nu verhaelt hebben, die behoorden voorwaer te beweghen allen verstandigen, te weten den goeden wille ende het beuel Godts, het beroep ende ulieden strijt waer toe ghij gheroepen sijt, Item tgemeyn deel des lijdē der gantscher ghemeyntē Godts, en aller godtsaliger, ende daer en bouen die loffelijcke ende heerlijke exempelē der vroe

mer ende volstandigher Martelaers Christi: maer nochtans wilt oock ghedincken, ende met aller neersticheyt ouerlegghen, die groote onspreekelijke vrucht ende oorboor, die daer volgen sal tot uliedē, tot andere, Iae tot Godt selue, uyt dit ulien Cruijs ende lijden, indient ghijt ēmers verduldichliċk ende godtsalichliċk lijd.

TEN yersten, Alle die de waerheyt belijdt, ende zijn Cruijs verduldich verdraeght, die behoudt hem seluen een goede Conscientie, want het herte is hem gherust, dat hij (dese saeke aengaende) zijn offitie wel en ghetrouwelijċk volbracht heeft ende Gode gehoorsaem geweest is: daer ter contrarien, de ghene die deur onuerduldicheyt des lijdens de waerheyt verloochenen oft niet vroemelijċ en belijden, die behaelen haer seluen daer uyte weedommen, pijnighen, verscrickinghen, ēde eewighe vertwijfelinghe.

Nu een gherust Herte ende Conscientie (als Salomon seyt) is als een dagheliċksche, ghedue
 righe, vroelijċke maeltijt: ende ter contrarien, Pro. 15. b. 25.
 Een quade conscientie, is dien worm altiċts in- Iſa. 66. g. 24.
 wendich het herte omknaegende. Mar. 9. E. 44.

2. Die alzoo verduldich sijn in haer Cruijs en bekinteniſe der waerheyt, die ontvlien die aller meeste, eewighe pijnen, die Godt dreyght den ghenen die hem verloochenen ende versaeken: seggende, Dat hij haer oock versaeken sal voor
 zijnen

Mat. 10. c. 33.
Luc. 9. c. 26.
2. Tim. 2. b. 12.

Zijnen hemelschen Vader ende den H. Ingelen :
Als oock die tijtelijcke , die welcke dickwoils dese
Apostaten , ende verloochende Christen oock in
dit leuē toecoemen , want ten is gheen lichtueer
dich , verachtelijck dreyghement , dat de Heere
ernstelijck spreckt, Dat die ghene die niet en willē
de waerheyt belijden , maer het Cruijs vlicende,
baere sielen behouden , die soudense verliesen .
Ende ter contrarien . Alfoodaenighe exempelen
heeffmen oock binnen ons ghedincken moegen
aenschouwen in Francisco Spera , ende meer an
dere , die welcke sijn oft rasende geworden , oft
hebben haer seluē het leuē ghenomē , oft sijn an
dersins zeer wonderbaerlijck van Godt gestraft.

Mat. 16. d. 25.

De quo extat
Libellus impre
ssi Latine &
Italice.

3. Zoo vercrijghen die godtsalige cenē ee wi
gen goeden faem ende gheruchte , niet alleē voor
deser werelt, maer oock voor de Hemelsche heer
lijcheyt : naer desen sprueck des Psalters , Des
rechtueerdighen en wordt nēmermeer verghetē.
Ende ter contrarien zoo wordt vanden godtloo
sen gheseyt , Haer ghedachtenisse sal tsamen met
haer vergaen . Nu eenen goeden naem is beter dā
veel rijckdommen en schatten.

Psal. 112. a. 6

Iob. 28. b. 17.
Sapie. 2. d. 19.

Eccle. 7. a. 2.

4. Daer en is gheen sacke die profijtelijcker
en oorboorlijcker is , ende die allen godtsalighe
meer behoore te begherē , dan te doen den wille
des hemelschen Vaders . Want ghelijck wij hem
bouen all dat inden hemel is oft opder aerden , be
hooren

Deut. 6. a. 5.
Mat. 22. d. 36.
Les. 10. c. 27.

hoorē te beminne: alsoo mach alle godtvruchtich herte inder waerheyt seggen dat woort Christi: Ioan. 4. 34. Mijn spijse is die, dat ick doe den wille des, die mij gesonden heeft ende volbringe zijn werck.

5. Die de swaerheyt belijdt ende daer voer lij dende is die bewaert hem seluen, zijnen naercoe melinghen, ende anderen, den hemelschen Schat die hem toebetrouwt is, waer aene dat hancht onse, ende aller godtvruchtiger mensche salicheyt: ter contrariē diese niet en belijden, die verliezen desen alder hooghsten Schat, daermē niet costelijc kers noch saligers hier in deser werelt gehebben en can, ende sonder de welke niemant Godts genade, noch die eewige salicheyt en cā verweruē.

6. Die volstandich belijdt ēde zijn Cruijs verduldich draeght, die heeft een groote oorsaeck ende bequaemheyt Godt te bidden te betrouwen ende hem in allen deughden te oeffenen: die welke deur sulcken middele ende oeffeninghe, zeer wonderbaerlijck toenemē en wasen. Voorwaer Roma. 5. 2. 4. Iacobi. 1. 3. 2. (als Paulus leert) De droeffenisse ende het lijdē brenghet verduldicheyt voort, ēde verduldicheyt brenghet beproeuinge, enbe beproeuinge brēghet hope, ēde de hope en laet niet te schade worden: maer vercreghē hebbende het goet ende die verlossinghe, die welke de mensch beghēerde: beuesticht ende versterckt in hē. zeer wonderbaerlijck het ghemoet, ende alle gheestelijcke gauen
Inde

inder godtsaligher herten: maer ter contrariën die deur de bekintenisse ende verduldicheyt zijn gauen niet e oeffent, die verliest het ghene oock dat hij qualicken te voren gehadt heeft, ende qualicker ghebruijckt: ende wordtalzoo aller ghelooue ende ghenaeede Godts berooft.

7. Die volstandich bliuen in tghelooue, haer belijdinghe, ende verduldicheyt, die sullen oock in dit leuē heerlijcke vergeldinghen verweruen. Swant hij en lieght niet die spreckt: Dat die yet verlaet om zijns Naems wille, die salt honderfou dich weder ontfanghen: ende dat somwijle oock in dit leuen. Exempel in Iob. Swant Godt die weet de zijne oock in dit leuen te seghenen, ende te maecken, Dat de ghene die om zijnent wille heur leuen verliesen dat selfde weder vinden: Ende die hem eeren, weder te eerē. Iae voorwaer hij maeckt dat haer saet, ende ghesiachte ghebe nedijt wordt: Als Dauid seyt.

8. Godt ghetuijght, Dat hij Israhel sparen ende beschermē wilt om Davids wille: ende ter contrariën om Manasses wille straffen ende vernielen. Dacromme die de hemelsche waerheyt vroemelijck bekinnen, ende daer vore volstandichlijck lijdē, die zijn oorsaecke van veel goets dwelck der gantscher ghemeynten Godts, ende alle godtsalighen toecoempt: om welke saecke alleene, wie godtvruchtich mēsch en soude niet willen

Mat. 25. c. 29.
Luc. 19. c. 26.

Mat. 19. d. 29

Mar. 10. c. 30.
Iob. 4. 2. c. 12.

Mat. 16. d. 25.

1. Sam. 2. c. 30.

Psal. 37. c. 26.
& 112. 2. 2.

2. Re. 19. f. 34.
Iste. 37. g. 35.

2. Re. 24. a. 2.

willen vroemelyck voor die waerheyt die doot aenueerden: daer oock onder de Heydenen eenē ghe geweest sijn, die om een cleyne ghewin, om prijs en eere, ende de weluaert des Vaderlants, zeer gheerne ende ghewillich haer lenen ghe-waeght hebben?

Vt Marc. Cuius & alij.

9. Paulus ghotuijght, Dat ōse droeffenisse die tijtlijck ende licht is, bringht voort een toekoemende, ewighe, ende bouen allen maten ghewichtige heerlijkheyt. Ende op een ander plaetse zoo seyt hij: Dat het lijdē vā deser tijt, niet weerdich en sij der heerlijkheyt, die in ons in het ander leuen, sal veropenbaert worden. Die Heere Iesus spreckt oock, Dat hij den ghenen die hem hier bekinnen ende belijden, oock voor zijnen hemelschen Vader bekinnen sal. Beloest daer en bouen, Dat hij haer heerlijk verghelden sal, die hier wel ende getrouwelijck behandelt ende groote winninghe gedaē hebbē. Iae oock Daniel seyt, Dat zij blincken sullen als de Sonne ende des hemels claerheyt.

2. Cor. 4. 8.

Roma. 8. c. 18.

Mat. 10. 32.

Mat. 25. b. 28

Lnc. 19. b. 17

Dani. 12. b. 19

1. Co. 15. c. 42

Ten Letsten, Het Cruijs verduldlijck ghe draeghen, ende onse bekintnisse vroemelijck gedaen, maect op dalder hooghste heerlijk dē hemelschen Vader, ende zijnen alderliefften Sonne: ende ter contrarien, het ouerwint, enda maect ter schanden die godtloose vervolghers, ende verleyers: ende oock den Duyuel met allen poorten

poorten der hellen. Oock de volstandighe bekinteniſſe ende tCruijs van een oft vele menſchen, maect datter zeer vele verweckt worden om Godt te vreesen, hem te eeren, te louen ende hem oprecht te dienē. Dwelck een zoo grooten goet is, datmen hier opder aerden gheen meer der gehebben en kan, noch oock inden Hemel gheen Creature verweruen, noch oock yemant anders gheuen en kan.

1 Cor. 17. 2. 3.

Laet dan (Alderlieffte Broeders inden Heere) dese treffelijcke saecken, ende onſprekelijcke goeden, de groote vruchten der bekinteniſſen ende des Cruijces v verwecken, dat ghij het Cruijs ende de bekinteniſſe der waerheyt, niet alleē verduldlijck, maer oock met vreughden verdraeght. Dwilt oock grootelijck dancken Godt hen hemelſchen Vader, die uliē weerdich gemaect heeft niet alleene dat ghijlien ghelouē ſoudt in zijnen Sone Iesum Christum: maer oock om zijner wille lijden. Als oock voortijns de Apostelen haer verheughden en vrolijck ginghē van het aensicht des raets, dat zij weerdich gheweest waeren, om zijns Naems wille versmaetheyt te lijden.

Phil. 1. b. 29.

Act. 5. c. 42.

Voort zoo eest oock van noode dat ghijliedē v wacht van allen anderen dinghē die oprechte Godtsalicheyt eenichsins hinderlijck sijnde: Als daer sijn ten yersten die grouwelē des Antichrist ende

ende andere dwaelinghē ende Verleyers, weder doopers, Sacramentierders, ende meer andere: waervan aldaer by ulieden een groot getall is.

Daeromme weest vroem van herten inden Heere, en wilt uliedē waepenen ende versterckē met die gheestelijcke waepenen die Paulus tottē Ephesien voorstelt: Maer voor al metten Sweerde des Gheests, ende den Schilt des Gheloofs, tegen allen rasernijen des Satans, Zijn listighe aensstooten, ende vierighe pijlen.

Eph. 6. b.

Wilt oock vast in therte printē, Dat Godt die getrou is, ulien niet en sal laeten becoren bouen ulieden vermoeghen, want hij weet met de beco ringhe eenen deurganck te gheuen, ende een eynde te maecken, op dat ghylieden mocht weder staen. Hij vuert selue den Crijgh zijnder Ghe meyn ten: deur zijn wonderlijcke wijsheyt yerstmael de zijne nederleydende totter hellen, ēde onse vijanden verheffende, zoo dat zijlieden lachen ende haer verheughen, maer wijlieden sijn droeuich, screyen, suchten ende weenen. Dan tot dier oorsackē verhefft hij heurlien (alsoo hij van Pharao spreckt) op dat hij in heurliē zijn macht bewijse.

1. Co. 10. b. 13

1. Sam. 2. a. 6

Rom. 9. b. 17
Exod. 9. c. 16

Daeromme wilt oock vastelijck betrouwen: dat wij naet een weynich tijts hem wederom sien sullen, alzo dat onse droefheyt ende screyen in blijfchap veranderen sal: want vele exempelen

10. an. 16. c. 24

B onser

onser tijt, van alsulcke beproeuvinghen en macht der duysternisse, moeghen ons daer aff ouervloedighe bewijsinghe geuen.

Rom. 15. 2. 4

Swilt ulien oock oeffenen op d'alder neerstichste inde H. Scrifuere, ende andere oprechte, goddelijcke Scriften: Op dat ghij deur die onderwijsinghe en vertroostinghe der Schrift hope hebbē mocht, ende het eewich leuen verweruen.

Iacobi 1. 2. 5

Leeft ende ouerlegt oock die Vermaeninghe totten ghebede, die ulieden terstont int beginsel voorgeleyt was, inde welcke ghijlieden niet weynighe stucken vinden en sult, om desen gheestelijcken strijt beter te volbringhen: Sult oock ontsteken worden tot het ghebedt des gheloofs, hetwelcke d'alder salichste is dat ghij gedaan cont, swant daer deure suldijsmeekende ende biddende verweruen allen goet, vanden hemelschen, alder ghenaedichsten Vader.

2. Cor. 1. 2. 3

Die Heere Iesus Christus will v allen met zinnen H. Gheest regeren, ende de verstroyde ghemeynte, ende den dienst des doorts genaedelijck wederkeeren en vernieuwen: Ende en wilt daer aen gheen sins twijfelen, maer meer het selue met vieriger gebeden ende traenkens, sonder ophoudē begheren, van hem die een Vader is aller ghenaden, ende een Godt alles troostes.

Hij heeft het selue dickwils gedaen hier voortijts, ende oock in onse tijden, hij salt sonder twijfel

t' wijfel oock nu doen, indie wij niet op en houdē
 hem vierichlijck t' aenroepen ende te bidden. zoo
 dat wij dan met der waerheyt mochten seggen,
 dat dese zijne belostenisse volbracht sij: Zwe-
 derom een weynich tijts, ende ghij sult mij sien, Ioan. 16. b. 17
 op dat uliē droefheyt in blijfchap verandere, ge-
 lijk een Vrouwe haer verblift ende verheught
 (ontslaegē sijnde van alle pijnē ende weemoedic-
 heyt des aerbeyts) van haer lief kint d'welck ter
 werelt geboren is.

Godt aller ghenaden die ons geroepen heeft 1. Pet. 5. b. 10
 tot zijnder ewigher Heerlijckheyt in Christo
 Iesu, die selue sal v (ghij die eenen cleynen tijt
 lijdt) volbereyden, stercken, crachtich maeckē
 ende gronden: Hem sij Eere ende Macht van ee-
 wicheyt tot ewicheyt: AMEN.

Vwer aller goetwillighe, ge-
 dienstighe dienaers, ende
 Broeders inden Heere:

M. Fl. Illiricus: ende
 Balthazar Houwaert.

The first of these is the fact that the
 government has been successful in
 maintaining a high level of
 economic growth. This has been
 achieved through a combination of
 sound fiscal and monetary policies
 and a strong commitment to
 social and economic reform.

The second of these is the fact that
 the government has been successful in
 maintaining a high level of
 economic growth. This has been
 achieved through a combination of
 sound fiscal and monetary policies
 and a strong commitment to
 social and economic reform.

The third of these is the fact that
 the government has been successful in
 maintaining a high level of
 economic growth. This has been
 achieved through a combination of
 sound fiscal and monetary policies
 and a strong commitment to
 social and economic reform.

The fourth of these is the fact that
 the government has been successful in
 maintaining a high level of
 economic growth. This has been
 achieved through a combination of
 sound fiscal and monetary policies
 and a strong commitment to
 social and economic reform.

V E R A N T W O O R -
dinghe / ofte Bescherminghe der Con-
fessien / ofte bekintnisse des Gheloofs
der Christelijcker Ghemeijnten van
Antwerpen / tegen Willem Ein-
danum / van Dordrecht.

ER wijlen dat de Ivereli (van
haerē Prince geregheert en ge-
dreuē sijnde) raest eē woedt te
gē Godt, ende zeer swaerlijck
en allēdichlijck valt, niet alleē
in zĳn eyghen tijttelijcke verderffenisse, Maer
oock inde eewighe verdoemenisse: Ter wijlen
oock dat eē yegelijck deur blinde dwaelinghe ge-
trocken ende gelockt wordt van zĳn eygen wel-
lusticheyt: De sommighe gantsch ende geheel
Godt verghetende ende op deen sijde stellende,
ofte vermetelijck valsche Religien en godtsdien-
sten naeruoigende: Hier en tuschen zoo loept
int ronde den Sone Godts, in een ootmoedighe,
versmaeyde gedaēte, volbringēde de bootschap
des Hemelschen Vaders: Allen menschen vriēde-
lijck roepende ende noeyende, maer nochtans
hem verkieisende ende versaemelēde uyt gantsch
het menschelijck geslachte eenighe toehoorders

1020. 12. d. 30
& 14. d. 30
Iob 41. c. 33

Sap. 6. c. 17

Matt. 11. d. 28
12. a. 9. &
Luc 14. c. 22

22 VERANTWOORDINGE DER

ende dienachs des Hemelschen Vaders: ende die meest onedel ende veracht voor de werelt, uyt wiens mont (als uyt den mont der onsprekender kinderen ende der suygelinghen) hij hem seluen oprichte een crachtich, geweldich Rijk, tot loff, prijs ende eere zijns alderheylichste Naes.

Tis voormaer een wonderlijck werck, dat zoo zeer vele geleghen is inde waerheyt ende haer getuijgenisse, zoo dat den Sone Godts hem seluen de waerheyt, ende eenen Coninck der waerheyt belijdt: als oock hij noempt, wilt, ende gebiedt, dat zijn Ghemeynte eenen Pilaer sij, Fundament, ende Vasticheyt der waerheyt.

Zoo behoort dan de Christelijcke Ghemeynte de Hemelsche waerheyt alomme te vueren, te vercondighen ende te belijden: niet die de menschen hoe groot, wijs ede heylich die oock moegē gheweest sijn, gedicht ede versiert hebbē maer die den Sone Godts selue uyt den schoot des Hemelschen Vaders voortgebracht heeft: ende die den Vader deur den mont der H. Propheten ende der Apostelen: Iae oock deur den mont vā zijnen alderlieffsten Sone selue gesproken heeft: Ende die den H. Gheest, inde H. Schrift tot een ewige ghedachtenisse ende onderhoudinge der waerheyt, deur een wonderbaerlijcke voorsichticheyt ende goetheyt, veropenbaert ende versegelt heeft.

Nu Godt

Matt. 11. d. 29

1. Cor. 1. d. 24

Psal. 8. 23

Mat. 21. b. 16

Joann. 14. a. 6

& 18. c. 37

1. Tim. 3. c. 14

Matt. 16. c. 18

Eph. 2. c. 19

Rom. 10. b. 9

Matt. 19. d. 32

Ioan. 1. b. 18

Heb. 1. 2. 2

Na Godt die beloest dese Leeringhe der
 Waerheyt (hoe wel zij heel veracht ende mach
 3. Esdr. 3. b. 12
 & 4. c. 38
 eloos schijnt) sulcken cracht, zoo dat hij deur
 haer een vasticheyt ende gewaltrijck funderen
 ende oprichten wilt tegen zijnen vijanden: Al-
 zoo dat hij ten letsten ouerwinnen ende vernielē
 Pfat. 8. 23
 wilt zijnen vijant, ende den wraeckghierigen,
 die hem somwijlen tegenstrijdt: Ende ter con-
 trariē heur bewaeren ende beschermen, die de
 10an. 10. c. 28
 Waerheyt aenhangē, ter gloriē ende tē ewighē
 leuen.

Daeromme die Ghemeynte vanden Sone
 Godts, die binnen Antwerpen der Confessien
 van Ausborgh is toegedaen, t'saemen met heure
 Leeraers, naer den beuele des Soons Godts, ende
 achteruolgende haer beroep, heeft oock de
 selfste Hemelsche Waerheyt die zij (de H. Schrift
 ondersoekende) vercreghen en geuaet hadde,
 ende geloost, oock metten monde, ende scrite-
 lijck swillen belijden: 1. Op dat zij eenen
 yegelijck rekenschap geuē soude haers gelooffs:
 1. Pet. 3. c. 15
 2. Op dat zij haerē ouersten Coninck, ewighē
 Mat. 21. 2. 5
 Priester, ende eenich Ouerhoofst, dē Sone Godts,
 Apo 19. c. 15
 t'saemen met den Hemelschen Vader ende den H.
 Eph. 1. c. 22 o.
 Gheest heerlijck louen ende prijsen soude:
 5. c. 21
 Pfat. 110 a. 4.
 3. Ende dat zij oock haer naercoemelinghen
 Heb. 7. c. 10
 achterlaeten soude een zeker Fundament ende
 maniere der Leeringhen, ende der oprechter

24 VERANTVOORDINGE DER
Godtsalicheyt, tegē den Antichriſt, ēde alderley
Secten, Dwaelinghen ende Verualſchinghen.

Zoo iſſer dan uytgegaen, in d' openbaer, ende
met ghemeyn Conſent, die Confeſſie, oft be-
lijdinghe des Gheloofs; Item de Kerckordinantie:
op dat de maniere haerder Religiē allen mēſchen
openbaer ſijn soude, ende niet en ſouden ſchi-
nē archliſtichlijck ende bedriegelijck yet te ver-
ſwijghen, oft te verborghen, Als de Sectariſen
plagen, ende de dwaelende gheesten, met die haer
ſeluen qualick gheuoelen, ende ſchuldich kinnē,
tſaemen met haeren Verleyders.

Daer en bouē iſſer oock in d' licht uytgegaen
een Vermanninge totten ghebede, Item de Dae-
ge'ijcksche huijshoudinghe, oft Chriſtelijcke
huijsoeffeninghe voor de Godtvreesende Huijs-
vaders ende Ouders &c.

Dit is ſonder allen twijfel voor een ſonderlin-
ghe gaue Godts te bekinnen, dat het Licht der
Dwaerheyt, deur het Woort Godts ontſteken, in
ſulcke Vermaerde plaetſe geſtelt is geweest, daert
allen menſchen, oock den minſten dier Ghe-
meynten, ende der omliggender naerbueren
voorgelicht heeft: Op dat zij bekinnen mochtē
hoe zij Godt oprecht dienē ſouden, ende commē
ten ewighen leuen.

Math. 5. b. 15

Eph. 6. c. 12 7 Dese Claerſchijnende Keerſe van Godts
Woort, alſe de Princee der duijſterniſen niet en
conſte

conste verdragen dat zij int middel zijns rijcks,
ende onder de schaduwē des doots onstekē was:
Heeft met zijn gewoonelijcke practijckē, te wete
deur Moordt ende Luegen, gesocht haer tonder-
drucken ende geheel uyt te bluschen.

Icaiz 9. a. 6

Ioan. 8. d. 44

Daertoe heeft hij sommighe Vijanden der
Zwaerheyt verweckt, die haer emmers bestaen
souden de selfste geheel te verdunckeren, met
Constighe Sophistrye, ende valsche, boofach-
tighe redenen ende verkeeringhe der woorden:

Onder de welke de voornempste sijn Linda-
nus ende Tiletanus: waer van dat desen in d'La-
tijn tegen de Confessie gescreuen heeft, ende dat
neerstich genoegh, op dat ick niet en segge be-
driegelijck ende ontrouwelijck.

2. Doctoren
van Luegen.

Zoo vele dan als Tiletanum belanght, wiens
Schrift oock in d'Latijn wederleyt is: die heeft by
naest allen Sententien der Confessien aengeknab-
belt ende met spottwoorden bestaen die geheel
te verdrucken, Iae hij heeft zijne woordē eeni-
ghe verue gegheuen, en schijnt voorwaer wat
bij te bringen: Maer nochtans ist datmen zijne
woorden neerstich aenmerckt, en daernae oock
onse Sententie, Item wiltmen oock aensien zijn
bedroch dwelck hij gebruyckt heeft inde getuy-
genissen der Zwaerheyt te verspotten, ende haer
Licht te verduyfteren: Ist datmen oock vlietich
ondersoect die getuygenissen die hij zoo uyt de

Prossat apud
I. Operinum.

26 VERANTVOORDINGE DER
Schrift, als de Vaders o'trouwelijck voortbringht
ende die inden grōdt weeght waer uyt zij voort
gebracht sijn: Zoo salmē inder waerheyt beuinden
dat hij niet treffelijcks der Confessien van
Antwerpen en heeft connen tegenstellen, maer
heeftse bij alle die oprecht ende onpartijich oordeelen
willen, meer beuesticht dan wederleyt.

Den anderen Lindanus genoempt, die heeft
meer een Venijnich Schimpboeck, dan eenighe
treffelijke Refutatie, oft wederlegginghe inde
gemeyn Nederlantsche tale lacten wygaen:
Maer wij hopē, dat deur dese Corte Verantwoor-
dinghe, zijn valsche, listighe Consten die hij in
zijnē boeck gebruijckt heeft, taemelick ontdeckt
sijn, ende dat het eygē Chiraet der Confessie we-
der veropenbaert ende beuesticht sij, tegen zijn
vuile cladden ende beverkingē, Ende dat de He-
melsche Waerheyt, alle menschē dies te heerlijc-
ker, blinkender, schijnbaerder, ende in meerder
achtinghe geworden sij.

Waer van alles dat den Christelijcken Leser,
naermaels dit Boexken gelesen ende deursien
hebbēde, selue beter sal moegē oordeelen, indien
emmers hij het selfste doe inde Vreesse des Heerē,
ende met een vierighe liefde tot de Waerheyt:
Ende dat hij in alles op daller neerstichste, dit
Schrift ouerlesende ende deursoekende, hem
beraedtslaeghe met het Licht des Prophetisch
ende

ende Apostolisch woort, van Godt onsen voeten
in dit dal der duijsternissen voorgesteld.

2. Pet. 1. d. 19
Egal. 119. n. 108
Sap. 6. c. 23.

Maer laet ons nu coemen tot die
Verantwoordinghe.

EN yersten zoo verhaelt hij dat die Scribēten oft Autheurs der voorseyder Confessie, haer tonrecht beroemen t'accoorden met die Confessie van Ausborgh, aengesien zij in sesse die voornempste Artijckelen ende hoofstucken vander Ausborghscher Confessie affgeweken sijn, die welke hij terstont veruolgens verhaelt.

Folio B. 4. 62
seq.

D'YERSTE Tegen spraecke is daerinne (seyt hij) gelegen, dat de Confessie van Antwerpen alleen twee Sacramenten telt, daer d' Apologia der Confess. van Ausborgh seyt datter drye sijn. Mit dit yerste Artijckel coempt oock ouer een het derde, waerinne hij wederom verhaelt dat d' Antwerpsche Confessie de Absolutie wytsluydt, uyt het ghetall der Sacramenten, die d' Ausborghsche Confess. onder de Sacramenten rekent. ANTVOORDE:

Dat de voorseyde Confessie daerinne niet en strijdt, met de Confess. van Ausborgh, ende dat Lindanus sulck uyt inckel boosheyt versiert, is hier uyt blijkelijck:

d' Antwerpsche

In Brabſſico
Exemplari,
Folio. E. 6.
cap. 11.

d' Antwerpsche Confessie scrijft alsoo van die Sacramenten. De Sacramenten noemen wij uyt wendighe teekenen, oft Ceremonien inder kercke, in welke het woort tot den elemente bij gheuoeght, daer toe van Christo ingestelt sijn, datse ons niet alleenlijck de ghenade Godts, ende de weldaeden Christi, betuyghen oft beteekenē, maer dat zijse ons oock applicerē, oft toecygenē, ende dat wij ons oock desghelijcks deur de selue met Godt verbinden, ende belouen souden, dat wij alle goet van hem alleen verwachten ende soecken sullen. ALSVLCKEN Sacramenten sijn VOORNEMELYCK inden Nieuwē Testamēte twee, het Doopsel, ende het Sacramēt des lichaems Christi. Item:

Cap. 18. M 2.

Sommighe meynen dat de Absolutie een Sacrament sij. Certeynlijck zij heeft wel eenighe gelijckenisse des Sacraments, om datse een sonderlinghe ende eygentlijke toecyckeninghe der genaeden begrijpt, ende en is niet alleen een leeringhe oft onderrichtinghe. Maer midts datse gauschelijck gheen uytwendich, ende van Godt gheordineert teekenen en heeft, dwelck de Sacramenten plegen te hebben, zoo meynen dandere datse onder de Sacramentē niet te rekenen en sij.

Hier en hoortmē niet dat de voorß Confessie (SIMPLICITER) plat aff getuyghet datter maer twee Sacramenten en sijn ende dat de Absolutie

lutie gheen Sacrament en sij, als hijse valschelijck aenticht: Maer seyt alleene ALSVLCKEN Sacramenten (te weten als de voorss descriptie, oft beschrijvinghe vermeldt: die welcke uyt ander Autheurs boecken ende goetdunckē verbaelt is) sijn VOORNEMELYCK twee.

Hier moetmen dan ten yersten aenmercken, dat de Confessie die beschrijvinghe der Sacramenten niet en verbaelt, als haer eyghen, maer als vā anderen voorgestelt, sonder die te prijsen oft te misprijsen, aen te nemen oft te verworpen.

Ten anderen, zoo seyt zij, ALSVLCKE Sacramenten (te wetē als de descriptie verbaelt) sijn zoo vele, &c.

Ten Derden datse het selfde niet (SIMPLICITER) plat aff en verbaelt, maer stelter bij VOORNEMELYCK, welck swoort men wel behoort te noteren. Want die eenighe dingē noempt de voornempste te sijne, en sluyt die ander dingen niet buyten die daer onder oock begrepen sijn, maer wordender oock in eenigher manieren toegerekent.

Doet dit nu die Confessie niet, die de voorss Sacramenten seyt de voornempste te sijne? De saeke is heel clær, noch en behoeft gheen breeder bewijsinghe. Want de voorss Confessie en seyt niet dat die Absolutie een Sacrament sij oft niet, maer verbaelt alleen het goetduncken ende
de

30 VERANTWOORDINGE DER
de meyninghe vā andere, datse de sommige een
Sacrament noemen, d'welck dander ontkennen.

Hoe bestaet hem dan desen mensch sonder
eenighe schaempte, oft consciencie, soo stoute-
lijck te seggen dat de Confessie van Antwerpen
leert, ende met openē woorden seyt, datter maer
twee Sacramēten en sijn, ende datzij de Absolutie
ontkint een Sacrament te sijne, ende daerinne
strijdt met der Confessien van Ausborgh?

Laet ons nu oock besien wat de Confessie van
Ausborgh, ende haer Apologia, vanden Sacra-
menten leert. Dese die verhaelt wel van drye Sa-
cramentē, maer nochtans alzo niet, dattet heel
noodich sij als een Artijckel des Gheloofs, alleē
drye Sacramenten te tellen: noch en verworpt
oock de ghene niet, diese anders meer oft min
rekenen: maer spreckt alzo:

In Apologia,
Articulus 23.

Ons wederseggers willen hier hebbē dat wij
met haer Seuē Sacramēten sullen tellen: waerop
wij antwoorden ende seggē: Dat het van noode
sij die dingen ende Cæremoniē die Godt ingestelt
heeft inde Scrituere t'onderhouden, hoe vele die
oock in t'ghetal sijn, ende wij laeten ons voorstaē
dat daer niet vele aen geleghen en sij, al ist dat
deen een ANDER GHETAL HEEFT,
dan dāder, indien zij die dingen wel onderhoudē
die inde Scrituere verhaelt worden. Iae die oude
Scrijvers en hebben selue niet eenderley ghetal.

Ende

Ende daer nae telt drye Sacramenten den Doop,
het Nachmael des Heeren, ende de Absolutie.
Ende een weynich voorder sprecht weder van
t'ghetal der Sacramenten, seggende alzoo:

Maer laet ons dese dingen laeten varen, want Eodē Artic.
gheen Verstandich Man en sal hem met den naē
oft het ghetal der Sacramēten grootlijck quellen,
indien men de Cæremonien onderhoudt die Godts
beuel ende belofstenisse hebben.

Siet, de Apologia ghetuyght opentlijck ende
verhaelt tot diuersche reysen, datter niet vele aē
gelegghen en is, hoe vele Sacramenten men telt,
indien men vast onderhoudt die Cæremonien, die
Godt selue ingestelt heeft. Hier moeght ghij dan
merckelijck aenhooren, dat de Apologia alzoo
niet een seker getal der Sacramenten en stelt dat
zij daerōme tegen yemant strijden wilt, die een
ander ghetal heeft, indien men vast onderhoudt
die noodighe, ende Goddelijck gheordinēerde
Cæremonien. Het welke de Conf. van Antwerpē Cap. 12.
neerstelijck onderhoudende is, ende met veel ge
tuygenissen de Absolutie beschermende.

Zoo en isser dan gheenen tegenstrijt in dit Ar
tijckel, der Antwerpscher Con. met der Apolo
gia der Conf. van Ausborgh: die welke vrye
laet, anders ende anders de Sacramenten te tellen
om de saecke beter te verstaene, ende dander Con
fessie en seyt niet plat aff ende met opene woor
den.

§ 2 VERANTWOORDINGE DER
den datter maer twee Sacramentē en sijn, maer
met dese woorden ALS VLCKE, ende
VOORNEMELYCK, gheeft te kinnen,
datter (in maniere van spreken) meer sijn: Ende
der Absolutie aengaende, verhaelt alleene opi-
nie van andere, ende niet haer eygen sententie.

Daeromme dese twee bueselen, die hij zeer
schamperlijck dē voorß Prædicantē opleyt ende
verwijdt moet hij (te rechte) selue deur Zijnen
hals op eten.

Te vergheefs oock ende uyt eenen valschen
aert, zoo alligëert hij tegen ons veel Scriften van
onse Leeraers, al oft zij den Sacramenten aen-
gaende, eenichsins tegē die voorß Cōfessie stredē,
dwāt zoo vele als aengaet de Captiuitate Babilo-
nica D. M. Luteri, indē welken hij ontrint den
beginsel drye Sacramenten noempt ēde verhaelt,
in het eynde nochtās des selues boecks verbeteret
ende wederroept dese Sententie, beithoonēde dat
de Poenitentie EYGENTLYCK te spreken,
gheen Sacrament en sij. Dit wordt oock van Io-
anne Cochleo verhaelt, die welcke seyt, dat de
Luteranen maer twee Sacramenten en bekinnen.

L. Vix prepa-
ratorig ad Col
loquū, Via 3.
Et in epist. ad
regem Scottie,
cōtra Alæsiū
Fol. D. 5.

Tis oock een besonder teecken van een uytne-
mende, groote ijdelheyt, dwaesheyt ende Ver-
blintheyt, zoo dat hij wel te recht (naer Zijnen
eygenen Naem) bLindanus mach genoempt wor-
den: Dat hij hier derdt alligeren D. M. Luterū,
al oft

al oft hij in zijnen boeck de Capti. Babilonica drye Sacramenten noempde: Daer hij selue in zijnen Boeck Panoplia genoempt, seyt ende verhaelt, dat Luterus maer EEN Sacrament bekint en heeft. Alzoo en aenmerckt bLindanus niet wat hij scrijft, oft seyt, te minsten dat hij zijn Venijn uijtspouwen mach tegen zijnen naesten.

Lib. 4. cap. 6

Daer en bouen uyt alle die Scriften en plaetsē die hij uyt onsen Leeraers bijbringht, om zijne boose saeke te bethoonen, zoo nempt hij dāte alleē voor zijn Conclusie: Dat zij de Absolutie een Goddelijcke Ordinantie noemen, ende van Christo seluer ingestelt. D'welck wij oock niet alleen en bekinnen, maer met v approberen.

Folior B. 6
& G. 1

Aldus dit punct en strijdt tegen de Confessie van Antwerpen niet, maer meer het selfste wordt aldaer met veel bewijsinghen bethoont,

Cap. 18.

VAN II. ARTYCKEL.

HET TVVEEDE Tegēstrijdende Artijckel van dese twee Confessien is (zoo hij seyt) dat de Ausborghsche eertijts bekint en toegelaeten heeft de TRANSVBSTANTIATIO, dat is de Verāderinghē des wesens des broots, in des Heeren Nachtmael, die d' Antwerpse verworpt ende verloochent. Wilt het selue oock bethoonen, want (sprecht hij) eenighe exemplaria

C

34 VERANTWOORDINGE DER
plaria bekinnen dat onder de gedaente van broot
en wijn, sij het lichaem ende d'bloet des Heeren
Iesu Christi. ANTWOORDE:

Wij en connent niet ontkinnen dat onse Scri-
bentē en Leersters, en oock de Apologia met dese
woorden de GEDAENTE van BROOT
en VVYN in des Heeren NACHTMAEL,

Verstaen de substantie ende het wesen van de
selfste Elementen, ende niet alleen eenighe uyt-
wendighe, oft versierde schaduwe. Als dan de
onse seggē in d' Latijn oft duijtsch Communicare
oft communicieren, onder deen oft onder de twee
gestalten, daer mede en meynen zij de TRAN-
SUBSTANTIATION, dat is de Verande-
ringhe van het wesen des broots niet te beuestigē
al oft alleen de uytwendighe spetien oft gedaentē
vā broot ende wijn aldaer tegewoordich waerē,
en het wesen heel te niet gedaen, als de Papisten
droomen ende leeren.

Voorder zoo bestaet hem ons tegenpartye,
het selfue noch stercker te bethoonen, midts dat
sommighe Exemplaria der Apologien, vanden
Griexschen Canon spreken, waerinne dat ver-
maēt wordt van eenighe Veranderinghe int des
Heeren Nachtmal. ANTWOORDE,

Al ist dat de Apologia den Griexschen Canō
allegēert, nochtās en approbēert daer omme niet
alles wat daerinne verhaelt staet.

Daer

Daer sijn veelderhande Veranderinghen: Iae die Calvinisten die bekinnen oock wel eenighe Veranderinghe des broots ende des wijns: ende wij selue laetent v toe dat het broot alzoo verandert in het Lichaem Christi, dat het nochtans oock broot blijue. Ghelijck oock het *Woor*t Vleesch geworden is, alzoo nochtans dattet het *Woor*t gebleuen is. Want dat onse Kercken en oock de Confessie van Ausborgh de Papistighe Transsubstantiatie verworpt, is blijckelijck genoegh dickmaels het selue broot noemende.

Daeromme is dit oock een inckel buesele van hem zeer ombesch aemdelijck tegen ons versiert.

Noch de Papiſten en hebben ons sulcks ooyt voorgehouden, al oft wij eertijts haere Transsubstantiatie, oft de Veranderinghe van het wesen des broots bekint hadden, ende nu ontkinden: Maer meer een van haeren eygenen ende voornempsten Leeraers Ioannes Cochleus die ghetuyghe contrarie, scrijuede van dit 10. Artijckel der Confessien van Ausborgh, en spreckt alzoo vande Confessionisten.

Dit Artijckel is oock met haer vereenicht, tegen de Zwinglianen ende *W*ederdoopers: te weten, Dat aldaer sij het waerachtich lichaem ende bloet Christi, ende niet alleen de figure oft het teecken. Maer t'waer zeer hooghlijck van noode niet alleen om peys en vrede, maer oock

Theod. Beza
Dialogo 2. cō
tra Helinianos
facte 43. & in
an. sup No
uum Testam.
Mut. 26.

Ioan. 1. 2. 14

Artic 10. Met
broode ende
V Vijn.

Inl b. de qua
drophet cano
ne Cōcordiæ
lib. 2. art. 10

36 VERANTWOORDINGE DER
tot salicheyt der Zielen, dat de Protestantē met
ons oock veraccoordeerden inde Transsubstanti
atie des broots ende wijns, als oock indē dienst
ende v'recren des selfs Sacraments.

Anno 1571

Dat hij oock allegēert het boeck D. Martini
Luteri de Abroganda Missa: Is blijckelijck ghe
noech, dat dien ghescreuen is geweest in d' begin
sel der disputatien, als hij noch half papistisch
was, ende spreckt aldaer allene vande Veran
deringhe des broots, waer aff nu gheseyt is.
Maer in L. de Captiuitate Babilonica, verworpt
hij gantschelijck de Transsubstantiatie, lange
voor de Confessie van Ausborgh.

Valschelijck oock zoo allegēert hij tegen ons
Tabulas Confessionis Augustanae des Eer. hooc
gheleerdes H. Valentini Aerythraei, al oft hij dese
saecke aengaende eenichsins tegen ons waere,
die sijn met ons acoordeert: Want desen bekint
aldaer oock met ons, wel eenighe Sacramente
lijke Veranderinghe in het Nachmael, maer
niet de Papistighe Transsubstantiatie, de welcke
hij met claere woorden verworpt.

III. ARTYCKEL.

DE III. Buesel aengaende, dat wij ont
kinnen souden dat de Absolutie gheen Sa
cramēt sij, is bouen in 1. Artijckel gehandelt.

IIII.

III. ARTYCKEL.

DIE VIERDE Luegen is, dat hij seyt, dat wij wechnemen, ende verwerpē SYNERGIAM, dat is, de medewerckinghe der menschen, inde wercken der salicheyt, de welke nochtans de Confess. van Ausborgh, de Apologia, ende Philippus Melancthon toelaeten ende bekinnen.

Om dat te proberen, soo seyt hij, dat Philippus leert, dat den vryen wille des menschen, naer de rechtueerdichmaeckinghe deur den H. Gheest, beweeght, gheleydt, ende geholpen wordt tot goeden wercken der salicheyt: blijkt (seijt hij) in zijne Locis communibus, &c.

Folio C. 2

ANTVVOORDE.

Dat en is all niet tegen de Confessie van Antwerpen, die eygentlijk spreckt, vanden vryen wille des ouden Adams, oft des mensche die noch niet herboren en is, den welcken zij niet toe en laet eenighe medewerckinghe, tot het goet: Ende niet vanden vryen wille, des ghenen die nu herboren is, oft naer de rechtueerdichmaeckinghe, waer aff (zoo hij selue ghetuyght) Philippus is sprekende.

Fol. B. 3. cap. 2

Hij bringht noch voort, datter inder Confessie, ende de Apologie dit woort staet, CVM ADIVVAMVR A SPIRITV SAN-

38 VERANTVOORDINGE DER
CTO, Als wij van den H. Gheest geholpen
worden, &c. waerinne (zoot schijnt) Syner-
gia, de medewerckinghe besloten, ende gheleert
wordt, ANTVVORDE.

De oprechte, ende authentijcke Confess. en
heeft dit woort niet ADIVVAMVR, swij
worden geholpen, maer meer heeft dese contra-
rie woordē, waermede merckelijck de Slavernije
ende onvrijheyt, des natuerlijcks, oft des ouden
Adams wille, beuesticht wordt,

In artic. 5. Swant deur t' woort, ende de Sacramenten, als
deur instrumenten, oft middelen, wordt den
H. Gheest gegheuen, die het ghelooue werckt,
wzer ende wanneer dat het Godt beliest.

Hier hoordij dat het Ghelooue sij alleene oen
werck Godts, gewracht deur den H. Gheest,
ende dattet alleene uyt zijns welbehagē coempt,
niet uyt de Synergia, medewerckinghe, van
onsen goeden wille.

Pfal. 9 b. 15
& 46. 21

Ten tweeden, van Godt geholpen worden
inder Schrift, ende bij andere rechtsinnighe
Leeraers, naer aert der Schrift sprekende, en
beteekent niet, naer menschelijcker wijs, al oft
ons eenfleels Godts hulpe ende bijstandt, ende
eensdels wij met ons eyghen crachtē medewerc-
kende, ons verlostē: maer meer dat Godt onsen
hulper alleen sij, ende de geheel oorsaeck onser
verlofsinghe.

Daer

Daer toe oock de spruecken die hij selue allegeert, ende voortbringht, zoo wyt der Confessie, als de Apologie, die spreken alleen van den mensch die nu herboren is, want zij spreken ende leeren van de inwendighe gherechticheyt, oft nieuwe ghehoorsaemheyt, die Christus, de Apostel, ende onse kercken, alleen den herbooren, ende die nu deur de toegherckede gherechticheyt Christi, gherechtueerdich sijn, iae nu den H. Gheest hebben, toescrijuen. Ende van alsulckē vryē wille en spreckt onse Antwerpsche Confessie niet.

Folio C, 2

V. ARTYCKEL.

HET VYFDE tegenstrijdēde Artijckel der voors Confessien is (zoo hij droompt) Dat d' Antwerpsche loochēt het Veeghuijer naer dit leuen, maer ter contrarien inde Apologia der Confess. van Ausborgh staet, dat zij niet en verbieden het ghebedt voor de dooden. Waerinne wij gheenē twist, noch verschil en sien. Want de Apologia verhaelt alleene met een oft twee woorden, van het ghebedt voor de dooden, waer toe nochtans zij niemant en vermaent, noch en raedt, ende d' Antwerpsche Confess. en spreckt van alsulcken ghebedt niet met allen: Ende ter contrarien dese Confessie verloochent het Veeghuijer,

In att. de uoca
bulo Missae,
circa finem.

40 VERANTVOORDINGE DER
uier, d'welck de andere niet bekint, maer meer
verworpt. Swant alzo staet inder Apologie:

Eodē art. cir-
ca medium,

Hier willen wij laeten varen wat ghetuyge-
nissen onse wederseggers van het Veeghuier
hebben, hoedaenich datse de pijnen des Veegh-
uiers meyuen te wesen, uyt wat oorsaecken datse
de ghenoechdoeningen leeren, die welcke, als
wij bouē geseyt hebbē, gantsch bueselachtich is.
Ende weynich te voren:

Dat onse wederseggers die applicatie, oft
mede deylinghe der Ceremoniē (des Nachmaels)
beschermen willen, om daermede de zielen te
verlossen, waer uyt humlieden een groote win-
ninghe coempt, daer en hebben zij gheen ghe-
tuygenisē aff noch ten is gheensins inde heylige
Schriftuere gegrondt.

Hier sal hij bij auontueren seggen, uyt het
ghebedt voor de dooden zoo volghet nootwen-
dichlijck het Veeghuier, d'welck niet waer en is:
Den Griexschen Canon seyt dat hij opoffert
voor de heylighe Maghet Maria, en de H. Mar-
telaers, geloouen dan oock de Griexsche het
Veeghuier? Oft sijn die voorβ heylighen in het
Veeghuier?

Tis voorwaer een zeer groote ombeschaëpt
heyt, dat hij ons derdt beschuldigen, al oft wij
inde leeringhe des Veeghuiers eenichsins t'wi-
stich waeren met der Ausborghscher Confess.
daer

daer alle onse kercken, ende Leeraers, iae oock lāghe voor de Confess. van Ausborgh, eendrachtelijck het Veeghuier verwoorpen hebben; ende zijheden hebben om dier oorsaecken, verscheyden boecken ende scriftē tegē de onse laeten wytgaen, als Eekius, Cochleus, ende meer andere, om haer versiert Veeghuier te beuestigen.

Dat hij bij bringht al oft Luterus eertijts het Veeghuier soude bekint hebben, Is gheschiet int beginsel van desen twist, langhe voor de Confessie van Ausborgh.

Maer waerom en verhaelt hij oock niet geheel die andere Sententie Luteri, daer hij op een ander plaetse van het ghebedt voor de doodē vermaent, die hij selue bijbringht om t' ghebedt voor de dooden te beuestighen, maer is gantsch tegen hem: Want alzo spreckt Luterus, In zijn Hoofstarijckelen des Christelijcks gheloofs:

Genericht dat de Scriftuere niet en leert voor de dooden te bidden, daeromme houde ick dat wyt vrijmoedighen aendacht te bidden op dese oft dier ghelijcker wijsen, seggende, Lieue Heere Godt ist dat noch met der zielen alzoo gesteld is, dat men die can helpen, wilt haer toch genaedich sijn, &c. Dat sulcke bede gheē sonde en sij. Maer als dat eēs, oft t'weemaels gheseyt is, wilt dan ophouden. Want de Vigilien, Zielmissen laerghetijden en sijn niet profijtelijck noch nut,

42 VEVANTVVOORDINGE DER
 maer tē sijn anders niet dā Duijuel's Iaermerckte.
 Wij en hebben oock inde Scriptuere niet vanden
 Veeghuier, maer tis gantsch vande gheschooren
 gheestē opghebracht. Daeromme houde ick dat
 van gheenē noode en sij, dat yemāt sulchs sal ghe
 loouē, hoe wel dat Godt wel conde de zielē laetē
 pijnigen naer het affscheyden van dit leuē, maer
 om dat hij dat niet en heeft laeten vanden Apo-
 stelen seggen oft scrijuen, daeromme en wiht hij
 oock niet dat gheloost sal worden. Ick weet
 voorwaer nu wel een Veeghuier, maer van dat
 en is in de ghemeynte Godts niet te leeren, als
 vanden anderen bijden papisten gheleert wordt,
 want men can met zielmissen, noch met Vigilien
 daer niet toe doen.

Scriptuere (spreckt D. Luterus) en weet
 van het Veeghuier gantsch niet, maer tis vanden
 gheschoornen hoop geuonden, ende haer vizi-
 lien, zielmissen, &c. sijn des duijuel's Iaermerck-
 ten. Voort Luterus kint wel een Veeghuier, ende
 dat is het BLOET ons Heeren Iesu Christi,
 want veeghen, suiueren, reynigē ende wasschen
 is inde Scriptuere all een dinck: ende daer toe
 coemptmen niet met sielmisen, gelt oft goet,
 goudt oft siluer, maer wyt inchel ghenade,
 ende deur de goedertierentheyte Godts. Hoe sijn
 probeert hier Luterus het papistisch Veeghuier?
 Ende sulcke Sententien derdt desen quant noch-

tans

1. Ioan. 1. 2. 7
 Apoc. 1. 2. 6
 & 7. c. 14
 2. Pet. 1. c. 19
 Heb. 1. 2. 3 &
 9. b. 12. c. 14
 1. Cor. 6. b. 11
 Eph. 5. c. 26
 Ufate 55. 2

tans bij bringhen, om zijn Veeghuier, Iaergetijden, Vigilien, Sielmissen, ende meer ander preutelen voor de dooden te beuestighen.

VI. ARTYCKEL.

DE SESTE Buesel is, al oft dese twee Confessien daerinne tegen malckanderen streden: Dat de Antwerpsche dese Sententie loochent, **DE GOEDE VVERCKEN SYN NOODICH, TER SALICHEYT:** maer ter Contrarien (spreckt hij) leert ende bekint de Confessie van Ausborgh. Hij bringht oock bij eenighe spruecken uyt de selue Confessie, ende haer Apologie der welcken nochtans eene niet, die desen Aenhanck heeft, **TER SALICHEYT.** Om nu dese saecke beter te verstaene, soo willen wij zijn eygen woorden, die hij seluer bij brinckt, aenteecken.

Folio C.4

Articulo 20. seyt de Confess. van Ausborgh: Valschelijck wordt ons volck beschuldicht, dat zij de goede wercken verbieden. Ende daer nae. Hier en bouen leeren de onse, dat het van noode is goede wercken te doene, om den wille Godts. Item in die Apologia anni 31. H. ultimo. Wij hebben bouen ghenoech bethoont dat wij ghevuelen, dat goede wercken noottelijck moeten het ghelooue volgen, want als wij
den

44 VERANTVOORDINGE DER
den H. Gheest ontfangen hebben, tis van
noode dat de vervuullinghe des wets volghe.

Hier moeghdij dan aenhooren, dat in gheen
van dese sprueckē dese woorden bijgestelt en sijn
TER SALICHEYT, Maer alleene dat de
goede wercken van noode sijn: Dwelck oock de
Confessie van Antwerpen, ende diese onderteeck
kent hebben, hooghlijck eyschen ende beghe-
ren.

Dat hij oock seyt dat Eenighe in onse kerc
ken leeren souden, dat de de goede wercken Ter
Salicheyt van noode sijn, ende sulcke leere ghe-
nomen souden hebben uyt de Confessie van Aus-
borgh: en is niet waer. Want zij dese Leere uyt
den INTERIM ghenomen hadden, die welc
ke nu seggen en hebben met openbaere Scristen
geseyt ende geleert, dat zij sulcke maniere van
spreken verwierpen.

Iae oock de Apologia der Ausborghscher
Confessien leert opentlijck t selue met de Ant-
wersche Conf. dat de goede wercken niet van
noode en sijn TER SALICHEYT, met dese
woorden: En belooft het Euangelium die verge-
uinghe der sonden ende die ewighe Salicheyt
niet oock den ghenē die GHEEN GOEDE
VVERCKEN MET ALLEN EN
HEBBEN indien zij bekeert worden ende
niet en waanhope, maer datse deur t ghelooue in
Chri-

In capit. 7.
vande goede
VVercken.

In responsione
ad arg. aduer-
sariorū, in art.
iustificationis,
circa finem.

Christū de verghewinghe der sondē vererijghē?

Hier uyt moegē nu alle liefhebbers der waerheyt bekinnen, met wat lichtueerdicheyt ende onwaerachticheyt dat Lindanus heeft met een openbaer Schrift derren getuygen, al oster inde voors Confessien eenighe leelicke, tegēstrijdēde, heel Contrarie, ende twistighe Artijckelen waeren: maer oock wat quaede sacke die Papislighe Religie sijn moet, diemen niet sulcken luegenen moet verschoonen. Want costen zij eenighen vasten, oprechten grondt der waerheyt voortgebringhen, zij en souden voorwaer sulcke ijdele, groue luegenen onder heuren naem niet laeten in d'licht gaen.

Hij vdeghter noch bij veel lichtueerdichs, onnuts, ende schimpichs ghesnaeters (nae der Fielen aert)alzo sprekende: waer uyt dat blijcken sal wat zij voor mannen van eeren sijn, die zoo ombeschaemdelijck derrē de waerheyt spaeren, die nau bastaerden en sijn vander Ausborghscher Confess. &c. Maer oft ghij de waerheyt spaert, ende weerdich sijt een man van eeren genoempt te worden, oft onder mannen van eere te conuerseren (die nu in zoo veel groue luegenen en openbaer valscheden beuonden sijt)laeten wij allen godtruchtighen mannē van eeren oordeelen.

Voort zoo seyt hij, dat hij 6. tegenstrijdēde Fol. C. 3
Artijckelen,

46 VERANTVOORDINGE DER
Artijckelen, oft luegenen, aengeteekent heeft,
voor de Sesse Predicanten d' Autheurs der voorfs
Confessien, op datter elck van dese Confessij dich
ters der kerckē van Antwerpen een hebbē mach
als eenen appel (zoomen seyt) om met te spelen.

Ten waere dat hij eenen ghemijterden, ghe-
pallēerden Bischop waere, ende ons luste met
ghelijcke schimpwoorden hem te bespotten, zoo
souden wij hem wederom antwoorden: Dat hij
zijn 6. luegenen weder tot hem moeste nemen,
op dat zijn vijf uyt sinnighe, raesende sinnen, en
oock zijn arch, verkeert herte oft gheest (waer
uyt, als uyt eenen alder boosten schat sulcke din
ghen voortcoemen) hebben souden (zoo hij
seyt) elck eenen appel om met te
spelen, en heur te ver-
maecken.

DESE

DESE ZYNE 6. BVESELEN
sijn gheeyndt hebbēde, tredt voorder tot
ander dinghen, ende nempt voor hem de luege-
nen en valscheden te verbaelen, die de Confessie
van Ausborgh, ende haer Apologia den Papistē
opleyt.

Fol. C. 9

D'YERSTE Luegen seyt hij te sijne, dat
inder Cōfessie van Ausborgh verhaelt staet: Dat
zij leeren dat de vergeuinghe der sonden geghe-
uen wordt om cygen verdienste, weerdicheyt,
ende wercken.

DE TVVEEDE, dat zij niet en gheloouē
dat de sonden om niet vergheuen worden.

ANTVVOORDE:

De Confessie en seyt expresselijck niet dat de
Papisten alzo leeren, maer heeft dese woordē:

Art. 7

Wij verwerpen de ghene die alzo leeren.

Zoo stondt hem nute bethoonen, dat de Papi-
sten hier met dese woordē beschuldicht worden.

Maer dat oock zijlieden alzo leeren, willē
wij zeer lichtelijck bethoonē, ende en behoeuē
de bewijsinghe niet wijt te soecken.

In de Confessie van Antwerpen staet een heel
Capittel verhaelt wyt der Iesuiten Catechismus,
den welcken desen Scrijuant, ende eenen anderē
Tiletanus ghenoept, voor d'alder Catholijcksche
bekinnen: Tracterende vande suyueringhe, oft
vergeuinghe der Sonden. Nu en leerē zij aldaer
niet,

Fol. D. 6
Cap. 6

48 VERANTWOORDINGE DER
niet, dat de Sonden OM NIET, ende deur
het GHELOOVE vergheue wordē, lae niet
met eender Sillaben, maer meer datse deur onse
eyghen VERSCHEYEN VVERCKEN
gereynicht ende gesuyuert worden.

Als nu de sonden om onser wercken wille ver
gheuen worden, en wordense niet vergheue om
eygen weerdicheyts wille & want weerdicheyt,
wercken, ende verdiensten van eenighen persoō
sijn onser Confessien al een dinck: bijden Theo
loganten oock, worden dese woorden al voor
een saeke ghenomen. Zoo sijn dan dese twee be
schuldighen der Papiſten waerachtich, waer
inne zij vander Confessiē van Ausborgh beticht
worden.

Besiet Ioannem Cochleū Libello contra Con
fessionem Augustanam edito, Lib. 1. tractatu de
Potesta. Ecclesiast. §. 2.

Compendium Theologicum, de Gratia San
ctificationis.

Anthonium parte 4. titulo 9. cap. 7. §. 1.

Articulum 46. Papiſtarū, in Colloquio Ra
ſponenſi.

Bernardinum rosetum, Serm. 20.

Petrum azoto, In Scripto contra Confessionē
Ducis Wirtenbergensis, art. de bonis operibus,
in fine.

Vide infra Cap. 10. & in Materia de Iesuitis.

Dese

Dese, ende veel meer andere Papistighe Lee-
raers scriyuen ende seggen, Dat de wercken ver-
dienstich sijn, en datmen deur de Voldoeninghe
ende Eyghen wercken, vergeuinghe der sondē
vercrijght, ende het eewich leuen.

Item dat in het 15. Artijckel der Confess. van
Ausborgh staet: Dat de menschelijcke Ordinan-
tien ingestelt om Godt te versoenen, om de ghe-
naede te verueruen, ende voor de sonden te vol-
doen: gantsch den Euangelio tegenstrijdē, ende
de leeringhe des Gheloofs: Verdoempde ghijlien
als valchs ende hēretijck. Zoo leerde dan datmē
deur eyghen menschelijcke wercken ende verdiē-
sten Gode versoent, ghenaele verwerft, en daer
mede voor de Sonden voldoet.

Iae wij en behoeuen de bewijsinghe dus wijt
niet te soecken, noch te verhaelen wat uwe So-
phisten hier voortijts gheleert ende ghescreuen
hebben, maer alleen voortbringhen de Sententie
die uwen mequant Tiletanus die nu oock tegen-
woordichlijck tegē de Cōf. gescreuē heeft selue
scrijft, de welcke v terstōt vā luegē ouerwinnē sal
want dit sijn zjn eyghē woorden: De Scriptuere
leert ōs catholijcksche, dat Godt voor hē genomē
heeft niemāt salich te maeckē dā deur de werckē.

Aengesien nu dat dese zeer hooghberonsten
Bisshop, ontinkt dat dese twee Sententiē oft Ar-
tijckelen van zjn Cacolijcksche Kercke geleert
D worden

Vide Apot.
Cōfess. Aug.
Art. 15. Initio
& Artic. 20

In Capite de
bons opetib;
Fol. 42.

50 VERANTWOORDINGE DER
worden: zoo verdoempt en verworpt hij dan de
selue leeringhe als ögoddelijck, met al diese leerē
zoo verworpt hij oock t' samē heel het Pausdom
ende alle de Papisten: en besondere mijn heeren
de Iesuiten, de welke t' saemē met haeren Bullē
voorwaer seggen, dat dese Leeringhe d' alder Ca
tholijcksche is: Daer en bouen zoo wordt hij
selue van luegenen ouerwonnen, dat hij dese 2.
Sententien (als leelicke luegenen) der Cōfessien,
en onser kercken heeft derren bij openen Scristē
opleggen.

DE DERDE Luegen der Ausborghscher
Confess. seyt hij te sijne, datse de Papisten opleyt,
dat zij leerē, Dat de Misse een werck sij, d' welck
verghiffenisse verdient van schult ende pijnē,
EX OPERE OPERATO, & SINE
BONO MOTV VTENTIS: dat is om
des gedaens wercks wille, ende sonder eenighe
goede beweginghe des gebruijckers oft nutters.

ANTVVOORDE:

Inde pasagie die hij selue bijbringht, zoo en
staen inder Confessien van Ausborgh gheen an
der woorden dan dese:

Articulo 13

Zij verworpen de Phariseusche Opinie, die
daer verduystert de Leeringhe des Gheloofs, en
de en leert niet dat het Ghelooue nootelijck sij
in het ghebruijck der Sacramentē: maer versiert
dat de menschen rechtuerdich sijn, om t' ghe
bruijck

bruijck der Sacramenten EX OPERE OPERATO, om het werck wille datter gedaë wordt, ende dat oock sonder de goede beweginghe van heurlicn diet nutten oft ghebruijcken.

Waerinne wederomme de Papijsten (naementlijck) niet beschuldicht en worden, maer alleen de Phariseusche Opinie wordt verworpen.

Maer dat dese Leere oock bijden Papijstē heel catholijcx sijn, ghetuyght Gabriel Biel inde uytlegginghe der Missen, met dese woorden.

Sup. Canonē
Missæ, Lect.
87. n. de o.

Consequenter præsuppono &c. Dat is, Voort ick stelle dese Sententie voor waerachtich, met den Meester vanden Hooghe Sinne Lib. 4. Sent. Distinctione 1. Ende MEER ANDERE Leeraers daer ouer scrijuende: Dat de Sacramenten vanden nieuwer wet, deur de cracht OPERIS OPERATI, dat is des gedaens wercks, genaede verleenen oft gheuen, zoo dat het van gheenen noode en sijn (BONVS MOTVS INTERIOR QUI MEREATUR GRATIAM) eenighe goede inwendighe beweginghe, die de ghenade verdene, maer tis ghenoech dat den ontfanger, oft nutter, gheen tegenspel, oft beletsel en stelle, &c.

Hoorde wel dattet niet alleē zijne, maer oock andere der papistighe Docteurs leeringhe sijn? Swant met heurliden is de ingestorte ghenade Godts, ende een goede Qualiteyt, gheneycheyt,

52 VERANTWOORDINGE DER
oft rechtueerdicheyt, al een dinck.

Vide adhuc de opere operato, eunden G. Biel
Lectiōe 26. g. h. 27. & 85. l. allegat quoque
ibidem Scotum, in Quolibetis. Item Ioannem
Gersonem in Tractatu de Pollutionibus.

Vide eundem Biel 4. Sent. Distinct. 1. q. 3.
Art. 1. Vbi Thomam & Bonauenturā allegat.

Idem habet Anthoninus 3. Parte Titulo 14.
Capite 9. §. 3.

Petrus de Palude 4. Dist. 1. q. 1.

Ioānes Gerson in Tractatu super Magnificat.

Item Scotus 4. Dist. 1. q. 1. & alij ibidem.

Idem habet Cochleus in quadruplici ratione
concordiæ lib. 1. tract. de Missa, cap. 7.

lae besiet het Concilium van Trenten onder
Paulo 3. gehouden Sessione 7. Canone 8. oft het
dit selue niet en leert.

Item, dit Artijckel D. M. Luteri, *Hæretica
sententia est, sed visitata, Sacramenta nouæ le-
gis iustificantem gratiam illis dare, qui non po-
nunt obicem: Verdoempt Leo 10. als hæretijck,
ende valsck, soo leeren zij dan dat de Sacramen-
ten, om ende midts het gedaen werck, den mēsch
reyn ende suyuert van sonden maecken, sonder
ghelooue oft eenighe goede beweginghe des
herten, des ghenen diese nut ende ontsanght.*

Articulo 22.
de Missa.

DIE VIERDE luegen der voorss Con-
fessien, noempt hij te wesen, dat zij haerlieden
opleyt

opleyt, te gevoelen oft te meynen, dat de MISSE EEN VOLDOENINGHE sij voor den dooden, ende dat zij den dooden vergeffenisse der pijnen des Veeghuiers verwerfft.

Ten dunckt ons niet gheloouelijck, dat dees mensch dit scrijuende, wel bij sinne gheweest is, want hij selue drift geweldich eē geheel Cappittel deure, te weten in zijnen Panoplia lib. 4. cap. 53. dat de Misse een versoen ende een reyn maeckende offerande sij, voor de dooden.

Ende in zijnen boeck, die hij nu tegenwoor- Fol. B. 1.
dichlijck tegen ons grescreuen heeft, seyt hij, dat de H. Kercke voor onsen tijt, iae van d'beginfel aen altijt zoo ghelooft, ende geleert heeft vande H. Sacramenten, van het vasten, vander belofienisse der religiosen, van d'aenroepinghe ende voorbidden der heyligen, vande MISSE VOOR DE LEVENDE, ENDE DE DOODE.

Item in de voorreden tot den Eersaemen Raet Folio A. 2.
der Stadt van Antwerpen noempt hij een ketterye ende des Antichristteeringhe, die altijt verwesen, verdoempt, ende gheanathematizeert is geweest, te loochenen, de offerande der Missen voor den dooden.

Iae waertoe anders offeren zij soo veel ontalijcke Missen voor de dooden, ist dat zij haer

54 VERANTWOORDINGE DER
niet en verweruen quijtschellinghe der pijnen?
Zijnē medegheselle Tiletanus inde Cōfutatie der
Antwepfcher Confessie, scrift alzoō met opene
woorden: Voor zeer goede menschen sijnt
dancksegginghen, voor die niet zeer quaet en
zijn, sijnt **VERSOENINGHEN**, &c.
Ende Gabriel Biel seyt dat de offerande der Mis-
sen een **VOLDOENINGHE** sij voor
DE SONDEN, niet alleen der daeghe-
lijkscher, maer oock der dootlijcker, ende
nempt wegh schult ende pijnē, niet alleen van
dien diet nemen ende selue nutten, maer oock
van allen den ghenen daert voor gheoffert
wordt. Van ghelijcken seyt Ioannes Gerson, dat
het Sacramēt des altaers een offerande sij, ende
een **VOLDOENINGHE** voor schult,
ende pijnē.

Folio 104.

In Canonem
Missæ, Lect.
88. Ls

Parte 7. de Sa-
cramēto altar.
folio 71,

Art. 16, & 30

Item de Doctoren van Lucuen, in haer Ar-
tijckelen des gheloofs, seggen ende leeren opēt-
lijk, dat de offerande der Misse, uyt Chri-
stus instellinghe, profijtelijk is, den leuenden
ende den dooien, ende datmen den zielen der
gestoruer menschen, mach ter hulpen com-
men, met de offerande des Altaers, met bidden,
vasten, aelmisen, &c.

Maer alder claerlijckst ghetuyght haeren ey-
ghenen Canon der Missen, dat zij Offerande doē
voor Leuende ende Dooden: Ende alzoō wordt

Lindanus

Lindanus van zijnen eyghenen alder Heyloosten Paus, dien hij meynt te dienen ende te beschermen, ende van t'Concilium van Trenten inden Ban gedaen: D'welck veruloeckt allen die seggē dat de Misse gheen Versoenoofferande en sij voor Leuende, ende Dooden.

Sessione 6.

DE VYFDE Luegē noempt hij te wesen dat zij seggen soudē: Christus heeft geledē voor de Erffjonde, maer de Misse moetmen offeren voor de daeghelijcksche, en dootelijcksche misdaden. Voorwaer dese godtloose leeringhe heeft Ambrosius Catharinus een Artsbisshop van Compfanē gseleert ende gedreuen, in eenē grooten boeck, niet ouer vele iaeren tot Romē gedrukt.

Art de Missa
22.Et in 10. cap.
Epist. ad Heb.

Iae oock Thomas de Aquino scrift het selfste, alzoō sprekhēde: De tweede oorsaeche der instellingen, is d'offerande des altaers, tegen eenighe onser daeghelijckscher sonden rooff, op dat gheleijck het lichaem des Heeren eens opgheoffert is aenden Criuijce, voor de schult der Erffjonden, dat het oock alzoō sonder ophouden gheoffert worde, opden Altaer VOOR DE DAEGHELICKSCHE SONDEN: Ende dat de Christen kercke hebbe een offerande, om den Hemelschen Vader te versoenen, veel costelijcker ende aenghenaemer bouen alle de offeranden des wets.

Lib. 1. de Vener. Sacramē.
10 altaris.

Par. x. in Cōp.
Theologiae.

Ende Ioannes Gerson seyt daer is dryederley sonde, de erffsonde, de dootlijcke, ende daeghelijcksche: Tegen de erffsonde is principelijck den doop gestelt: tegen de dootlijcke sonde, de pœnitentie: ende tegen de Daeghelijcksche, HET AVONTMAEL.

Hier uyt dan is blijckelijck dat dit leelicke, groue luegenen sijn, niet der Confessien van Ausborgh, maer Blindani, die dat derdt loochenē dat waerachtich is, ende allen man kinnelijck.

Laet

L Aet ons nu voortuaeren, om die luegenen
tondersoeckē, die hij der Apologie opleyt.

DYERSTE LUEGEN, noempt hij te
sijne, datter inder Apologie staet: Tis openbaer,
dat deur een ghemeyn goetdunckē der menschē,
de maghet Maria, teenemael in Christus plaetse
gestelt sij. **ANTVVOORDE:**

In Art. 21. de
inuocationē
Sanctorum.

Dat het selue waerachtich sij, woordt inder
Apologien ghenoech bethoont. Dit gh'ebedt is
wel bekint dat inder Apologien verhaelt staet
MARIA MATER GRATIÆ, &c.
moeder der bermerticheyt, beschermpt ons
voor den vijant, ende ontfanght ons inde vre des
doots. **SALVE REGINA**, d'welckmen in
allen kercken gewoonlijck is te singen, is oock
ghenoech vermaert, waerinne zij onse voor-
spraeckerse ghenoeemt woordt, daer Alleen
Christus onsen eenighen voorspraecker is bijden
Vader. Zij wordt oock ghenoeemt onse hope,
ende leuen, daer alleene Christus den dwegh is,
ende dat leuen. Iae leest ende grondeert dien
godtloosen Sanck, (*Salve regina*) wel, zoo suldij
beumden dat zijlieden Maria der moeder Godts
sesse Naemē toescrijuen, die alleene de heerlijck-
heyt, en Godtlijcke Maestayt onses heeren Ie-
su Christi, eygen sijn: ende van haer worden
vijfue saecken begheert, die ons van niemant,

1. Tim. 2. 25
1. Ioan. 2. 22

Ioan. 14. 26

58 VERANTVOORDINGE DER
dan alleen van Godt, mogen gegheuen worden.
Sulcks is oock dat zeer beroempt gebedt, *Aue
regina coelorum, Aue domina angelorum*, ende
meer andere.

Inpressu Va-
nerijs apud I.
de Hallis, ante
88. annos.

Daer en bouen iser oock den gantschen Psal-
ter gedrukt, der Maghet Mariae toegeappli-
ceert, ende van haer bediet. Exempel, den 31.
Psalm die David in zijnen hooghsten noot, tot
Godt gesprokē heeft, ende hē alleene aēgeroepē,
om hulpe ende bijstant, dien hebbense Mariae
toegescreuen, ende wordt alzoo aengebēden:

Op v alder heyligste Maeght heb ick mij
betrouwt, laet mij nemmermeer tot schanden wor-
den, nempt mij op in dijnder genaeden, neyght
dijn ooren tot mij, ende verheught mij in mijn-
der droefheyt: Ghij sijt mijn schut. Tot v heb
ick gheroepen, ende hebt mij verhoort van
het hooghste der eewigher bergen. In dijnen
handen heylighe moeder Godts, beuele ick mijn
siele, mijn gantsch leuen, ende mijn letste vre-
zide zoo voort.

Item. *Te Deum laudamus*, is oock verandert
ende wordt van haer gesonghen.

Iae oock alle dinghen diemen van Godt heeft
willen vercrijghen, die heeftmen deur Mariam
beghert.

Summa, allen toeganck tot Godt, heeftmen
deur Mariam ende niet deur Christum ghesocht.

Besiet

Besiet sommighe boexkens, die de Papisten noemen *Horas de Domina, Marialia, Rosaria, Stellaria, Exemplaria, Pröptuaria Mariæ &c.* Waerinne dat geleert ende behandelt wordt van den loff, prijs, ende vereeringhe *Mariæ, &c.* Iae besiet alleene belicuet v, den *Hortulum Animæ* met heurlieden *Consent, en Approbatie* tot Antwerpen wederom ouer een laer ghedruckt, zoo suldi j inder waerheyt moeten bekinnen, dat *Maria* niet allene als een *Middellerse* gestelt en sij in *Christus* plaetse, maer datse selue voor eenen *Leuenden Godt*, ende een *Regente* alder dinghen, van heurlieden gehouden wordt.

Apud Christ.
Piantinū, an-
no 60.

Christus seyt tot zijnen *Apostelen*: *MY, mij* (*spreekt Christus*) is allen *Macht* ende *ghewalt* gegheuen in *Hemel* ende *Aerde*: *Desen sprueck* hebben zij *Mariæ* toegescreuen, en seggen dat *Mariæ* allen *Macht* gegheuen is, ende allen dinghen *vermach*. Vide *Stellarium Mariæ*; & alle gat *D. Bernardum*.

Matt. 28. d. 18

Lib. 6. Parte
2. Articulo 2

Idem Stellarium Mariæ, seyt op een ander plaetse, Dat de *werelt* dryemael behouden ende ghesalueert is geweest deur *Mariam*.

Bernardus seyt oock dat *Maria* eenen (*Aquæ ductus*) *watervloet* is, deur de welcke dat *Godt* ons allen dinghen gheeft, en niet en gheeft dan deur *Mariam*.

In Serm. de Da
Virgine.

Daer en bouē die yerste *Euangelische belofte*
nise

Gen. 3. c. 15

60 VERANTWOORDINGE DER
nise, die den Hemelschē Vader gedaen heeft tot
Adam ende Eua, die verstaen zij niet van t' saet
der Vrouwen (Christo) maer van de Vrouwe
selue: en seggen dat Maria het hooft des Serpēts
vertreden heeft. O onsprekelijcke boosheyt en
blasphemie in Christū Iesum, want niet de Vrou
we, maer haer saet (Christus den Sone Godts)
heeft den cop des helsches Serpents vertreden,
ende alzo den val van Adam en Eua ende onser
aller vernieut, ende verbetert.

Zoo heeft dan de Apologia geloghen, niet
dat zij wat te vele geseyt heeft, maer te weynich:
Want niet alleen t'ghemeyn plomp volck, maer
oock der Papiſten hooghste en opperste Leeraers
hebben van Mariam eenen leuenden Godt, ende
Schepper alder dinghen ghemaect.

DE TVVEEDE Luegen der Apologien
opgeleyt, is, Dat de Papiſten haere voldoenin
ghen verbeffen bouen de verdienste, ende vol
doeninghe Christi.

Dat dit gheen Luegen maer waerachtich sij,
betuyght de daeghelijksche heruaeringhe des
ganschen Pausdoms: wat doet toch hedē anders
den geheelen hoop der valscher Apostelen des
Roomſchen Antichrist, dan dat zij ons afstreckē
van Christus eenighe Offerande, Gehoorſaem
heyt, ende verdienste: en leyden ons tot haerliē
Missen, eyghen verdiensten, ende bouen al tot
de

de OPERA Supererustationis, ick meyne
 SUPEREROGATIONIS (dat sijn ouer
 schietende wercken ende verdiensten, diemen
 doet bouen datmen schuldich is) van haer vette
 dicke, wel ghemeste Monicken?

In onser Cōfessien staen verhaelt 2. Capittelen
 der Iesuiten Leeringhe: Vande voornampsten
 hoofstucken onser Salicheyt, te weten: Vande
 Reyninghe der sonden, ende Rechtueerdicheyt
 voor Godt geldende: Aldaer en wordt niet ver-
 haelt, noch ghepresen Christus voldoeninghe,
 maer ons eyghen wercken ende verdiensten, dat
 daerinne geleghen sij de suyeringhe der sonden
 ende de Christelijcke gherechticheyt, waer deu
 re wij voor Godt gherechtueerdich ende salich
 worden: maer sijn Christus doot, lijden, ende
 verdienste crachtich genoeg om ons van sondē
 te suyeren, wat behoefmen dan met eyghen
 wercken hem seluen te reynighen?

Folio D. 6

Want dat hij naermaels seyt: Niet tegenstaen-
 de dat zij vanden Pœnitenten eyschen vasten,
 bidden, aelmissen, ende dierghelijcken werckē,
 daeromme en vergheten zij Christum niet noch
 en stellen de verghiffenisse ende suyeringhe der
 sonden in de wercken niet, maer eyschen sulcks
 alleene als vruchten der Pœnitentien: Is inckel
 Sophisterye, want bouen is ghenoech bethoont
 uyt haer eyghen Leeraers, die welcke leeren (als
 oock

Fol. G. 2. 82

26 VERANTVOORDINGE DER
oock der Iesuiten Catechismus) datmen deur de
wercken van sondē GEREYNICHT wordt
ende den hemel verdient.

Sijn dit niet haer eyghen woorden en zeker
maniere, waermede zij den menschen inde oor-
biechte quijtschellinghe haerder sonden vercon-
digen? Forma Absolutionis,

De verdienste des lijdens ons H. Iesu Christi,
der H. Maghet Mariae, ende aller Heylighen, de
ooytmoedicheyt deser tegēwoordigher biechte
de GOEDE VVERCKEN die ghij doet en
voor v nempt te doene, het quaet d'welck ghij
lijdt ende lijden sult, die moeten v sijn tot ver-
minderinghe der pijnen, tot vmeerderinghe
der ghenaden, ende tot een vergeldinghe des
eewighen leuen.

In sulcker vueghen wordt de Absolutie ghe-
pronunciëert, Dat wij van sonden ghesuyuert,
voor Godt versoent, ende rechtuerdich ghere-
kent worden, niet deur Christus lijden ende ver-
dienste alleene, maer oock deur de verdiensten
van ander Heylighen, ende onser eyghen werckē.
Hier en wordt dan niet gheseyt, dat alleene om
Christus wille ende verdiensten, den menschen
haer sonden vergheuen worden.

Daeromme de Papisten ende de Iebusiten, en
kinnen Christum maer voor eenen haluen Salich
maecker, hem wat toescrijvende, inde wercken
der

der salicheyt, ende wat andere heyligen, ende niet weynich, maer zeer vele haer eyghen wercken, ende verdiensten.

Want als ghij leert dat een Monicks Cappe den steruenden, oft den dooden mensch aengedaen, verghiffenisse der sonden verwerfft:

Item de Monickerye, den H. doop gelijckt, als Thomas doet, ende P. de zoto approbeert, waerinne dat een groote voldoeninghe sij der sonden, Iae oock (spreckt hij) dickwils een voldoeninghe aller sonden: Verbeffdiij dan niet v eyghen voldoeninghe bouen de voldoeninghe Christi: Maer hier aff sullen wij naermaels noch breeder spreken.

DE DERDE, waerinne hij de Apologie, beschuldicht, is, Dat zij leeren, dat heur goede wercken, de verghiffenisse der sonden verdienen, waeraff wij corts te voren gehandelt hebben, inde yerste beschuldunghe tegen do Confessie.

HET VIERDE, dat hij voortbringht: Dat de goede wercken Godt behaeghen sonder Christo. De Apologia van Ausborgh seyt, dat zij Christo toescrijuen dat hij ons verdient heeft HABITVM, dat is de deught, der liefden, ende dat zij niet en leerē, naerdien wij nu sulcks ontfangen hebben, in Christo, als indē eenighen Middelaer te rusten: zoo dat onse sulcke deugh-

P. Azotes in
Reputatione
Con. V Virg.

In articulo de
Iustificacione,

64 VERANTVOORDINGE DER
den deur, ende om Christus wille, Godt aenghe-
naem worden.

*Eckius in
locis cōmu,
Cochleus lib,
cōtra Cōfels,
Aug. & eius
Apol. art. 20.*

Het welcke waerachtich te sijne, blijkt uyt
Eckio, Cochleao, ende Tiletano die ons Chri-
stum alleen maecten eenen Middelaer zoo veel
aengaet zijn verdienste ende voldoeninghe, maer
zoo veel dat aengaet zijne voorbiddinghe bijdē
Vader dat scrijuen zij oock anderen gestoruenen
heyligen toe. Alst bethoont is in het scrift te-
gen Tiletanum.

Cap. 23.

Alzoo ist oock te verstaene, dat de Apolo-
gia hemlieden ten VYFDEN opleyt: Swant
wat behoeuen zij Christo, oft zijn voorbiddin-
ghe, die heur altijt heurder verdiensten, ende het
voorbidden der Heylighen beroemen? Waer
aff datter verhaelt is inde 1. Obiectie tegen
de Apologie.

DE SESTE Obiectie, is bouen inde 3.
beschuldiginghe der Confessien wederleyt. Ende
Thomas de Aquino, heeft bijcans de selue sen-
tentie, te weten, Dat de Misse voor zoo veel zij
een Offerande is, zoo en ist van gheenē noode,
datter een gheestlijck, dat is, een godtvruchtich
leuē voor handen sij, maer alleē dat dē ghebruijck-
ker daer toe tuchtich, ende gheneycht sij.

Ende Ruardus Tapper, een Doctor van Loer-
uen, verhaelt, ende approbeert de seifste sentētie.
Item Gabriel Biel.

*In 4. Sentent.
dist. 12, q. 2. ar.
ticulo 2.*

*Tom. 2. fo. 383
Lect. 85. L.*

DE

DE SEVENDE Falsheyt noempt hij te sijne, dat de Apologie haer opleyt, dat de Schoeltheologē gantsch niet gheleert en hebbē, inde leeringhe der Pœnitētie, vanden Ghelooue.

In fine Apol.

Woormaer onse wederseggers, noch op den dach van heden, veel te meer hier voortijis, sluyten het Ghelooue, uyt de leeringhe der Pœnitentie. Zij willen wel datter inden beginne, sij, oft voorgae, eenich ghelooue der kinnissen Godts, maer en laetē het Ghelooue niet toe, naer dien datmen nu de cranckheyt kendt, als een beghēerte des medecijnmeesters, ende der ghesontheyt, oft des betrouwēs in hem. D'welck lae niet toe en laet desen Tiletanus, die nu oock tegen de Confessie ghescreuen heeft.

Tis allen man blijkelijck, hoe dat de papisten leeren, datmen t'wyselen moet, aen die onuerdiende ghenade Godts, tot eenen yegelijcken int besondere. Nu zoo ist oock openbaer dat de t'wyselinghe, den ghelooue heel contrarie sij, want wat doen zij toch anders, met dese leeringhe, dan datse allen hope, ende vast betrouwen tot Godt wech nemen? Summa niet alleen en leeren zij inde bekeeringhe des sondaers niet vanden Ghelooue, maer meer verduysteren, ende versmachten geheel het Ghelooue. lae nemen alzoo wech, den vader Onse, het Christen Ghelooue, ende allen godsalicheyt. Swant wis

Vide Conc.
Trident sub
Paulo 3. Sess.
6. Can. 13. &
14. Item I. Co
ch lxxii in Epi
stola ad Reg.
Scotte cōtra
Alexium in
Respons. 23
Item Staphilū
& alios.

66 VERANTWOORDINGE DER

can t'wifselende ghebidden ende gheseggē, Onse
 Vader? Wie can in vertwifselinghe gestelt sijn-
 deuyt der hertē ghesprekē, Ick ghelooue in Godt
 den Vader almachtich: In Godt den sone Iesum
 Christum onsen heere: In Godt den H. Gheest?
 Item, Ick ghelooue vergheuinghe der sonden,
 ende een ewich leuen, Amen? Voorwaer Chri-
 stus den soone Godts, die en leert niet dat wij
 van zijns Vaders ghenade, ende goeden wille
 tot ons, t'wifselen sullen, maer meer ons tot hem
 bekeeren ende met een vast gheloouich herte
 aenroepen. Als hij spreckt, Ick segghe uliedē, alle
 wat ghij bidt in uwē ghebedē, GHELOOFT
 slechts, dat ghijt ontfangen sult, zoo salt v ghe-
 worden: ende verworpt aldaer allen t'wifsel.

Mar. 11. c. 24
 &c 9. c. 27

Heb. 5. a. 3 &c
 ro. c. 22.
 Roma 3. c 25
 Jac. 1. 2. 6

Paulus wilt oock, Dat wij met eē vast betrouwē,
 vrymoedicheyt, ende een volcoemen ghelooue,
 sullen tot Godt gaen. Ende Iacobus getuyghet,
 Dat die inden gebede t'wifsel, niet ontfangen en
 sal van Godt, &c.

Hiert uyt volghet nu, d'welck hij TEN
 ACHSTEN voortbringht: Ist dat inde Pœ-
 niteñtie, oft de bekeeringhe tot Godt, niet van
 noode en is het ghelooue, ende een vast betrou-
 wen tot hem, dat zij dan sonder Christum, midts
 haer eyghen ghenoechsaem berou, hem seluen
 willē rechtueerdich maecten, alleē deur de werc-
 ken des wets, want Christus wordt alleē deur den
 ghelooue

ghelooue aenghenomen: Certeyn deur die twijfelinghe die zij leeren, en wordt Christus niet ghevatt, maer verloren: Als de heere Christus selue spreckt, tot Petrum die bijnae verdrincken-

Mat. 14. d. 23

de was, O cleyn gheloouighe, wacrom heblij ghetwijfelt?

Tot noch toe hebbē wij gebādelt, vā die stuckē die welke Lindanus (zeer vermetelijck) roept, dat de Conf. van Ausborgh, met haer Apologie, humlieden valschelijck, ende tonrecht, opleyt, maer en probeert niet met allen: Zoo dat wel te recht zijn ijdel roepen ende crijschen, oock sonder onse verantwoordinghe niet veel te achtē en sij, alst inder waerheyt vandē Christelijcken Leser, behoort veracht te worden.

68 VERANTVOORDINGE DER

IN t'VYFDE Capittel, zoo grijpt hij aen, ende strafft de Voorreden der Confessien van Antwerpen, mits dier oorsaeke, dat daer gheseyt wordt, Dat de Prædicanten wettelijck beroepen sijn, ende van de Ouerheyt toegelaeten. Dat ont- kint hij, want spreckt hij, noch de Werelijcke, noch de Gheestelijcke ouerheyt, en heeftse be- roepen. ANTVOORDE.

Ten yersten, Aengesien dat die Papistighe gheesteloose (alst openbaer is) een ander Euan- gelion, dan Paulus leeren, ende daer en bouen oock zeer tirannichlijck met vier ende sweert veruolgen, alle die Paulus Euangelion naeruol- gen, lae met meerder wreetheyt dan den Turck, zoo en behoortmen haer niet te bekinnen voor Herders, maer alle man is schuldich haer te schouwen als eenten vloech ende grouwel, naer Paulus erstintighe leeringhe selue.

II. Christus ghetuyght, dat hij de Sluetelen, ende het hooghste oordeel, eygentlijck der kerc- ken, oft der ghemeynten gegheue heeft: Als oock die vaders gheleert hebben. Van welke materiae is vanden onsen dickmaels ende ouer- vloedich ghedissputeert, ende bethoont, dat het recht vande beroepinghe der Prædicantē eygēt- lijck der Ghemeynten, toebehoort. Vide Cap. 1. Apologie contra Tiletanum.

Nu de Christen Ghemeynte van Antwerpen, der

Folio A. 4

Gal. 2. b. 8

Mat. 18. b. 18

Aug. de 2gde
Christiano
Cap. 31 & su-
per Ioannem,
Tract. 12. 4
Hylari. lib. 6
de Trinitate
Theophi. in
Cap. 16. Mat
Orig. hom. 1.
in Mat.

der Confess. van Ausborgh, heeft dese Prædicanten beroepen, d'welck alle de werelt openbaer is. Sijn oock bij eedt, vande Ouerheyt toghelaeten, welke Ouerheyt ons contract beuesticht ende gheconfirmeert hebben, daer omme zoo sijn oock de beroepen Prædicanten altijd de Ouerheyt gepresenteert gheweest, ende van haer ghenaedelijck toegelaeten. Wat faelt dan aen dese beroepinghe? t'zij ofimense aen Godts woort, oft aen het Exempel der Apostelē wil beproeuē.

Act. 1. c. 16

lae spreckt hij men hadde behooren te bekinnen, van hoedacnigher leuen zij waeren, ende ofi zij van goeden naem, ende faem waeren: waer aff hij noch meer in d'eynde snaectert.

Fol. D. 2

Fol. H. 5

ANTVVOORDE.

Zij sijn ghenochsaem bekint geweest ende ondersocht der Christelijcker Ghemeynten diese beroepen heeft: wect hij, ofi eenighen anderen Papist, van heurlieden eenighe laelicke seyten, accuseer haer bij naeme, lust heurlic anders te twisten, ende sijn zij zoo reyn ende heylich van conuersatie en leuen.

Menichmael blamēert hij onse Prædicanten, daer hedensdaeghs, niemant schandelijcker en leeft, dan de Papistighe mispapen: d'welck in allen boeren ende kinderen openbaer is: ende hij selue bekint de groote vuylicheyt, ende schandelijcke

Fol. A. 4. D. 2

8. H. 5

70 VERANTVOORDINGE DER
delijcke oneerbaerheyt van zijn consoorte, met
dese woorden :

Fol. D. 4

Hier en willen wij ons seluen niet ontschuldighen, dan bekinne met den Propheet: Heere ghij sijt rechtueerdich, ende recht is v oordeel. Bekinnende mede dat de plaghē ouer de P A P E N uytgestort, sijn noch veel minder dan wij (naer ick mij inder waerheyt laet voorstaen) verdient hadden, deur ons quaede exempelen van boosleuen, van onuersaede ghiericheyt, van groote onsuuerheyt, &c.

Folio D. 6 in
fine.

En daer nae spreckt weder van zijn proper gheselschap: Dat nu ter tijt de Priesters aldermeest slaepende waeren, ende haer hemelsche ampt, oft Godtsdienst, alder slappelijckxste bedienende, deur veel ongheleerde, oneerlijcke, ende versmaedelijcke personen, die naer de Prophete waeren als het volck: dat is dronekaerts, ouerspelders, boelēerders, dobbelēers, coopers vercoopers, onsuuer van leuen, van monde, ende van herten, sommighe heylloos, sommighe godtloos.

IN t'SESTE Capittel zoo beclaeght hij in d'langhe, dat wij haerlien Papisten noemen (daer hij nochtans selue zijn gheselschap, als wij weynich te voren hebben moeghen aenhouden, P A P E N noempt) ende sustinēert dat hij niet den Paus, maer Christum naervolght, ende
hers

CON. VAN ANTVERPEN. 71

hem gehoorsaem is die daer spreckt: Wie ulien hoort, die hoort mij, ende wie ulien versmaect, die versmaect mij. ANTVOORDE:

Dat heeft de Heere Christus gesproken van zijnen Apostelen, ende andere reyne, oprechte Leeraers, ende niet vanden Verleyers, als den Paus met zijnen Misspaven is: d'welck ghenoech bethoont is inde selfde Confessie waer van nu den twist is, Maer dese willen datmen haeren Antichrist aenhooren sal, ende hem gheensins wederseggen, al waert oock dat hij merckelijck Iae veel ontalijcke duijfentich zielen met hem ter hellen vuerde: als in haer eyghen gheestelijcke Rechten staet.

In Decretis
Dist. 40. C. 7.
Si Pape

Welte recht dan woorden zij Papisten ghe-noempt, want verlaeten hebbende, Iae verachtende het openbaer uytghedruckt woort Gods, inde Heylighe Schrift veruatt, volgen naer die ongoddelijcke bueselen, ende de groote grouwelen der verwoestingen van heuren Paus: Als inder Confessien gheseyt is, ende breeder gheseyt wordt inder Latijnscher Apologia, tegen Tiletanum.

In dit selfde Capittel, is t'aenmercken een wytnemende groote luegen, ende valscheyt, der welcker Tiletanus oock sijn ghebruyckt heeft, dat hij bueselt, al oft den H. Cyprianus seyde, dat den duyuel aldermeest den Paus van Romē te-

gen is: Daer Cyprianus, dat van hem seluen spreckt, alst uyt den text blijkt. Met alsulcke luegenen moetmen des Duyuels valscheden verschoonen. Ende sulcke valsche allegatien, sijnder ontalijcke vele te vinden, inde Scrijsten der Papijsten.

Met der ghelijcker archlisticheyt oock, zoo meynt hij te probereren, in zijnen Panoplia, uyt de selue Epistel Cypriani 3. lib. 1. dat ten tijden van Cyprianus den Affricken geoorloft sij gheweest, totten Paus t'appelleren, daer nochtas Cyprianus aldaer met voornemen, ende met aller neersticheyt contrarie leert. O moetwillighe boosheyt van dese menschen, die zoo sijn haer groue luegenen weeten te stofferen.

IN HET SEVENDE Capittel ontinkt hij stoutelijck dat de Papijsten eenighe Leeringhē der menschen leeren, ende beroept ons om dat te probereren. Daeromme (zoo vele als die cortheyt des tegenwoordighens scrijuens verdraeghen mach) willen wij hier eenighe redenen bijstellen, het selfste claerlijck bethoonende.

Ten yersten, zoo en connent zijt niet ghe-loochenen, dat zij niet alleen inghestelt en hebben veel Godtsdiensten, Ordinantiē, ende menschen Leeringhē, maer oock hebben alzo sommige groote vensteren, ende groote wijde deuren opengedaen, ende eenen yegelijck vrye con-
sent

sent gegheuen, om verscheyden Godtsdiensten, ende menschelijke Religien, naer heur eygen goetduncken in te stellen.

Want ghelijeden verdoempt, ende verworpt dese alder waerachtichste sententie: Dat allen Godtsdienst, van Godt niet ingestelt, ende alle wercken van hem niet beuolen, ist datmen daerinne stelt eenighe heylicheyt, oft godtsalicheyt, ongoddelijk sijn.

V medegheselle Tiletanus verworpt dese sententie in zijn Confutatie der Confess. van Antwerpen, in Cap. de bonis operibus, & in Cap. de Cæremonijs. Daer hij alzoo spreckt:

Datse seggen, datmen gheen Cæremonien, ende diensten, oft kerchelijcke Ordinantien en mach instellen, als Godtsdiensten, dat is, uyt dien aensien oft meyninghe, om Godt daermede te dienen, is valsch. Item:

De welke Ordinatiën, Bernardus ghetuyght, datmense in sulcker veugen houden moet, al oft zij van Christo selue ingestelt waeren, want daer niet aen geleghen en is (spreckt hij) oft van Christo selue, oft van sijnen Stadthouders yet godtsalichlijck beuolen woordt.

Ende in Capite de bonis operibus, berispt ons alzoo: D'ijerste dwaelinghe is, dat sijn alleenlijck goede wercken die Godt ghebedt, want te vergheefs woordt Godt gheert met gheboden

Vide Cõfess.
August. art. 19
& Apo. ibidẽ
in initio.

In li. de disp.
& præcepto
ad Eugenium

74 VERANTWOORDINGE DER
der menschen. Dese d'waelinghe wederlegghe
clare ghetuyghenissen der Schrift. Aenmerckt:
Hier hoorde dat het een d'waelinghe is, in Godts
gheboden alleen, allen godtsdienst te stellen, en-
de oock niet inde gheboden der menschen.

Ende in Capite de Missa, zoo leert hij, datter
vele Godt oprecht ghedient hebben, sonder
eenich expres beuel Godts.

Dese selue sententie hebben voortijts ulieden
Theologi verworpē inder Conf. van Ausborgh,
alst ouervloedich blijkt uyt onser Leerers
Apologia.

Iae oock Ioannes Cochleus, eenen vanden
voornempsten *καταστάζου* der Papiſten, die ver-
worpt alzo den 15. Artijckel der Confess. van
Ausborgh: Datse seggen, Tegen Schriftuere te
sijne, eenighe Ordinantiē te maecten, om deur
die onderhoudinghe van dien, te voldoen voor
de sonden, oft gherechticheyt te verdienen, &c.
dat ontkinnen wij. Ende wederom:

Menschelijke Ordinantiē inghestelt om
Godt te versoenen, om zijn ghenade te verdi-
nen, ende voor de sonden te voldoen sijn tegen
het Euangelion, ende de leeringhe des ghe-
looffs. Daeromme beloesten van spijse, van
daeghen &c. daertoe gheordineert om Godts
ghenade te verdienen, ende voor de sonden te
voldoen, sijn onnut ende tegen het Euangelion:

Dese

Artis. 97

In libello com-
muni Cōf. Aug.
& Apologia.

Libello Vite
preparatorie
ad Colloquium
tit. 4. prop. 1.

Dese Propositie (seyt hij) accordeert met verdoempde Artijckelen van vele ketters.

Heeft desen mensch dan niet verloren allen schacmpte, ende eere, die ons ontkinnen wilt, dat zij gheen leeringhe der menschen en leeren?

Voort oock ulieden Leeraers sustineren de contrarie Sententie, dat het ghene d'welckmen uyt goeder meyninghen doet, Gode aenghenaem sij, al ist oock dattet niet gheboden en sij, indient emmers niet expresselijck met Godts woort en strijdt.

Tiletanus in
Cap. de bonis
operibus, &
Cæremonijs

Alzoo hebben oock de Ioden, ende de Heydenen dese leeringhe voor waerachtich gehouden, dat allen werck van yemant gedaen, d'welck hem goet docht in zijnen oogen, dat het selfde oock Godt aenghenaem was.

Dese godtloose leere wilt uwen medegheselle Tiletanus houden staende, als hij be-
thoonen wilt datter vele sonder Godts ghebodt, alleen uyt een goede meyninghe Gode aenghenaeme diensten gedaen hebben.

In Ca. de Mis
sa, Folio 76

Het selue heeft Cunerus Petri in zijn Boexben van t'Veeghuier ouer een Iaer in t'Brabants tot Louen gheducht, ende meer ander Sophisten.

Ende hier deur sijn ghesprotē, zoo wel onder den Heydenē, ende den Iodē, als onder dē Papistē
een

76 VEVANTVOORDINGE DER
eē groote ontallijcke menichte, der mēschelijcker
instellinghen, ende Godtsdiensten. Iſer eenich
superſtitieus Monick gheweſte, oft een oudt, ver
ſuſt vroukē wat haer ghelust, ēde goet ghedocht
heeft, dat heeft terſtondt een oprechte Re-
ligie, ende eenen Godtsdienſt moeten weſen.

DE II. Fonteyne ende oorſpronck der
menſchelijcker leeringhē en dienſte byden Papi-
ſten is deſe: Dat zij willen dat haere Concilia,
Pauſen, ende Biſchoppen, macht hebben te or-
dinerē Godtsdienſten ende instellinghen, de wel-
ke men ſchuldich ſij tonderhouden als de ghebo-
den des Almachtighen Godts ſelue. Dat dit
waerachtich ſij, is hier uyt blijckelijck:

In Decretis
Dist. 19. Cap.
Sic omnes.

Titulo 13.

Ioannes Eckius, in locis communibus, heeft
een beſonder Capittel, met deſen Tittel: Van
Menſchelijcke instellinghen: daer ſtelt hij dit,
voor het voornempſte hooftpunct; Die instel-
linghen der menſchen, der Concilien, ende der
Pauſen, iſmen ſchuldich t'onderhouden. Daer
nae dit: Die ghewoonten, oude ghebruijken
ende Cereemonien der kercken, moetmen alzo
onderhouden, als de Goddelijcke gheboden.

Hier hoordij claerlijck, datmen de menſche-
lijcke Ordinantien ende instellinghen, alzo
groot achten moet, ende zoo heylichlijck onder-
houden, als Gods gheboden ſelue. Alzo hebben
wij oock corts te voren Tiletanum hooren
ſpreken,

ſpreken, datter niet aen ghelegen en ſij, oſter yet van Chriſto, oſt van zĳn Stadthouders, ghebo- den worde.

Deſe twee heurlieden Artĳckelen, ſijn ouer- vloedighe Fonteynen, der menſchelijcker ghe- dichten, ende leeringhen inder Religien. Swant wat ſijnder daeghelijcks nieu affgoden uytge- vloeyt, ende gheſproten, ende alnoch ſpruyten, tot de welke het volck loept, ende toevalt, als tot den leuendighen Godt? Alleene de ſtadt van Venegien, mach een merckelijck ghetuygenis gheuen, der Papiſten rafender dulheyt. En ſijn dit oock niet menſchelijke Religien?

IN HET ACHSTE Capittel, tracteert hij vanden vryen wille, ende nempt voor hem deſe drye punten:

1. Zoo bekint hij dat den vrye wille gheē goede crachten met allen en heeft.
2. Dat den menſch alleen naer die rechtueer- dichmaeckinghe, der ghenaden Godts mede- werckt: d'welcke alle beyde, wij voor goet houden.
3. Dat wij tonrecht het Concilium van Tren- ten beſchuldighen, want dat leert oock deſe ſel- ue Sententien: d'welck onwaerachtich is, zoo wij terſtondt bewiſſen ſullen.

TEN YERSTEN hij bekint dan met deſe naeruolgende woorden, dat wij daerinne recht

78 VERANTWOORDINGE DER
recht ghevuelen, dat den vryē wille, gheene goe
de crachten en heeft, voor de rechtueerdich
maeckinghe.

Folios E 3

Dit seggen tegē ons dese Antwerpſche Con-
feſſiſcrijvers, als recht oft wij oock niet en leer-
den, als zij, dat alle de goede wercken, ende
crachten, die de menſche heeft, dat hij die heeft
uyt die louter ghenade Godts. Dit selue leeren
wij niet alleen, maer verclaren oock ketters en-
de Pelagianen te wesen die anders ghevuelen, oft
houden, zoo dit opentlijck in veel Concilien,
ende nu corts tot Trenten gesloten is, &c.

Dat wij voorwaer gheene goede crachten en
hebben voor die rechtueerdichmaeckinghe, en-
de vernieuwinghe, is het selfde dat wij begheren
van ulieden te behouden, in Capite de libero ar-
bitrio, tegen de Papiſten, ende de Synergisten,
dat is, de medewerckers.

Lib. 7. Cap. 18

Maer in zijnen boeck Panoplia ghenoept,
is hij heel t'wijſelachtich ende op allen ſydē ſlib-
berich, zoo dat ghij voorwaer niet en cont ver-
nemē oft hij alleen den menſch die nu herborē is
oft oock die niet herborē en is, ende t'saemē den
vryen wille, de Synergiam, dat is, de medewerc-
kinghe, toescrijft.

Dese woorden nochtans onder meer ander,
wordē van hē gefeyt, die eenichſins te lijdē ſijn.

Ibidem,

Nu verclaert hebbende, hoe dat den menſch
naer

CONF. VAN ANTWERPEN. 79

naer den val van Adam, behouden heeft zynen vrye wille, hoe wel nochtans als de mensch deur het iock der sonden beswaert sijnde, heel onvrij ende gheuanghen is, mach deur Christus ghenade, der yerster volcoemenheit wedergheleuere sijnde (hoe wel niet der yerster ghesontheyt ende sterckheit) ende deur de selfde ghenade geholpe sijnde, wel, ende oprecht handelen, ende wercke.

Maer dat het Conciliū vā T: entē alzo leeren soude, is valsch. **Wāt alzo wordt hier gheleest:**

Canon 4. de
Libero arbitrio

Seydter yemāt, dat de vrye wille des menschen, vā Godt beruert ende verweckt **NIET MEDE EN VVERCKT** met Godt, die daer verweckt ende roept, op dat hij hē bereyde, om die ghenade der rechtueerdichmaeckinghe te verweruen, etc. die sij verulogckt.

Hier hoordij Christelijcke Leser, het Concilium van Trenten claerlijck getuyghen, dat den Natuerlijcken vrye wille eer hij de ghenade der rechtueerdichmaeckinghe ontfangen heeft, vermach met Godt, die hem roept, medewercken. Alzoodaenighe sijn aldaer noch meer spruecken, die wij om der cortheyt wille laeten varen.

TEN TVVEEDEN, vande Synergia, dat is de medewerkinghe, naer die rechtueerdichmaeckinghe, zoo sprekt hij alzo, ende dat wel, ende oprecht, met dese woorden:

follo 2. de

Dns

Dus leeren alle die heylighe Vaders, ende sonderlinck Prosper, dien zij valschelijck tegen ons willen allegeren, de Diuino adiutorio, siue auxilio, vande Goddelijcke hulpe, alst opentlijck blijkt, in het yerste boeck, ad Capitula Galorum, cap. 6. Die rechtueerdighe mensche, dat is, die nu van onrechtueerdich ghemaect is rechtueerdich, onfanckt de ghiste, oft ghenaeede Godts sonder eenighe voorgaende verdienste, door de welchoghenaede hij mach de verdienste vercrijghen, op dat het gheente dat in hem begost is, deur de ghenaeede Christi, oock deur des vryes wille nersticheyt mach vermeerdert worden, nemmermeer uytsluytende, de medewerkinghe, oft behulpicheyt Godts, sonder de welke, niemant en mach in deughde noch voortgaen, noch blyuen staen, &c.

Dit selfde willen oock proberen die Scristueren van hem bijghebracht, hoe wel dat de somighe hier gantsch niet te propoost en sijn. Want de Confessie van Antwerpen spreckt vanden vrye wille die natuerlijck is, ende des mensche die noch niet herboren en is, hem benemptse allen goede crachten, ende medewerkinghe: maer niet den mensche die nu gherechtueerdicht is ende herboren d'welck uyt den text selue openbaer is. Daerom me Lindanus die accordiert hierinne met ons, en breckt zijn hoofst te vergheefs tegen de Conf.

Zoo vele als aengaet de leeringhe der Pelagianen, zoo ghetuyght Prosper claerlijck, dat zij tot zijnder tijt ghevuelden, dat den natuerlijckē vryen wille des menschen, medewerckende was in die bekeeringhe des menschen, t'saemen met Godts ghenae. Waer vā dat breeder gehandelt is, inde Apologia tegen Tiletanum.

In Verſibus
cōtra Pelagia
nos.

Capite 3.

Zoo ist dan openbaer, dat dese onse Sententie waerachtich sij, te wetē, dat den natuerlijckē vryen wille, gheen goede crachten en heeft, voor die rechtue crāichmacckinghe, maer naermaels herboren sijnde, werckt wel met Godt. Blijckt oock dat Bijschaep Blindanus inder waerheyt het Concilium van Trenten verworpt, ende zijn mepapisten tegen de welcke, (deser saecken aengaende) onse kercken ouer de 40. iaeren ghestreden hebben.

Wilt toch ô Christelijcke Leser, dese grootwichtighe saecke, neerstelijck ouerleggen, ende aensien: oft die Confess. van Antwerpen eenichsins strijdt, met der Ausborghscher Confessie, ende niet meer Blindanus met zijn Conciliabulum van Trenten. Naer zijn schandelijck schimpen ende lasteren, en vraeghen wij een haer niet.

IN I'NEGHESTE Capittel, zoo leyt hij der Confessien valschelijck op, ende tegen zijn eygen Conscientie: Ten yersten, dat wij seggen, dat zijliē leeren, dat den mensch ghe-

R rechtuerdicht

§ 2 VERANTVOORDINGE DER
rechtueerdicht wordt, deur eenighe goede Qua
liteytē, geneychthede, van hem seluen vercreghē.
Want onse Conf. terstondt inden aenuanck, ende
in d' beg^r sel deser materien, spreckt alzoo:

Folio B 7

Daeromme zoo willen zij dat onse gherech
ticheyt eygentlyck sij, eenighe wesentlijcke in
storinghe der goeder Habitū, bequaembeden,
ofte deughden, die ons deur Christus verdienste
vercreghen is. Daeromme zoo moeten wij heur
lieden sommighe stercke ghetuyghenissen ende
bewijsinghen uyt Godts woort tegē stellen. Dus
verre de Confessie.

Dese alderclaerste plaetse, ende Propositie,
inde welke wij opentlyck verclaeren wat wij
heurliedē opleggen, die verswijght ende passeert
voorbij, desen sijne Quant, ende soeckt een ande
re, op dat hij eenighe oorsaecke hebben mocht,
ons valschelijck te beschuldigen. Zoo grijpt hij
dan dese woorden aen, die daer cortis nae volghē,
ende luyden alzoo:

Folio C 4

Hoe cant dan waerachtich ghesijn, dat de ghe
rechticheyt, met de welke wij voor Godt recht
ueerdich sijn, eenighe onse qualiteyt sij, oft oock
eenighe deught, t' zij vā Godt ingestort, oft oock
van ons vercreghen, GHELYCK DESE
SPREKEN? Met welck woort mē ghemeyn
lijck te betcekenen plach Barbarische, dat is,
groue, plōpe, boerische, ongeleerde, onaerdighe,
ende

ende oneyge spraecke, ghelijck dat dese woorden sijn, bij den Schoeltheologen, *Qualitas* vel *Virtus infusa*, aut *acquisita*. Daeromme dese woorden (*visi loquuntur*, als dese spreken) en willen niet seggen, dat de Papiſten leeren, dat wij deur eenighe ingheſtorte qualiteyt gerechtueerdicht worden, als desen ons ombeschaemdelijck aenticht, maer dat dese groue woorden, ende maniere van spreken (*Virtus acquisita*, vel *infusa*) bijden Schoeltheologanten zeer ghebruijckelijck sijn.

Met sulcke valsche, boosachtighe reden, ende verkeeringhe der woorden, blameren de godtloose dienaers des Antichriſt, willens ende wens, lae tegen haer eygen Conſcientie, de Hemelsche waerheyt: haere reyne oprechte Leerers verſoyde eede de cleyne, ootmoedighe Chriſti verſuft, vertwyfelt, ende wyſinnich maekede.

Dit zijn ſchellemſtuck volbracht hebbede, zoo Folio C7 begint hij bijcās te rafen, om dat de Cōf. bethoōt, dat de Papiſte affgheweken sijn van die alder volmaechſte, ende costelijckſte toegherekende rechtueerdicheyt Chriſti, ende sijn ghekeert tot die alder onuolmaechſte eede onreynſte gherechticheyt der mēſchen, die haer toegherekēt worden, deur haer ouerſchietende verdienſte, diemē om zeker peninghe coopt, en wordē haer oock met zekere Bullē ouerghelēert, om alzo salich te worden.

84 VERANTWOORDINGE DER

Hier crijscht ende tiert hij niet luijder kelen, datter maer een rechtueerdicheyt Christi en sij, die welcke uyt hē ouervloedich ghestort wordt in het geheel lichaē der ghemeynten ende voorts aldaer, van deen ledt in danderē, oft uyt die Heylighe mannen in ons.

Aenhoort toch dese niūwe versierde bueselē, des Antichrist Dienaers. Iac hoe cannen toch ghedroomen oft verstaen desen Contrevloet der rechtueerdicheyt van deen ledt in dander vloeyn de, ende wederkeerende, ten sij dat sulcks in vloeeye, deur die toegherekēde gherechticheyt vā vwen Salichmaecker Franciscus, oft Dominicus?

Maer ter contrarie Christus en seyt niet, dat den eenen wijnranck uyt den anderen zijn sap ontfanght, maer alle wijnrancken (spreckt hij) uyt eenen wijnstock Christo. Ende het een ledt en nempt zijn leuen niet uyt het ander ledt, maer alle ledekens, uyt het eene ouerhoofst Christo. Daeromme zoo en vloeyt in ons niet deur die toerekeninghe Dominicus, ende Franciscus gherechticheyt, maer Christus rechtueerdicheyt, die het hoofst is.

Item Scristuere leert, dat een yegelijck zijn pack draegē sal, ēde Dat de rechtueerdighe zijns gheloofs leuen sal, ende niet eens anders.

Iac gantsch de Scristuere, die beuelt, Datmen alleen in Christo soeckē sal alle gherechticheyt, leuen

Ioan. 15. a. 4

Coll. 2. b. 10
Ephē. 1. c. 23

Gals. 6. b. 7
Abac. 2. a. 4
Rom. 1. b. 17
Gala. 3. b. 11

1. Cor. 1. d. 29
Ioan. 14. b. 6
Ozeq. 13. b. 9

leuen, ende alle goddelijcke hulpe, ende niet inde menschen. Jerem. 17. b. 5.
& 13

Daeromme zoo is de moetwillighe boosheyt, van onsen wedersegghers, heel te versöeyen, ende te vervloeckē, die zeer fijn, sonder allen Schrift weten hoe dat de toegherekende rechtueerdicheyt der menschen, als uyt deen ledt in dander vloeyt: maer hoe ende in wat manieren dat uyt Christo, het eenich ouerhoost, zijn toegherekēde rechtueerdicheyt, in alle die ledkens zijnder ghemeynten toecoempt, en connen zij niet begrijpen. Het welke nochtans die Schriftuere als het alder nootwendichste, eyscht.

Iae oock Lindanus derdt in zijne Panoletria, segghen, dat die rechtueerdicheyt Christi een valsche rechtueerdicheyt sij: ende daer en tusschen achten zij zeer groot die toegherekende rechtueerdicheyt der ghestoruender menschen, der on suyuer Monicken ende Nonnen. Lib. 3. Cap. 19
Folio 142. pri
oris editionis

uyt zijn volheyt dā alleene, die het ouerhoost is, ende den wijnstock, moeten wij alle scheppen: want daer en is gheenen anderē Naem onder den hemel gegheuen, waer van alle dorstighe ende hongrighe scheppē, ende putten moeten, de wae teren des leuens, ouervloeynde tot in het rijke der hemelen. Laet ons dan alleen tot dese Leuende Fonteyne gaē, ende daer uyt om niet sceppe u: den Papistē consenterēde ende vergonnēde, Ioann. 1. b. 19
Ephes. 1. c. 22
Act. 4. a. 12
Isaie 55. a. 1
Ioann. 7. d. 18
Apo. 22. d. 17

dat zij verlaeten hebbende, die Leuende wateradere, haer seluen gheborsten putten grauen, die vuyle holē sijn, en gheē waeter en gheuē: Dat is, lactse haer seluē toecoepen, ende eygen maeckē, der ghestoruckder menschen, ende der monicken Opera Supererogatiōis, dat sijn haer ouerschietende, onschuldighē wercken, veracht hebbende die toegherekende rechtueerdicheyt Christi, als niet sufficient, ende ghenoechsaem sijnde.

Zij en connent niet ontkennen, al souden zij van quaetheyt in stucken bersten, dat zij niet eenighe, oprechte gherechticheyt en maecken, uyt de verdiensten ende ghebeden der Heyligen: Itē uyt die ouerschietende onschuldighē werckē der monicken: Item uyt de Missen ende Vigilien, uyt beuaerden der menschen daertoe gehuert, ende dier ghelijcke ontallijcke meer, die welke gherechticheden zij begheren, zoo van Godt datse haer mochten toegherekēt worden, als oock beneestighen metter daet datse haer toegherekent worden, ende te baete coemē mochten, met Bullē ende Afflaet brieuen, des Paus, ende der Manducanten vierbijtender Ordenen.

Alsulcke Affolas brieuen der Monicken waer inne zij haer gherechticheden, ende verdiensten, anderen toerekenē ende vercoopen, sijnder noch zeer vele te vinden, op dat zijt ons niet en bestaen te loochenen. Ende Erasmus die vexersche
ende

ende bespotse uyt dier oorsaecken in zijne Colloquijs.

Coll. Fnnms

Summa, Fransciscus Cappe alleen den steruen den, oft den dooden mensch aengedaen, bringht hem bij, ende maect hem eygen, alle die suyerste ende reynste gherechticheyt, die de Broederkens met daer Lieue Susterkens, ende Chaerkens (ende met malckanderen) alle die wereltdeure, in haer Cellekēs bedrijuē. Daeromme lact den Duyuel woedē, ende raesen zoo hij wilt, zoo wordt hij hier vast gehouden, met die alder geweldichste ketenen des H. Woort Godts, ende der eewigher waerheyt.

Hij ontkint oock zeer ombeschaēdelijck, IN HET X. Capittel, dat de Papisten niet toegeloueden en sijn tot die goede wercken ende verdiensten der menschē: want spreckt hij, Alle sulcke werckē, werckt den heylighē Gheest in haer.

Dat is voorwaer een sijne Sophisterye, archlistich versiert om haer dwaelinghen te verschoonen. Ende corts te voren heeft hij selue gestreden voor de Synergia, die medewerckinghe, vanden vrien wille, die goede wercken werckende, Ende Paulus seyt dat die godtsalighe ghelouighe menschen, daer toe geschacpē sijn, op dat zij inde goede werckē wandelen soudē. Ende inde naeruoelgēde, strijdt hij voor dese sentētie, Dat die wercken der menschen seluer sijn, diese doen.

Lib. 7. cap. 18.
fol. 136.

Ende in Zijnen boeck Panoplia, noempt hij *Enthusiasmum* te sijne, dat is, een ketterijē der raserender, ende wytsinnigher gheesten: Onse goede werckē, den H. Gheest alleene, willen toe scrijue.

Phil. 3. b. 9
Rom. 3. c. 25
& 4. 2. 2

Oock den H. Apostel Paulus, die sluyt uyt die gherechticheyt voor Godt, Zijn eygē, ende oock t'saemen Abrahams goede wercken, die nu herboren was: Ende worpt die alleene tot die gherechticheyt voor die menschen. Voorwaer Rom. 4. a. b. sluyt ende verworpt merckelijck, uyt de gherechticheyt die voor Godt gelt, die gherechticheyt der wercken, die Abraham naermaels onder de besnijdenisse, oft wet gehad heeft. Alzoo strafte hij oock den Galaten, die t'saemē deur Christum, ende die wercken wilden gherechtueerdich worden, ontkinnēde dat sulcks conste gheschien, maer dat zij alzoo Christum verloren.

Gal. 5. a 4

Desen ontkint oock, ten leystē, dat hij in gheender manieren, deur gheen zijne wercken ter werelt en soeckat gherechtueerdicht te wordē, dan alleen deur den H. Gheest inwendich werckende.

Dit leeren dese somwijlen wel vande yerste **RECHTVEERDICHMAECKINGHE**, die inden doop gheschiet, maer andere volghende rechtueerdichmaeckinghen stellen zij alleen inde goede wercken. Want oock Zijnen medegheselle *Tiletanus*, scrijft *Contrarie*

Folio 35.
Vide supra
folio 49

trarie segghende, dat de rechtueerdichmaekinghe oock in de goede wercken sij, ende datse om der goeden werckē wille rechtueerdich sijn voor Godt, leeren opentlijck, vele ende ontallijcke ghetuyghenissen der Schrift.

In d'beginfel DES ELFSTEN Capittel scrijft onsen wederseggher alzo:

Om dat wij dese groote eere vā allē rechtueerdicheyt alleenlijck toescrijuen onsen Heere Iesu Christo, worden wij van dese vrome Euāgelische Predicanten ghescholden Phariseen.

ANTVVOORDE:

Dat ghijlieden van allen uwen deugden (indier ghijlieden emmers eenighe hebt) Christo den Heere danckt, en iser niemāt van den onsen, die dat misprijst, als ghij verfiert. Maer mides dat ghijlieden in de selfste deughdē (al waert schoon datse v van Godt gegheuen waeren) gherechticheyt stelt, die v voor Godt rechtueerdich maeckt. Zoo doedij voorwaer het selue dat dien Phariseus dede, inden Tempel biddende, die welke, deur die goede wercken ende deughden, die hij van Godt ontfangen hadde, ende waer aff hij oock Godt bedanckte, socht voor Godt rechtueerdich te sijne.

Lucx 18. b. 11

Want de menschen ontfanghen hier opder aerden, alleen die yerstelingen, oft beginselen des H. Gheest, ende niet de volheyt: die welke

Rom. 8. b. 13

90 VERANTVOORDINGE DER
nochtans noch swack, ende cranch sijn, Iae oock
in zijnen Heyligen, zoo dat zij niet en connen
volbringē, dat goet dwelck zij wel wilden, maer
meer ter Contrarien zij volbringen dat quaet
dwelck zij niet en willen: alzoo Paulus van hem
seluen, zeer ouervloedich ende allendichlijck
claeght.

Rom. 7. 2

Zoo moesten zij dan volgen die waerachtighe
rechtueerdichmaekinghe, willen zij anders
Christum vereerē en prijsen, die welke op d' al-
der clærste bescreuē wordt, Rom. 3. 4. ende 10.
Ende is gelegen inde vergheuinghe der sonden,
dat die selfste den mensch niet toegberkent en
worden, maer meer bedeckt: als oock David
sprekt.

Psalm. 51. 21

Ten lefsten zoo verworpt hij, in dat selfste
Capittel, met zoodaenighe grootsche worden,
aller zijnder wercken gherechticheyt, seggende:
Want wij alle rechtueerdicheyt van alle mensche
lijke wercken, oft verdiensten, allesins, niet al-
leenē uytfluyten, ende verworpen, maer oock
versfoeyen ende vijandlijke verbannen. Want
wij Catholijksche Christen, ons gantschelijck
betrouwende, ende endtlijck verlaetende op de
grondeloose verdiensten Christi, waer deur hij
ons zijne Gheest mededeylende oock ghemaect
heeft kinderen Godts, wij en achten niet, wat de
mensch uyt hem seluen doet, oft doen mach, Iae
met

met Paulo seggen wij vryelijck, Dat wij alle onse wercken, alle menschelijcke verdiensten achten als dreck ende slijck, ende dat meer is, met den Propheet als een cleedt vander maenstonden, &c.

Hij sprekt hier sonder t'wijvel vande wercken die gedaen sijn voor de ghenaeede, oft uyt eygender crachten alleene gedaen: Maer waer blyuen hier, haer goede wercken, die daer de CONGRVO verdienende sijn? De welke zij voorwaer stellen inden mensch voor de ghenaeede, ende willen daermee de ghenaeede verdienen.

Niet te min dese selue leeringhe van desen Bijtschaep, verworpt ende veruloecht het Concilium van Trente, met dese woorden:

Sub Paulo 3.
Sels. 6. Cap. 7

Seydter yemandt dat alle die wercken, die voor de rechtueerdichmaeckinghe geschie, t'zij hoedanich datse gedaen sijn, inder waerheyt sonden te sijne, oft den haet Godts te verdienen, &c. die sij veruloecht. Blindanus dan die strijdt opentlijck, tegen het Conciliabulum van Trenten.

IN HET XII. Capitel, zoo bueselt hij int d'langhe, Vande aenclouende oft inwesende gerechticheyt, ende vernieuwinghe des menschen: Die welke hij, met die aller hoogste eere, ende volmaecktheyt verhefft, al oft die herboorne menschen

92 VERANTVOORDINGE DER
menschen heel Inghelen gheworden waerē. Zoo
moeten wij dan hem ANTVVORDEN:

Ende tē yerstē dat hij ōs zoo diekmaels opleyt,
al oft wij verloochēde, die inwendighē vernieu-
winghe, ende inwefende oft aenleuende ghe-
rechticheyt, die wij een nieuwe gehoorsamheyt
noemen, en behoest (als een openbaer lueghe-
ne) gheen verantwoordinghe. Want onse eygen
Confessie wederleydt dat claerlijck alzo spre-
kende:

Folio C. 6.

Onse tegenpartyē beschuldicht ons, dat wij
gheuoelen souden, dat Godt ons alleenlijck deur
die toerekeninghe rechtueerdich maect, ende
dat wij oock deur den H. Gheest niet vernieut en
de herboren en souden worden, oft dat hij gant-
schelijck gheene goede Qualiteytē ende deughdē
in ons verwecken soude: Maer wij seggen, dat
ons bouen die toegherēkende, oock een begoste,
oft aenleuende gherechticheyt deur die herbo-
ringhe des H. Gheests, gegheuen, oft in ons be-
gost wort: Maer dese herboringhe, oft vernieu-
winghe, is gheēfins de selfde, waer deur wij voor
den leuenden Godt rechtueerdich sijn, oft dat ee-
wich leuen vercrijghen, ende dat dese gheēfins
hem inde rechtueerdichmaeckinghe bij ghe-
menght en wordt: Ende tot deser onser meynin-
ghen, sullen wij sommige stercke beuestinghen
bij bringhen, &c.

Aensiet

Beſiet toch wat ſinnen, ende wat ſchaempte dat deſen Bijſſchaep heeft, dat bij ons noch derdt opleggen, al oft wij verloochenden de gherechticheyt der vernieuwinghen, oft die aenleuende, ende alzoo verminderden de weldaeden Christi.

Ten tweeden, zoo verheft hij zeer hoogh bouen maeten, de grooydte der volmaechtheyt, vā deſe vernieuude gherechticheyt, al oft zij heel perfeckt ende volmaeckt waere, zoo dat hij oock ſeyt, Datter veel heylighen heel volmaeckt gheweest ſijn, ende daerinne (zo hij ſeyt) verheft hij zeer hooghlijck de weldaeden Christi.

Tis ſonder alle t'wijfel een heerlijcke weldaet Christi, ende die oock t'zijnder tijt volmaeckt ſal weſen: dan dat in dit leuē gheen volmaecte vernieuwinghe en ſij, maer meer datter inde oprechte heyligē menſchē, noch zeer vele onſuywerbedē bliuen, ende dat heur gehoorſaembeyt nock heel onvolmaeckt ſij, ghetuyght den H. Gheest, in zeer vele plaetsen der Schrift: ghetuyghen oock de Vaders ſelue als naermaels beweſen ſal wordē. Iae oockghij ſelue, in v Panoplia, ende v medegheſelle Tiletanus ghetuygent.

Swāt deſen bekint opētljck die Cōtrarie Sēten- Eclis 16
tie, ſeggēde: Dē mēſche wordt wel, oock in dit leuē de volmaecktheyt der liefdē ghebodē, hoe wel die niemant in dit leuen en heeft.

Maer

Lib. 3. Cap. 18

Maer Lindanus in zijnen Panoplia, Seyt dat den vryen wille inden godtvruchtighen mensche, noch niet heel wederghestelt en sij, in zijn yerste beylicheyt ende ghesontheyt. Welcke Sententie is oock bouen verhaelt.

Is den vryen wille noch cranck, zoo moeten zijn werckinghen oock noch onuolmaeckt, ende swack sijn. Ende corts daer nae:

Niet dat dese hemelsche weldaeden Christi (hij spreckt vande deughden, deur den H. Gheest geschoncken) den menschen in dit leuen gegheue worden, op die alder volmaeckste maniere, maer (aengesien dat yerst is dat natuerlijk is, ende daernac dat gheestelijk is) alst tijt ende stont is: als dit sterffelijk lichaem aengedaen sal hebbē die onsterffelijckheyt.

Alzoo seyt hij naermaels, datmen aenmerckē moet, dat die gherechticheyt van desen leuen, onuolmaeckt sij.

Assegat D. Ier
 onimum 2.
 Dialog.
 Psal. 143. a. 2

Ende in 19. Capittel, scrijft alzoo:

Die tweede gherechticheyt coempt onser crackheyt toe, Als Dauid seyt: Voor v en is gheē leuendich mēsch rechtueerdich, Tot die gherechticheyt Godts, die niet daeromme onuolcoemen geheetē wordt, dat zij der gherechticheyt Godts ghelijck sij, maer datse Godt voor onuolcoemen voordeelt.

In Ieremiam
 Cap. 13

Item, den seluē Ieronimus, interpreteert desen text:

text: Voor v en is gheen leuëndich mensch recht
ueerdich, niet in ghelijckenisse bij Godt, als de
OVDE ende de NIEV KETTERS wille,
ende haer voorstanders, maer naer den oordeel
Godts. De mensch siet wat voor oogen is, maer 1. Sam. 16. b. 7
de Heere siet dat herte aen. Hier wyt blijkt, Dat
gheen leuendich mensch gherechtueerdicht en
wordt: dat is, Gheen mensch en is rechtueerdich
voor Godt, deur die volmaecte rechtueerdic-
heyt, die welcke Godt den Heere alleene toebe-
hoort, ende niet den menschen, int dit leuen.

Item, het goet dan, indient wij emmers gedoẽ Ibidem.
connen, doende dat de Schriftuere ghebedt, En Ecclef. 19. 2. 3
volght uwe quaede lusten niet, alzo en connen Rom. 7. 4
wij met Paulo het goet niet volbringen, maer
het sal dan geschieden, alser gheene quaede lu-
sten meer wesen en sullen. Ende voort aen:
Zoo langhe dan als dese quaede lusten den
mensch aenuecten, ende quellen, ende soecken
tot die wellusticheyt te trecken, zoo en wordt
niet volbracht t'ghene dat ons verboden wordt: Exo. 20. c. 17
Ghij en sul niet begheren.

Hier mueghdij claerlijck sien Christelijcke
Leser, hoe dat desen Bijtschaep Blindanus tegen
hem seluen strijdt, die nu zoo zeer drijft dat
die gherechticheyt der herboornen heel vol-
maect sij: ons beschuldighende ende accuseren-
de van groote outrouwicheyt ende blasphemie,
dat

96 VERANTVOORDINGE DER
dat wij de contrarie sustineren: Daer hij selue
eertijts Contrarie gescreuen heeft, alst hier uyt
zijn eyghen woorden blijckelijck is.

Maer laet ons nu oock voortbringhen tegen
dese groue dwaclinghe, de ghetuygenissen der
H. Schrift ende der Vaderen.

Roma, 5. c. 2;
Sc 26

1. Paulus ghetuyght dat wij alleen ontfangē
hebben de yerstelinghen, dat is yerste beginselen
des H. Gheest, ende dat wij noch cranck sijn, en
niet en weten wat wij, hoe, ende in wat manierē
bidden sullen, maer dat den H. Gheest onse crāck
heyt helpt. Hier uyt dan ist blijckelijck ghenoech
dat in ons hier in dit leuen alleen begoft sijn som
mighe beginselen der vernieuwinghen ende des
H. Gheest. Augustinus die spreckt oock, Van
dier vrē af dat een yegelijck gedoopt wordt, zoo
en wordt alle zijn oude cranckheyt niet ewech
genomen: maer de vernieuwinghe die begint van
de vergeuinghe aller sonden. En voor zoo vele
dat yemant gheestelijke dinghen smaect, diet
nu smaect, wordt voor zoo vele vernieut. Die
ander dinghen sijn ons inder hopen geschiet, tot
ter tijt datse oock metter daet volbracht worden.

Lfb. 2 de pec
catorum met i
tis Cap. 7

Gala. 5. a. 5

2. Alzoo scrijft oock Paulus totten Galaten
Dat wij inden gheest deur t' ghelooue verwachtē
die gerechticheyt diemen hopen moet. Zoo en
hebben wij dan terstōdt metter daet niet de volle
gerechticheyt der vernieuwinghen, maer sullen se
hebben

hebben in het ander leuen, hier en tusſchen verwachtense wij deur de hope. Hier toe dient oock dat Christus die wedergeboerte den anderen leuen toeschrijft, te weten die volmaeckte, waer aff wij hier alleen sommighe beginselen hebben.

Mat. 19. d. 28

3. Gantsch de Scriſtuere ghebedt het vleesch en den ouden Adam te dooden, hem uyt te doen t' saemen met zijne wellusten: ende ter contrarië aen te doen eenen nieuwen mensch, die vernieut wordt inde kinnisse Christi, naer den euenbeldes des die hem geschaepen heeft.

Coll. 3. a. 5

2. Cor. 4. c. 16

Rom. 6. a

Eph. 4. d. 24

Sijn dese dinghen all inden Doop eens van Godt perfeetelijck volbracht, zoo en waert vā gheenen noode dat de C. gheloonighe zoo zeer neerstelijck aerbeyden soudē, allen den tijt haers leuens, in den ouden deesem te reynighen, waer aff datter noch een zeer grootdeel inden godtvruchtighen menschen ouerghebleuen is.

Zeer sijn spreckt Augustinus: want voorwaer de ghene die noch vā daeghe te daeghe vernieut wordt, die en is noch niet heel vernieut: ende voor zoo vele als hij noch niet vernieut en is, zoo steekt hij noch inder veroudtheyt ende is en kint des werels.

L. 2. de pecc. meritis C. 7

4. Alleene de Descriptie Pauli, daer hij hem seluen Rom. 7. d. beschrijft, die kan zeer ouervloedich wederleggen die alder ijdelste droomen ēde godtloose leeringhe van desen Bijtschaep Blinda

nus, ende der Papisten, vande Volmaeckte vernieuwinghe: Waer inne Paulus zoo swaerlijck ède allendichlijck claegende ghetuyght, Dat hij noch vleeschelijck sij, dat hij niet volbringhen en can den wet des Heeren die gheestelijck is, Item dat hij wel eenen lust hadde naer den inwendighen mensche, den welcken nochtans hij gheë sins en cost volbringhen, dat hij niet en dede d'welck hij wilde, dat hij eenen anderen wet in zijn leden ghevoelde, dat hij vercocht was onder de sonde, ende daer van gevanghen genomē worde inder sonden wet, ende daer en bouē dat hij noch met den vleesche diende der sondē wet.

2 Cor. 13. b. 10

Hoe mochter yet ernstelijcker gheseyt wōdē van die alder meeste onvolmaecktheyt der godtfaligher menschen, ende dat van Paulo selue, die meer dan alle dander ghearbeyt hadde? Is Paulus het uytvercorē vat selue alsulcke gheweest, wat willen wij dan seggen van ander gheloouighen?

Gal. 5. c. 17

Het selue verhaelt hij oock, maer met corter woorden totten Galaten, te wetē Dat het vleesch tegen den gheest lust, ende den gheest tegen dat vleesch, zoo dat de godtvruchtighe menschen niet en connen volbringhen t'ghene datse willē.

Dese spruecken Pauli, behooren wij dies te neerstigher t'aenmercken, aengesie dat hier uyt voornemen en ouervloedich bescreuen wordt de Natuere en t'wesen der gheloouigher menschen:

Maer

Maer de spruecken die hij bijbringht, en spreke daer van maer met eenen woorde, en in t'corte.

3. Zeer schoone, ende dat wederom verhaelende spreckt S. Ian: Ist dat wij seggen dat wij gheen sonde en hebben, zoo verleyen wij ons seluen, ende de waarheyt en is in ons niet. Item, Ist dat wij seggen dat wij niet gesondicht en hebben, zoo maecken wij hem tot eenen luegenacr ende zijn woort en is in ons niet. 1. Ioan, 1. b. 8

Hoorde wel Bisshop Blindane dat Ioannes d'Apostel seyt, dat sulcke beroemers der volmaecktheyt der Heylighen, den Leuenden Godt selue van luegen straffen, ende Godts doort ende Zwerheyt in haer niet en hebben? Dit is de glorie en groote eere, waermede ghij ende andere Papistighe verleyers Gode vereert: zoo zeer strijdēde om de volmaecte suyuerheyt van de gerechticheyt der gheloouighen. Hoe derdij v dan noch beroemen in dit selfde Capittel, dat ghij zeer heerlijk de glorie Christi vermeerderd ende verbreydt: daer ghij de menschelijcke heylicheyt, gherechticheyt, ende volmaecktheyt, zoo zere ende bouen maeten verheft?

6. Christus heeft zijnen Apostelen beuolen sonder ophoude te bidden: Vergheest, Vergheest ons onse schult. Ende Dauid seyt: Dat alle heylighen bidden sullen om die gherechticheyt der vergheuinghe der sonden: Spreckt weder op een

Mat. 6. b. 12
Lucie 11. a. 4
Psal, 32. a. 6

Psalmo. 143. 2

Psal. 143. 2

ander plaetse: En gaet niet in t'gherichte met
uwen knecht, wāt voor v en is gheen leuendich
mensch rechtueerdich. Ende: Ist dat ghij ô Heere
de sonden wilt toerekenē, Heere wie sal bestaē?

Maer de Papistighe verleyers verkeerē ende
verdraeyen alsulcke Spruecken, seggende: Dat
als die Heylighen bidden om de vergheuinghe
der sonden, het selue te verstaen sij, van somighe
cleyne, lichte sonden: als daer sijn daeghelijk-
sche ghebreken, de welcke (als de godtloose Ie-
busiten seggen) ghesuyuert worden deur ooyt-
moedighe biechte, den Vader onse te lesen, op
zijn borst te cloppen, &c.

Aenmerckt toch, hoe schandelijck dese die
leeringhe Iesu Christi verualschen, al oft Chri-
stus inden Vader onse alleen ingestelt hadde de
versoeninghe van cleyn, lichte, ende daeghe-
lijckse sonden, die oock wechghenomen mochtē
worden deur cloppen opde borst: Daer nochtās
Christus wilt ende beuolen heeft, dat Iae alle hey-
lighen daerinne soecken ende begheren souden,
deur een voorbiddende, smeekende ghelooue,
vergheuinghe der oprechter, ende der dootlijck-
ker sonden.

Daeromme verworpen hebbende der Papistē
dwaelinghe, zoo gheloouen wij den woorde des
leuendighen Godts: Dat de rechtueerdighe zoo
swaerlijck, Iae oock seuentmael daeghs valt, dat
indient

Pro. 24. b. 16

indien Godt met hem wilde in t'gherichte gaen, ende hem zijne sonden toerekenen, die niet bedecken ende vergheuen, zoo en souder niemant connen bestaen, maer moesten alle verdoempt worden.

Zijn Sophisterye aengaende, waermede hij proberen wilt, de volmaecktheyt vande aenclouēde gherechticheyt: is licht haer ijdelheyt t'aenmercken,

Ten yersten zoo seyt hij: En waeren de ghe- Fol. o F. 4
loouighe niet heel reyn ende suyuer, zoo soude dan Dauid te vergheefs bidden, seggende: Maecht in mij o Heere, een reyn herte, &c.

Maer hij en bidt niet te vergheefs, wāt hoe wel hij terstondt gheen heel reyn ende suyuer herte verworuen en heeft, zoo begint nochtans hier ghesuyuert te worden, tot dat het ten lesten heel suyuer sij, in het ander leuen.

Zoo souder oock volgen spreckt hij, dat d' o- Fol. F. 2. & 4
uertredinghe van Adam, veel scaedelijcker ende gheweldigher sijn soude, dan de ghenaeede Christi: daer nochtans Paulus contrarie leert. Seyt voort (heel rasende) dat ons natuere deur Christum beter ghemaecht is, ende rijckelijcker herschaepen, dan zij deur Adams val bedoruē is gheweest.

ANTVVOORDE:

Tis blijkelyck dat de Corruptie ende bedersffelicheyt van Adams sonde, ende die boose lusten

102 VERANTWOORDINGE DER
die daer uyt gesproken sijn, noch niet heet ewech
ghenomē en sijn, maer worden allenskins te nie-
te ghedaen, tot dat ten leiften inden wytersten
dach, onsen laetsten Vijandt de Doodt oock ver-
nielt worde. Dan zoo sal de ghenade Christi te
volle ende perfectelijck verwinaen, ende te bo-
uen gaen onse cranckheyt, uyt Adams ouertre-
dinghe ghesproken.

Alzoo interpreteert dese voorst plaetse vande
quijtscheldinghe der schuldē, oft des hantfcriffts,
Ambrosius.

Wij mochten desen text Pauli, sijn tegen de
Papisten ghebruijken: Want is onse rechtueer-
dichmaeckinghe eygentlijck in die instortinghe
der gherechticheyt geleghen, zoo volghet noot-
wendichlijck, dat de sonde van Adam veel crach-
tiger gheweest is, dan de verdienste Christi:
want deur zijnen val ende sonde, is heel het men-
schelijck gheslachte perfectelijck verdoruen ende
onrechtueerdich ghewoorden: maer der inghe-
storter gherechticheyt, en hebbē de gheloouighe
maer sommighe beginselen, ende als Paulus seyt
yerstelinghen ontfanghen. Daeromme zoo ist
van noode datter een ander gherechticheyt sij,
die de onrechtueerdicheyt verre te bouen gae,
ende die is de toegherkende rechtueerdicheyt
Christi.

Valschelijck oock zoo alligeert hij dē sprueck
Pauli

1. Cor. 15 c. 26

Ambros. lib. 9.
Epistol. 7 ad
Irenaeum.

Rom. 8 c. 23

Folio F 6

Pauli Hebr. 12. om zijn dwaelinghe te beuestighen: Ghij sijt aenghecoemen tot Godt, totten Ingelen, ende tot die gheesten der volmaeckter rechtueerdighen: Want Paulus spreckt aldaer vande zielen der affghestoruender gheloouighē, Als oock Glosa Interlinearis bediedt, de welke voorwaer volmaeckt sijn.

Hij drijft oock zeere desen sprueck Pauli, de liefde Godts is uytghestort in onsen herten, &c. Maer aldaer spreckt Paulus openlijck vande liefde de Godts tegen ons, ende niet vande liefde die wij Godt schuldich sijn. Zoo seyt dan Paulus, dat Godts liefde in ons uytgestort is, als hij ons uyt grooter liefde zijnen H. Gheest geschoncken heeft.

Folio F3
Rom. 5. 2

Daeromme dat oock Ioannes seyt, Daerinne staet de liefde, niet dat wij Godt lief gehad hebben, maer dat hij ons lieff gehad heeft. Zoo volghter oock terstondt waer. me die liefde Godts t'ontswaert gebleken heeft: Want Godt heeft sijnen Sone voor ons ter dootd gegheuen, als wij noch vijanden waeren, op dat wij deur hem leuen souden. Alzoo heeft oock den Leeraer Ambrosius dese plaetse uytgeleyt, seggende: Wij hebben in ons den pandt der liefden Godts, ons gegheuen deur den Heylighen Gheest. Ende corts daer nae: Op dat, aengesiē dat het ommogelijck is, dat

1. Ioan. 4. b. 10

Rom. 5. 2. 8
1. Ioan. 4. b. 9

Ad Rom. 5.

104 VERANTVOORDINGE DER
de beminde soudē bedroeghen wordē, ende wāt
hij Godt is diēt beloēft heeft, ende bemint haer
dien hijt beloēft heeft. Sic & Gaigneus, in Sum-
ma eius capitū exponit.

Folio F. 4
1. Cor. 6

Hij bringt oock bij den sprueck Pauli, dat wij
ghereynicht ende affghewaschen sijn. Zoo sijn
wij sonder allen t'wiffel: Ten yersten deur die
toerekeninghe Godts, daer nae oock deur eeni-
ghe begonste reynicheyt, maer niet volmaeckte-
lijk. Alst ouervloedich uyt andere ontallijcke
ghetuyghenissen der Schrift blijkt.

Folio F 3

Hij misbruijckt dese Sentētie: Paulus (inquit)
debitum flagitat, debitum exigit, Paulus habet
Deum debitorem. Paulus spreckt hij, begheert
vā Godt zjn schult, eyscht zjne schult, wāt Godt
de Heere is in Paulo gehoudē als eē schuldenaer.

ANTVVOORDE.

Zoo en ist dan van gheenē noode gheweest
dat Paulus van Godt begheren soude verghiffe-
nisse, oft quijtscheellinghe van zjnen schulden,
aengesien dat hij Godt gheen schuldenaer ghe-
weest en is, maer Godt hem. Dat van Godts on-
schuldighe ghenade gesproken is, die hem tot
zjnen gheloouighen houdt, al oft hijt hem schul-
dich waere, oft emmers uyt inckel liberalicheyt
beloēft heeft, dat verstaet desen al oft oprechte
schult waere, naer de gherechticheyt.

Ten letsten zoo seyt hij, datter oock som-
mige

mighe menschen sijn, zoo heyligh ende rechtueerdich, dat in heur gheen onrechtueerdicheyt en sij, en oock gheen Pœnitentie en behoeven. Daertoe misbruijckende de Sententie Christi, Luca 15. Meer dan ouer 99. rechtueerdighen, die gheen pœnitentie en behoeven: Deur de welcke, Glosa Ordinaria, d'Inghelē verstaet, die niet gesondicht en hebben: Sonder t'wijfel leerende dat ter alsulcke menschen gheene en sijn.

Maer dese die sijn certeyn die gheene, om wiens wille Christus niet ghecomē en is, ende die het ghebedt VADER ONSE niet en behoeven, dan bij auontueren voor eenighe cleyne, lichte ende daeghelijcksche sonden, naer der Iebusiten leeringhe.

Maer Ieronimus die heeft verre een ander ghevoelen, vande groote onuolmaecktheyt der heylighen, sprekende alzoo: Is dat alzoo, waer sijse dan, die ghetuyghen dat inde mensche een volmaeckte gherechticheyt sij? Ist dat zij antwoorden, dat zij sulcks segghen vanden heylighen, ende niet van haer seluen: Voorwaer ick en meyne niet datter yemant heyligher sij, dan Ieremias, die een maeght, ende Propheet is gheweest, ende in zjn moeders lichaem geheylight, beteekent oock inden naem, onsen Heere ende Salichmaecker, want Ieremias

G 5 wordt

106 VERANTVOORDINGE DER
wordt beduydt excelsus Domini, den hooghen
des Heeren.

In Cap. Ictem,
24. c. 22

De selfste Ieronimus : Nochtans wil ick v
castijen, met mate, op dat ghij v niet onschul-
dich en houdt. Hier wordt bediet, dat alle rey-
ne, de ghenade Godts behoeuen, ende dat nie-
mant (al ist dat hij oock heylich sij) ombeureest
totten rechter en gaet : Tegen de NIEVVVE
HÆRESYE, oft KETTERYE, uyt
Goude, die daer meynt, dat in deser werelt, ende
in dit steruelijck vleesch (eer dese bederffelijck-
heyt, aenghenomē heeft de onbederffelijckheyt)
in yemāt sij de volmaechtheyt, ende dat de recht-
ueerdighe, t' samen allen deughden volbringhen
mach.

Eerm. 7. de uer
bis Ictem.

Bernardus : Men mach mercken hoe groot
dat de gherechticheyt Godts sij, die de Pro-
pheet verwonderēde, noempt te sijne, als Godts
bergen. Want onse ootmoedighe gherechticheyt
(indien daer eenighe is) is bij auontueren wel
oprecht, maer niet suyuer, ten sij dat wij ons lae-
ten duncken beter te sijne, dan ons Vaders, die
welcke niet alleen waerachtelijck maer oock
ootmoedichlijck spracken, Alle onse gherech-
ticheyt is ghelijck een vuyl cleedt, der maensuch-
tigher vrouwen. Want hoe cant een reyne ghe-
rechticheyt gesijn, daer noch gheen ghebreck
van schult en is ?

Waix 64. c. 19

Hoordē

Hoorde wel Tiletane ende Blindane, hoe dat de Vaders leeren, dat oock de gherechticheyt vanden alder heylighsten mannen onsuuer sij, als vuyle doecken der maensuchtigher vrouwen: Ende ketterie te sijne, die contrarie gheuoelt? Ende ghij roept nu daer tegen, dat dese leere die alder Catholijxsche sij, ende ons die met den Vaders, ende de Schrift ghevoelen verwijdt ghij de booghste Blaspheemie. Daer nochtans ghij selus hier voortijts anders gheleert hebt, als v eygen scriften, bouen aengheteecken, ghetuygen.

V eygen medegeselle Tiletanus verdoempt v met dese woorden: De Catholijksche be- Folio 53
 kinnen dat in desen leuen die gherechticheyt der menschen, waer deure wij voor Godt rechtueerdich sijn, niet volmaeckt en sij, Ende aengesien dat wij alle deur de crancheit des vleesch, in velen ghesondicht hebben, daeromme roepen de rechtueerdighe altijt, En treedt ô Heere met uwen dienaar in t'gherichte niet.

Ende nochtans deur dese alder onreynste onvolmaeckste wercken der monicken der nonnen ende der dooden menschen, haer toegherekent, ende eygen ghemaeckt deur Bullen ende Afflaets brieuen der Pausen, zoo willen dese arme, verdoelde menschen salich worden, verwijselēde datse deur de eenighe toegherekendo
 recht.

108 VERANTWOORDINGE DER
rechtueerdicheyt Christi soudē moegen salich
worden. Om dese gherechticheyt bidden de Pa-
pisten in allen hueren Missen, ende coopense en-
de vercoopense tsamen met die ouerschietende
heyliche deughden der Monicken, ende beghe-
ren daer van brieuē en zeghelen, op dat zij haer-
lieden toegheeychent worden.

Lindanus die valt hier in d'oude ketterijē
GNOSTICORVM, der wederdoopers,
ende van andere rasende gheesten, die oock al-
zoodaenighe volmaecktheyt roemden, waer aff
Clemens Alexandrinus alzoō scrijft: Mij coempt
hier te voren een groote verwonderinghe, hoe
dat de sommighe haer seluen Gnosticos
noemen, dat is met grooter kennise beghaest,
meer van haer seluen dan den Apostel gheuolē-
de, opgeblaesen, ende glorieerende, daer noch-
tans Paulus van hem seluen bekint seggende: Niet
dat ick alreede gegrepen hebbe, oft nu volcoe-
men sij ende volmaeckt, maer ick iaeghe hem
nae, oft ick oock grijpen mochte, naer dien ick
van Christo Iesu gegrepē ben. Mijn broeders ick
en houde mij seluen niet daer voor, dat ick ge-
grepen hebbe.

Ten leetsten laet ons aenhooren de ghetuy-
ghenissen der Schrift, dat de gherechticheyt deur
de welcke wij in het strenghe oordeel Godts, ghe-
rechtueerdicht wordē alleene sij de gehoorsaem-
heyt,

In finelib. 1. P. 6
dagoga.

Philip. 3. b. 12

hey, oft het bloet Christi Iesu, ons toegherekent, ende onse onsuuerheyde bedeckende, ende affwaschende: hoewel datter in onse Conf. zeer vele sijn, die hij in gheender manieren wederleyt en heeft.

Paulus Roma. 5. die seyt, Dat wij gherecht- Rom. 5. c. 19
 uerdicht worden deur het bloet, ende de gehoor
 saemheyde Christi. Ende Ioannes die leert, Dat het 1. Ioan. 1. a. 7
 bloet Iesu Christi, ons affwascht van allen son-
 den. Alzoo leert weder Paulus, Dat de recht- Rom. 5. c. 24
 uerdicheyde Godts, deur de welcke wij gherecht-
 uerdicht worden geleghen sij inde versoenin-
 ghe van Christus bloede, in ons de verghiffenise
 der sonden werckende.

Ende op dat niemant die gerechticheyde en
 stelle, in eenighe deughden, Qualiteyten, gestal-
 ten, oft goede wercken, zoo seyt Paulus claer-
 lijck, Datse ghelegen sij inde vergheuinghe,
 ende bedeckinghe der sonden, ende dat de sel-
 ue den mensch niet toegherekent en worden.
 Roma. 3. c. 4. a, 3. a. d. ende 10. a. Alwaer
 hij oock affscheydt de gerechticheyde des wets,
 vande gerechticheyde des gheloofs: want de ge-
 rechticheyde des wets, is gelegen inde deughden,
 ende goede wercken, maer de gerechticheyde
 des gheloofs, die wilt ende gebiedt alleen deur
 den ghelooue de barmerticheyde Godts in Chri-
 sto t'aenuerden, oft biddende ende smeecken-
 de

210 VERANTWOORDINGE DER
de, de selfste te verrijghen.

Roma, 10. b, 11

want dese Sententie, Alle die in Christū ghe-
looft, die en sal niet te schanden worden: Leydt
den Apostel Paulus seluer uyte, Alle die den Naē
des Heeren aenroepen die sullen salich worden.
Zoo leert hij dan dat de gerechticheyt des ghe-
loofs, is, deur een smeeckende voorbiddēde ghe-
looue de toecygheninghe van Christus voldoe-
ninghe te verweruen, ende daer mede zijne son-
den te bedecken datse hem vergheuen worden.

Lucas 18 b

Van ghelijcken leert oock Christus vande ghe-
rechticheyt, stellende voor een Exempele den
Phariseum, Gode danckende van de gherechtic-
heyt der deughden, die hem van Godt gegheue
waeren: ende ter contrarien den Publicaen, al-
leene deur Christum biddende ende begerende
die goetwillighe, onuerdiende ghenade, ende
vergheuinghe der sonden: Den welckē Christus
ghetuyght dat hij voor den anderen gherecht-
ueerdicht is gheweest. Alzoo oock die Heere
Christus alomme de onuerdiende vergheuinghe
der sonden belouende het eewich leuen, bethoōt
daerinne dat dit de gherechticheyt is die hem
aenghenaem is, ende voor hem gheldende.

Psalmo 122

Dit selue heeft oock de Propheet David ge-
leert, Allen gerechticheyt stellende inde verghe-
uinghe, en bedekinghe der sonden, ende dat de
selue den mensche niet toegherekent en worden,
ghetuy-

ghetuyghende voort dat daeromme oock alle Heylighen bidden.

Het selue leeren oock de Vaders, als zij uyt voornemen ende met neersticheyt van dese saeke handelen, want Augustinus spreckt alzoo: Onsen eyghenen vrede, is hier met Godt deur het ghelooue, ende sal inder ewicheyt wesen met hem, deur de beschouwinghe. Maer desen, t'zij dien ghemeynen, oft onsen eyghenen, is hier al sulcken vrede dat het meer sij een vertroostinge onser cattijuecheyt, dan der salicheyt. Oock onse gherechticheyt hoe wel datse oprecht ède waerachtich is, om het eynde vanden oprechten waerachtighen goede, waer toe zij gheschickt wordt, is zoo groot in dit leuen, datse nochtās meer bestaet inde vergheuinghe der sonden, dan inde volmaecktheyt der deughden. Hier aff is een ghetuyghe het Ghebedt der gantscher stadt Godts, die hier opder aerden wandelt, want alle haer ledemens roepen tot Godt, Verghceft ons onse schulden, als wij onsen schuldenaeren vergheuen.

Augustinus
Lib. 10. de Ci
uitate Dei
Cap. 26

Mat. 6. 2

Maer de Iebusiten seggen, dat dit Ghebedt alleen te verstaen sij van sommighe cleyne, en lichte sonden ende gebreken, die oock deur die oorbiechte oft cloppen opde borst, ende deur veel andere menschelijcke wercken en eyghen verdiensten mochten gesuyuert worden.

Item

Serm. 23. super
Cantica, circa
finem.

Item Bernardus: Godts voornemen staet vast, Godts raet des vredes staet vast ouer de ghene die hem vresen, veynsende ende deur de vingeren siende ouer heure sonden, ende het goet vergheldende, zoo dat heurlieden niet alleē het goet, maer oock het quaet zeer wonderbaerlijck ten besten dienen. O alleen waerachtich Salighē Man, dien Godt de sonde niet toe en reket. Swāt wie isser sonder sonde? Niemant. Swant zij sijn alle sondaers ende hem ghebreckt den roem, die zij aen Godt hebben soudē. Swie sal nochtans die uytuercoernē Godts beschuldighen? Tis mij ghenoech tot allen gerechticheyt, dat ick hem alleen genaedich hebbe, tegen den welcken ick alleen gesondicht hebbe. Alles wat hij niet voor hem genomen en heeft mij op te leggen, is al oft het niet geweest en waere. Godts gerechticheyt is niet te sondighen, des menschen gerechticheyt datse hem vergheuen worden.

Dit is voorwaer de oprechte gerechticheyt des ghelooffs die voor Godt ghelt, niet de heel volmaecte daer Blindanus hem aff roempt, oft der werckheylighen, die naer zĳn droomen als uyt deen ledt in dander vloeyt en wedervloeyt.

LIB. I. Cōmēt,
in Epistolam
ad Romanos

Laet ons hier oock bij stellen Sadoletum den Cardinael, want desen is emmers met haer d' alder Catholijxste: desen scrijft alzo: Dien die niet wercken omgaet, en wordt den loon niet
lijt

uyt genaeden toe gerekent; maer uyt schult. Wāt die ghearbeyt heeft, die laet hem voorstaen datmen hem den loon schuldich is, ende daerinne heeft elck in hem seluen een eygen betrouwen, ende oock een heymelijcke beroeminghe, zoo dat sulcken hem seluen bouen maeten zeer behaeght, wie hij oock is; ende scrijft hem seluen toe die eere van het volbracht werck, maer de genaede Godts almachtich ende liberalicheyt; en wordt daerinne niet gepresen noch gheert. Maer die gheensins betrouwende op eenighe zijne verdiensten ende wercken, hem voeght totten Hooghsten Godt, in hem stellende machts, ende ghenae de ghenoech, dat hij den wille hebbe ende oock die macht, rechtueerdich te maerken, die tot hem deur den ghelooue coempt, niet tegenstaende dat hij godtloos ende onvroem is; desen op een andere maniere van een **VYT- NEMENDE GERECHTICHEYT**, vroem geworden; bethoont, verclaert, ende maect zeer heerlijck, die eere van Godt almachtich. Ende corts daer nae:

Desen voorwaer die salich ghenoept wordt; heeft de salicheyt van Godt vercreghen, niet uyt die wercken des wets; die hij in gheender manieren onderhouden heeft; want hoe behoesde hij anders dat hem van Godt zijn sōden vergheuen worden? Maer uyt die vergheuinghe der

114 VERANTWOORDINGE DER
sonden selue. Ende om die te vercrijghen, en
heeft gheensins daer toe zijn vermoeghen ende
werck toegebracht, dan alleene dit ghelooue, dat
hij gheloofi heeft dat Godt machtich was hē (lae
oock sonder de wercken) ghenade ende bermer
ticheyt te schincken, ende daerōme scrijft Godt
alleene toe alle dese weldaet zijnder Salicheyt.

Folio F 5

Maer desen bringht bij dat Paulus seyt: Dat
hem die Croone der gerechticheyt bewaert is.

2. Timo. 4. 2

ANTWOORDE:

Hij en seyt niet datse hem bewaert is om die
Verdiensten zijnder goeder werckē, veel te min
dat hij deur zijne goede wercken ende deughden
voor t'strēghe oordeel Godts gerechtueerdicht
sij, de welke hij al t'saemen voor schaede ende
dreck rekent, te minsten dat hij mocht ghewin
nen die eenighe gerechticheyt Christi.

Phil. 3. 8

Promissū qui
alem ex miseri
cordia, sed iā
ex iustitia per
soluendum.
Est ergo quā
Paulus expe
ctat Corona
Instiig, sed iu
stici Dei non
suz. Iustum
quippe est, ut
reddat quod
debet, debet
autem quod
p ellicitus est.
et n. l. de grā
& libero arb

Nu genomen dat Paulus sulchs seyde, zoo ist
wijt een ander saecke, Dat onsen alder goeder
tierensten Vader somwijlen eenighē loon beloest
den goeden wercken der gheloouighen, ende dat
uyt sonderlijcke ghenade, naer dien zij sonder
eenighe verdienste tot kinderen vercoren sijn en
gerechtueerdicht: Als oock Augustinus spreckt,
Dat Godt in ons zijn eyghen gauen croont:
Ende tis een ander saecke, voor het strenge recht
ueerdich Oordeel Godts, gherechtueerdicht te
wordē, ende zijne ongherechticheyt en sonden

voor

voor Godt te bedecken ende te versoenen.

Maer nochtans die oprechte maniere ende volle Leeringhe der Rechtueerdichmaeckinghe, en salmen niet soecken in sulcke corte spruecken, maer in haer eyghen plaetsen, waerinne dat uyt voornemen daer aff gehandelt wordt. Alsulcke eyghen plaetsen deser materien aengaende sijn de Epistel totten Romeynen ende toittē Galaten.

Daeromme hier uyt ist oock blyckelijck, dat de Papisten int Artijckel der rechtueerdichmaeckinghe ongoddelijck leeren, ende 2° allendighe sondighe menschen affleydē van het eenich Lam Gods, van het welke zij alleene behoorden te begheren dat het haere sonden wechneme, ende die in t' diepste der zee worpē, oft die zoo verre van haer affwenden als dat Oosten vandē Westē is, oft emers die heel achter zynē rugghe worpē ende inder ewicheyt niet meer gedincken.

Van dit Lam Gods (segge ick) leyden zij de arme menschen tot die alder onreynste ende onvolmaeckste gherechticheden der Monicken ende Nonnen, ende andere gheesteloose: Daer nochtans heel de Scrifuere gheuyght, datter gheenē anderen NAEM den menschen gegheue en sij onder den hemel, deur den welken wij mochten rechtueerdich en salich wordē dā deur Christū.

Christus den Sone Gods heeft zijn eyghen Lichaē en Bloet opgheoffert tot een versoenoffe
rande

Ioannis 14

Mich. 7. c. 19

Psal. 103. b. 12

Isaie 38. d. 17

87. 25

Iere. 33. b. 8

Aão. 4. 2. 12

Ephe 5. a. 2.

8. c. 26. Titū

2. b. 14. Hebr

9. b. 12

rande, der gantscher Werelt sonden, ende daer mede voor de sonden voldoen, ende en heeft niet gheoffert de onvolmaecte ende onreyn gerechtigheden van andere menschen, die welke lae seuenmael daeghs, ende dickwilder ontsuyuert ende besmet worden, zoo wel met daeghelijcksche sonden, als met die inwefende onreynicheyt: ende daeromme behoeuen zij oock een ewighe versoeninghe, ende suyuelinghe. Maer haerlieden heyloose werckheylighen, en behoeuen gheen, is die daeghelijcksche versoeninghe des bloets ende lijdens, Jesu Christi. Is dit niet een sijne vereeringhe vanden Sone Godts, ende zijnder eenigher versoenoferade, ende zijns lijdes?

Hieromme dan mochten wij heel haer Conclusie, tot haerlien weder keeren, ende aengesien dat zij niet recht en leeren, zoo en hebben zij oock Christum selue niet, zijn oock berooft vanden Hemelschen Vader, ende aller zijnder gonsste, ende ghenade.

2. Ioan. b. 9

IN XIII. ende XIII. CAPITTEL,
zoo ontschuldicht hij zijn iesuite, de welke onse Con. verhaelt hebbende (uyt heurē zeer besaemden Cathechismo) heur eygen woorden, ende lange Capittelē, heeft bethoont, dat zij, zoo wel de versoeninghe der sonden, als oock die Christelijcke gherechtigheyt, stellen, inde goede werckē, gheen mentie met allen maecckende, vande gehoorsaemheyt

hoorsaemheyte des lijdens, ende bloets Iesu Christi, ende zijnder verdienste, deur den gheloouce aenghenomen. Inde welcke alleene gantsch de Scriftuere alle de versoeninghe der geheelder werelt steldt, ède de Christelijcke gerechticheyt des ghelooffs, oft des Euangelions.

Luc. 24. d. 46
I. Ioan. 2. b. 12
Act. 13. d. 38

Hij excuseert haer alzoo, dat hij ten yersten het beginsel alleene van dien text inder Confessie verhaelt, bijbringht, waer vā sijn dit de woordē.

Folio D, 6

Met wat manieren worden de sonden ghereynicht? Antwoorde, De H. Scriftuere leyt ons vele dusdanighe manieren inde kercke te voren, ghelijck tot diuersche sieckten oock diuersche remedien betamē, maer de hooghste plaetse houdt het Sacrament der Poenitentien, welcke versuympt wesende, zoo ist te vergheefs dat wij vā d' andere remedien (om tegē de dootlijcke sonden te gebruijkē) verhaelen. Swant dit heeft Christus der zielen medecijn als een sterck ende nootwendich recept ingestelt, ende dattet tegen aller sonden besmettinghe crachtich wesen soude, beuolē, als hij totten priesters sprack, den ghenē die ghij de sonden vergheeft, dien sullense vergeuen sijn.

Die andere volghende manierē, om de sonden te suyuere, deur der menschē werckē, oock inder Conf. verhaelt, verswijght hij, wāt hij siet dat hij daerinne zoo bequemelijck zijn Sophisterye niet en cā gebruijkē, noch oock ontsuldighē.

Folio G. 2

Desen text nu voorgestelt hebbende, zoo argueert hij in deser manieren: De Iesuiten seggen dat Christus de Poenitentie inghestelt heeft, voor eē remedie ende suyueringhe der sonden, ergo zoo segghen sij certeyn, dat deur het bloet Christi de sonden gesuyuert worden.

Deſe Consequētie, oft sluytrede en' doegb niet: Zwant de Poenitentie, ende d' bloet Christi is een dinck niet.

Maer desen bringht weder voort, Christus bloet is crachtich inde Poenitentie: Dat wetē wij oock wel deur Godts ghenade, uyt de Schrift: Maer de Iesuiten en seggen dit, op dese plaetse niet, dwelck zij nochtās haddē behoore te doen.

Alle ETHICI Leeraers, die vande goede manieren gescreuē hebben, oock de Heydensche, Iae alle menschen, t' zij van wat religie datse ghe wetst sijn, die leeren dat de boose wercken, ende alle erghenissen t' zij tegen Godt, oft de menschen gedaē, yerst ende voor al te curerē ende te genesen sijn, deur kinnisse der sonden, ende poenitentie, dat is leetwesen. Alle slauen ende knechtē, oock vanden boerē, plegen dat bijden Heydenen te roepen ende te bekinnē: O meester tis mij leet, dat ick teghen v ghesondicht hebbe. Meynen zij daerōme oock, dat deur het bloet heurs Meesters haere sonden ghereynicht worden?

Zoo leeren zij dat Christus sij eenē wetgheuer vanders

Vide Terent.
Plautum, &
Mos.

vandē nieuwer wet naer Moysen. Tis wel waer, Moyses heeft oock gheleert datter poenitentie, dat is berou, boete oft leetwesen der sondē wesen moet, wilde mē anders de sondē reynighē. Machomet die heeft oock Poenitentie ingestelt tot ghesontmaeckinghe der sonden, maer hier uyt en volgt niet, dat deur zijn bloet de sonden ghesuyuert worden.

Leu. 5. a. 6
& 4. c. 14
Num. 5. 7

Maer nu weten wij hoe dat dese leeren, dat de Poenitentie deur haer eyghen cracht, de sonden reynicht. Want seggense, ghenoechsaem berou, ghenoechsaem biechte, ende houen al Voldoeninghe, verweruen vergheuinghe der sondē. Welcke leeringhe, desen seluen godtloosen Catechismus, met deser woorden, voorleyt ende leert: Want alzo sprekt hij:

In Cap. uāder
Poenitentie.

Op dat wij, deur de selfste maniere dat wij tegen Godt ghesondicht hebben (wij hebbē tegen hē gesondicht metter herten, metten monde, ende metten wercken) deur de selue Gode weder versoenen: metter hertē deur het leetwesen, metten monde deur het biechten, metten wercken deur die voldoeninghe. Itē int selfde Capittel. Deur de Poenitentie verwinnen wij die duyuelen, ende de sterfte der sonden, hier deure keeren wij van ons die verdiēde straffen, wij versoenē Godts toorne wij verweruen Godts ghenade, ende wij vererijghen deewighe glorie.

120 VERANTWOORDINGE DER

Hoorde wel dat de Iebusiten, allen ende de
hooghste cracht den wercken der Pœnitentien,
toescrijuen. Iae oock haeren Catechismus leert
ouervloedich, dat dit derde deel der Pœnitentien,
te weten de Voldoeninghe, oock naer desen leuen
wechnēpt ende suyuert, de sonden ende de pijnē.

Daeromme, tis een groote, openbaere ombe-
schaeintheyt te seggē, Aengesien dat zij leerē dat
Christus de Pœnitentie ingestelt heeft, tot suyue-
ringhe der sonden, ergo zoo leeren zij oock, dat
de sonden gesuyuert worden, deur d'bloet Iesu
Christi.

Maer waeromme en verhaelt desen oock niet
die andere vijfue manieren, om de sonden te rey-
nighen, ende andere die zijer meer noemen, ende
bethoont dat alomme oock het bloet Christi
daerinne besloten is? Maer dit moeten bijauon-
tueren de Ionghe Kinderen (die in desen Cate-
chismo onderwesen worden) uyt haer seluen
geraeyen. Iae hij heeft wel gheweten dat wat
swaerder was, dese Sophisterye hier bij te vue-
ghen.

Fol. G. 2 & 4

Dit is het tweede Sophisma, dat desen voort-
bringht: De Iesuiten noemen Christum den Me-
decijnmeester der zielen, ergo zoo seggēse, dat
hij heur met zijnen bloede gesont maect. Dat
en volght oock niet. Want allen Leeraer, en-
de Meester, is in maniere van spreken eenen
Medecijn

Medecijnmeester der zielen, als dit oudt Griecx spreckwoort getuijght, *Aegrotātis animæ sermo medicus est*: dat is, het woort, is eenen medecijnmeester, vande crancke ziele.

Author Meander.

Daer en bouē de Medecijnmeesters die maeckē somwijlen den mēsch gesont, met uytwendighe medecijnē, ēde alsulckē Medecijnmeester maeckē ons de Iesuiten, Christū. Want dit sijn haer eygen woorden: Dat Ghelijck indē mēsch, alzo oock hier tot diuersche sieckte, diuersche remedien toe behooren. Maer den H. Gheest seyt, dat deur een remedie, des bloets Christi, alderley sieckten, ende sonden genesen worden.

Isaie 53. 2
1. Ioan. 1. c. 7
1. Pet. 1. d. 19
Apoc. 1. 25

Claerlijck zoo noempt hij oock de Pœnitentie een crachtighe medecijne te wesen tegē allen sonden. Zoo leert hij dan crachtighe medecijnen buyten desen Medecijnmeester, Item buyten en behaluen zijn bloet.

Maer Scristuere die leert contrarie, dat wij deur zijne smertē, ende wondē ghesont gemaect sijn, ende dat wij deur zijn BLOET affghewaschen sijn, ghereynicht, ghesuyuert, gerechtheerdicht, ende salich ghemaect.

Isaie 53. 2
Apoc. 1. 25
1. Cor. 6. c. 11
Rom. 5. 2. 9
Heb. 9. b. 13

Summa Christus selue Ioannis 6. c. die maect hem seluen, tegen die leere der Iesuiten, niet alleen eenen Medecijnmeester, maer oock selue de Medecijne, als hij seyt, Dat hij niet alleē en is den gheuer, van het broot des leuens, d'welcke daer

Ioan. 6. c. 27
d. 35 & f. 51

fatich maect, maer dat hij selue oock sij het hemelch broot, ende dat daer leuendich maect. Christus ist dan all, te weten den Medecijnmeester, ende de Medecijne, ende en heeft niet beuolen eenighe medecijnen buyten hem te soecken.

Maer waeromme en heeft hij haer oock niet ontschuldicht, van het ander stuck, te weten, vande Aristotelische gerechticheyt, onder den schijn der Christelijcker, den menschē vercocht: ghelijck noch zijnen medegeselle Tiletanus? Want vorwaer zij hebben aemerckt, dat zijt in gheender manieren en hebben connen excuseren, noch met eenighe olyeverue bestrijcken, zoo dattet blijckelijck sij, dat het valsche, bedriegelijcke ontsuldinghen sijn, want waeren zij sterck ende waerachtich, zij souden beyde de stucken gheexcuseert hebben.

Daeromme laet Blindanus roepen, thieren, ende vermaledijen, zoo vele alst hem beliest, zoo is de saecke heel openbaer, dat de Iesuiten in die twee Capittelen van heuren Catechismus, heel begrauen die versoeninghe des bloets, ende de gherechticheyt der gehoorsaemheyt Christi, ende leeren daer teghen (voor dese hooghste Artijkelen des Christelijcks gheloofs) Heydensche leeringhe.

Maer Lindanus vaert voort, om dese alder schandelijckste verualschinghe der Leeringhe Christi,

VWant Ari-
stoteles heeft
oock gheleert
goetere doene,
ende het quaet
saulieden.

Christi, bijde Iesuitē bedreue, l' onschuldighē, in t' heel naeruooghade Capittel, te wetē l' VYF-
THIENSTE: Want hij seyt, dat in eē ander
Capittel deses Catechismi vermaent /wordt vande
bermerticheyt Godts, waer uyt dattet blijckelijck
ghenoech sij dat de Iesuitē vāde suyeringhe der
sonden recht leeren. ANTWOORDE:

Ten is de eenvuldighe, simpele lesers niet ge-
legghen, alle de beste woorden ende spruecken bij
een te raepen, ende daer uyt een eygen Capittel
naer haer goetduncken te maecken, dat wat be-
ter leerende sij vande suyeringhe der sonden,
dan dit: Maer hij slaet alleen acht op die woor-
den van dit Cappittel, daer uyt willende beken-
nen, hoe die sonden gesuyuert worden. Nu ghe-
nomē dat in dit Capittel yet stondt vā die Godde-
lijcke bermerticheyt, zoo en waer dat niet ghe-
noech: Want oock de Turcken, ende Heydenen,
ende den blasphemierende Iode, aenroeft wel
Godts ghenade, ende bermerticheyt maer niet
om, ende midts het bloet Iesu Christi.

Hij verhaelt oock desen Sprueck Pauli, Daer-
omme mijn alderlijste, hebbede dese belostenisse,
laet ons, ons seluē reynighē, vā alle besmettinghe
des vleesch ende des gheests, volbringende die
heylichgheit inder vreesse Godts. Siet spreckt hij
Paulus en vermaent een tittel niet van Christus
passie ende lijden, heeft Paulus dan hem ver-
gheten,

Folio H4

2. Cor. 7. a

124 VERANTWOORDINGE DER
gheten inde suyeringhe der sonden?

ANTWOORDE:

Paulus en leert alhier niet vande suyeringhe der sonden, als de Iesuiten aldaer doen, maer is alleen een vermaeninghe om de sonden ende boosheden te verlaeten inde nieu gehoorsaechtyt oft leuen, de welcke wel te recht beuolē wordt.

Ten anderen, zoo moetmen dit oock neerstelijck aenmercken, dat Paulus hier niet uyt voornemen van sinne en is dese Materie geheel ende beduydelijck te handelen, maer tis alleen een vermaeninghe om de sonden te vlien: Maer de Iesuiten hebben hier een eyghen plaetse ende besonder Capittel voorghehouden om van deser Materien te handelen, hebbender oock desen Tijtel voorgestelt, Vande suyeringhe der Sonden: Ende terstondt in d' beginsel wordtter oock dese Questie voorgehouden: Met wat manieren worden de Sonden ghesuyuert? Zoo dat zij claerlijck ghenoech te kunnen geuen, dat zij uyt voornemen hier aff nu willen handelen.

Daer en bouen zij scrijuen eenen Catechismū een Kinderleere, voor de eenvoudighen ende Simpele, ende dien groot ghenoech: Nu in sulcke Scrijften die cort ende oordentlijck behoorden te wesen, behoorde men certeyn elcke Materie, een elck in haer eyghen plaetse, ende behoorte, geheel ende claerlijck te leeren: op dat de cleynen eenvoudighen

eenvuldighe Christi, alzoo hebben mochten eē volle, claere, ende vaste onderwijſinghe, van alderley Materie, ende een yeghelijcke in zijnt eyghen plaetſe. Daeromme Paulus en is gheenſins tot voordeel den moetwillighen bedroch en Schalcheyt der Iebuſiten.

Maer deſe ghepallēerdē Biſchop terdt weder voort ten Tanneele, en roept t'ſaemē alle de Borghers van Antwerpen, richt een growwelijck ſpel aene, ende met een affgrūſelijcke beſchuldin ghe zoo begint hij tegen ons alzoo te handelē:

Hoe dat, naer dien wij uyt der Ieſuiten Catechismus die twee yerſte Parceelen oft ſtucken in onſer Confeſſien verhaelt hadden, het derde (om der cortheyt wille) achtergelaeten hebben, alleē aengheteekent hebbende bet beginsel: want ſpreckt hij in dit Parceel terſtondt in d' beginsel ſtaen deſe woorden IN CHRISTO IESV de welke alleene alle Queſtie hadde moeghen te neder leggen, ende bethoonen dat de Ieſuiten allen cracht vande ſuyueringhe der Sonden den lijden Christi toeſcrijūē. ANTVOORDE:

d' Autheurs der voors Confeſſie om de lanck heyt te mijden, en hebden dat geheel Capittel niet willen aenteeckenen, zoot ghenoech blijckelijck is, dat zij in dat Boeck de cortheyt geſocht hebben. Daer en bouen de maniere om de ſondē te ſuyueren, is in de voorgaende Capittelen begrepen

126 VERANTWOORDINGE DER
grepen: dese hebben de Prædicanten den Leser
alleen willen voorhouden, op dat hij daerinne
aenmercken soude, dat de Iesuiten verscheyden
manieren voorstellen om die sonden te suyueren,
maer nochtans en seggen niet, dat het bloet Chri
sti ons suyuert. Zoo hebben zij dan de Texten
in goeder trouwen aengheteekent, zoo vele alst
tot dier saecken diende.

Men hadde oock bequaemelyck het beginsel
van dit derde Parceel, moeghen achterlaeten, te
weten: Met dese ende, andere manieren, &c.
Want hier begint een nieu stuck, ende een nieu
propooft, in haer boecken. Zoo isser nochtans
bijgesteld, & cetera, waer deure den Lesers ver
maent worddt, dat hij oock besie, indient hem
belieft, datter naeruolght.

Maer wel aen, laet ons hier aenscryuen, dit
derde Parceel, totten eynde toe des Capittels, op
dattet daer uyt blijcke, hoe sijn dat de yerste ma
nieren, om deur diuersche middelen de sonden te
suyueren, verbetert worden, ende hoe zeer dat
het lijden Christi, ende zijn dierbaer bloet, zeer
hooghe vereert ende gepresen wordt.

Alzoo luydt dan datter achtergelaetē was, waer
ouer desen ons zoo bijssterlijck ende valscheelijck
beschuldicht.

Met dese ende andere manieren ende offitien
der oprechter godtvruchticheyt vercrijghē ende
maecken

maecken wij in Christo Iesu, dat de Apostel te recht vermaent, Dese belostenissen hebbende mijn alderlieffste, laet ons, ons seluen suyueren van alle besmettinghe des vleesch ende des gheest volbringende die heylcheyt, in de vreesse des Heeren. Het welcke Augustinus zeer bequaemelijck uytleggende, ende met de ghetuygenisse der Schrift beuestigende, spreckt :

Ten is niet ghenoech onse manieren oft leuē in een beter te veranderen, ende affte wijcken van boose wercken, ten sij datter oock vanden ghenen dier gedaē sijn, **VOLDAEN** worde deur dē weedom der Poenitentie, deur het screyē der ootmoedicheyt, deur de offerande van een beanghst ende verslaegen herte, daertoe behuypende die aelmiesen. Oft anders die daer ghevult dat in hem eenighe vande dootlijcke sondenheerschappye hebben, als den seluen Augustinus getuyght, ten sij dat hij hem weerdichlijck betere, ende indien hij respijt heeft, **EENEN LANGHEN TYT POENITENTIE DOE**, vele ende **OVERVLOEDIGHE AELMISSEN GHEVE**, ende ophoudt vande sonden, zoo en connen zij niet ghesuyuert worden deur dat passerende vier, daer d' Apostel aff spreckt, maer die ewighe vlamme sal hen pijnighen, sonder eenighe remedie: want
niet

123 VERANTWOORDINGE DER
niet die dootelijke sonden, maer cleyne wordē
naer desen leuen ghesuyuert, ende ghereynicht.
Tot hier toe sijnt de woorden der Iebusiten.

Laet ons nu oock dit Parceel ondersoecken,
op datmen sie hoe sijn daerinne die voorgaende
grouwelen verbeteret worden:

Zoo seggen zij dan ten YERSTEN, dat
behaluen de 6. Manieren om de sonden te reyni-
ghen, inde twee voorgaēde Parceelen verhaelt,
noch vele ander resterende sijn: Alzoo hebben
zij verscheyden middelen ende wegen salich
te worden: Te weten 6. diuersche om de doote-
lijke sonden te suyueren, maer zeer vele tot de
daeghelijcksche gebreken. Haer Scoeltheologen
leeren oock veelderhanden manieren de sonden
te reynighen: Want Ioannes Kayserbergius, in
Nauicula pœnitentiæ, verhaelt ex Petro de Palu-
de, Thoma, Anthonino, ende de gheestelijke
Rechten 12. manieren de daeghelijcksche sondē
te suyueren. Idem I. Kayserbergius, verhaelt
ex Iacobo Carthusiēsi & M. Henrico Steynbach
drye manieren om dootelijke sonden te reynigē
te weten, per Quadragenas, Septenas, Carenas.

Maer wij hebben uyt der H. Schrift gheleert
datter alleen een Lam Godts sij, d'welck ewech
nempt ende op zijnen hals draeght de sonden der
gantscher werelt, het welke ons gesuyuert heeft
ende affgewaschen in zijnen BLOEDE.

Ten II

Sermōe Fetig
2. post Remi-
niscere
4. Sen. Dist. 6
Pzite l. tit. 10
Cap. 1. 6. 5

In Ser. domi-
nicę 15

Ioan. 1. c. 29

1. Pet. 1. d. 19
1. Ioan. 1. c. 7
Apoc. 1. 2. 5
& 5. d. 9

Ten II. Wij moeten oock desen sprueck IN CHRISTO IESV examineren. Swant Lincdanus ende Tiletanus strijden niet alder cracht, dat met dese twee woordekens (als met een heyl saeme Medecijne) alle het venijn des gantschen Capittels genesen wordt.

Tis openbaer, dat dese maniere van spreken zeer diuerschelijck inder Schrift ghenomē wordt Ende beteeckent somwijlen gedoopt sijn, ende een Christen ghenoempt worden; ghelijckt de Iesuiten hier schijnen te nemen. Alzoo seyt oock Paulus, dat Andronicus ende Iunia voor hem in Christo gheweest sijn: dat is Christenē. Maer alst den Iesuiten op t'hooghste beteeckent, dan meynen zij daermede heurlieden, die in t'gheestelijck lichaem Christi sijn; dat is inde Roomsche kercke (buyten de welcke zij niemant Salicheyt en vergonnen) dat die in sulcker vueghen moeghen haere sonden suyueren, maer niet de andere, te weten wijlieden, die oock daerome onser toevlucht nemen moētē, tot die suyueringhe alleen des BLOETS IESV CHRISTI.

Rom. 16. 5. 6
1. Cor. 9. 2. 1

Certejn de Iesuitē selue en bedieden ons desen sprueck niet wat hij met haer beteeckēt: Iae Lincdanus selue en dert niet te kinnen gheuen, wat daer mede eygentlijck te verstaen sij, oft hoe dat dese Medecijne, die yerste voorgaende quaede woorde verbetert: maer bijauontuerē zij laetē

130 VERANTWOORDINGE DER
dat tot exercitie, ende oeffeninghe der Ioncheyt,
als een gheraedtsel, t' ondersoecken.

1. Cor. 10. 2 2

Yemant mocht oock bequaemelijck seggē, dat
het volck Israhel geweest sij, ende haerder heylig-
gher Religie Cceremonien gedaen hebben, IN
MOYSE: Als oock Paulus seyt, dat zij alle in
Moysse ghedoopt sijn gheweest: Maer daerōme
en ist niet gheseyt dat zij deur zjijn bloet, haere
sonden gesuyuert hebbē. Alzoo moghē de Turc-
ken oock ghenoept worden te zijne, zoo vele
haere Religie belanght, in heuren Machomet:
Ende de Papiستن in heuren alder heyloostē Paus,
want zij loochenen datter yemant mach salich
worden, die hem niet toegedaen en is, aengesien
dat heel de kercke, ende alle gheloouighe, die
sijn op hem ghesundeert, als op eenen vasten
Steen, ende eenen hoecksteen, sonder den welo-
ken, niemant eenen anderen geleggen en can:
Nochtā daerōme en volghet niet, dat dē Paus, oft
Machomet, heure naeruolgers met haerē bloede
ende lijden verlost hebben. Daeromme dese ma-
niere van spreken, en can niet wechnemē oft ver-
beteren die voorgaēde vuylicheden, datmen met
verscheyden manieren die sonden soude moegen
suyueren.

1. Cor. 17. 8

Ten III. zoo misbruijcken die Iesuiten zeer
schandelijck, de worden Pauli, want daer Pau-
lus eygentlijck vermaent die sonden te vlien, dat
trecken

trecken die Iesuitē, al oft hij daer leerde, de menschen haere sonden voor den Almachtighē Godt te suyuerē. Dwelck een grouwelycke Sacrilegie, dat is, een gheestelijcke dieuerijē is, alzoo verdraeyende de Godtlijcke wordē, ende verduijsterende de eere Christi. Swant zij willē, dat wij ons seluē sullen suyuerē ende reynighen van sondē, in het rechtueerdich ghericht vandē Leuēden Godt daer nochtās maer een Versoenoferande der sonden, ende die suyuerende en is, te weten die doot, ende het lijdē des Lam Gottes. Den H. Gheest die seyt inder scrift, datter gheenen anderē Naem en is onder der hemel, maer dat alleen het bloet Iesu Christi ons reynicht van allen sonden. Maer dese die seggen. Emmers: Wij connen ons seluen vanden sonden ghesuyuerē, voor het strēghe oordeel Godts, ende dat met vele, ende diuersche manieren.

Ten IIII. dit blasphemisch Parceel der Iebusiten, misbruijckende de Sentētie Augustini, wilt dat wij selue voor onse sonden voldoē sullen voor t'rechtueerdich oordeel vanden leuenden Godt, deur diuersche ons eyghen wercken: Swaer blijft dan dat eenigh, ouervloedich LYTRON, dat is, de voldoeninghe, ende het RANTSOENGELT onser verlossinghe, het welcke heel de Scriftuere hooghlijck loest ēde pruyst, te weten, het alder pretiuesste bloet Iesu Christi,

Ioan. 1. 9. 39
Act. 4. 2. 12

1. Ioan. 1. c. 7
Apoc. 1. 2. 7

Mat. 53. 2
1. Pet. 1. d. 19
Apoc. 1. 1. 5
1. Ioan. 1. 2. 7

232 VERANTWOORDINGE DER
deur wiens voldoeninghe alleene, wij verlost
sijn?

1. Petri 1. c. 19

1. Pet. 2. c. 24
Coll. 2. b. 14

Ten V. ende ten lefsten, ouerlegt oock neer-
ftelijck dander volgende woorden, totten eynde
toe, zoo en sulder niet met allen vinden vade fuy-
ueringhe der fonde, om des ombeveleckt Lamme-
ken Christi wille, die onse fonde, ende fchuldē aen
het Cruyce ghedraeghē heeft, ende ende het hāt-
fchrift daer aene gehecht. Maer defe heylloofe
κατάνοσι, boofe woluen, misbruijckende die
Spruecken der Vaderen, leyden v tot die fuyuerin-
ghe der fonde, deur v eygē alder onvolmaechfte,
ende onreynfte wercken.

Dat is nochtans int eynde, weerdich om no-
teren, dat (zoo de Iesuiten seggen) int Veeghuier
alleen eenighe cleyne fonde ghercynicht wordē:
Maer defe cleyne fonden des Veeghuiers hebben
den Missapen, den Pausen, ende den Monic-
ken, zeer groote onsprekelijcke rijckdommen
bijghebracht, voor haer Afflaets Bullen, Mis-
fen, ende heur andere ouerschietende heylighe
wercken.

Aengesie dan dat desen ghepalleērdē Bifschop,
die Borghers van Antwerpē eens ten spele beroe-
pen heeft, om zyn Esbatement ende Tröperije,
te aenschouwen, zoo laetet ons oock gheoorloft
sijn, heur aen te spreken:

O ghij Borghers van Antwerpen, ende alle
andere

andere godtvruchtighe menschen in Brabant, ende alomme wesende, die Iesum Christum als den eenighen Middelaer, ende Salichmaeker bemint, Aensiet, bekint, tast, ende gheuoelt, oft dese Leeringhe der Iesuiten niet een leere des Antichrist sij, als zij den menschen wijsmaecken datmen ghesuyert wordt van sonden voor den Leuen-dighen, almachtighen Godt ende strengen rechter, deur die wercken van eenen yegelijcken gedaen, ende en maeckt gheë mentie met allen, van het dierbaer bloet, ende lijde Christi, veel te min en seggen nicuers met claere woorden, dat het bloet Christi ons reynicht, ende suyert vā allen sonden.

Voorwaer zij hadden in sulcken plaetse, ende in sulcken Schrift, lae voor oogen stellende den noot vander onwetender Ioncheyt, claerlijck ende expresselijck behooren te leeren, Ten yersten welck daer sij die eenighe versoenofferande, der gantscher werelt sonden suyerende, te wetē het eenich Lam Godts, die de sonden der geheelder werelt op zijnen hals nemende, heeftse aenden Cruijce gedraeghen, ende aldaer het handschrift aen ghenaezelt:

Ioan, 1. c. 29

1. Pet. 2. 24

Coll. 2. b. 14

Daernae, hoe dat wij dese versoenende ende suyerende offerande, behoorden t' aenueerden ende ons toe te eyghenen. Ten derden, wat goedē ons dese versoenofferande bijgebracht heeft.

234 VERANTWOORDINGE DER

Ende ten leſten, hoe dat wij ons wederomme tegen dit Lam Godts, ende zijnen hemelſchē Vader behoorden te houden.

Maer deſe en leeren gheene van deſen dinghē, maer thoonē ons andere AGNOS DEI (maer beter duyuelſche grijpēde woluen) wechnemēde ende draegēde die ſonden der werelt. Tis iammer ende groot wonder dat zij hier oock niet bij en ſtellen heur waſſen Agnus Dei, het welke zoo deſe verleyders (bijden welcken het noch heden zeer gebruyckt wordt) ſeggen, dattet oock wechnempt die ſonden der werelt, ende ſcrijuen hem toe de ſelfſte cracht, ende werckinghe, die den Leuenden Godts Sone alleene toebehoort: Als zij ghetuygen met deſe veerskens, die den Paus Urbanus 5. t'ſaemen met drye Agnos Dei, geſonden heeft, totten Griexſchen Keyſer: en luijden alzo:

Balsamus & munda cera, cū Chriſmatis vnda
 Conficiunt Agnū, quod munus do tibi magnum,
 Fonte velut natum, per miſtica ſanctificatum,
 Fulgura deſurſum depellit, & omne malignum,
 Peccatū frāgit, ut Chriſti ſanguis & angit,
 Prægnans ſeruat, ſimul & partus liberatur
 Munera fert dignis, virtutem deſtruit Ignis,
 Portatus mundē, de fluctibus eripit vnda.

Extāt hij uerſus in 1. libro
 Cereſmoniarū
 Curie Roma-
 næ, Titulo 7.
 in fine.

Deſe

Dese Veerskens moeghen alzoo in Ne-
derlantsche dichte gestelt worden:

Ick sende v III Agnos Dei ô Keyser verheuen
Die virtuyten daeraff vindij hier nae bescreuē.
VVelriekende Balsem, wit was, en Chrisma
t'saemen,

Daer uyt wordt dat Agnus Dei gemaect vol
vraemen,

Deur veel Consecratien heylich beuonden,
d'welck v voor een groote ghifte van mij wordt
gesonden.

Het heylicht als den Doop het kint,
Het verdriest allen onweder en wint,
Het veriaeght allen gespuijs, Het doet breken
crachtich,

En dwinght allen SONDE, GHELYCK
d'Bloet CHRISTI SELVE waerachtich

Het doet den Vijanden coemen in noot,
En den bevruchten Vrouwē hulpet vander doot,
Het kint wordt verlost, en coept tot zijne daghē,
Veel meer ghauen geschien hem, diet weerdich
draghen,

Tdoet uytbluschē de brādt, ende ceserē,
Ende diet reyn, ende suyuere hantteren,
Op zee hij verdrincken, noch op d'lant subijt
steruen sal,

Maer ouer hem draegende, meer goets verwer-
uen sal.

Ioan. 1. c. 29
 Ioan. 6. d. 35
 448. & 51.

Alzoo bespot ende bedrieght die Duyuel deur des Antichrist dienaers, der kercken Godts, dat hij voor het eenich oprecht Lam Godts, die het waerachtich hemels broot is, ende d' broot des leuens, Iae oock een leuēde Godt, Schepper aller dingē, stelt der armen menschen voor een stuckē wasch vanden Paus vervloecht, en maectt hem wijs, dat het die sonden sūuert, des ghenen diet draeght. O grouwel bouen allen grouwelen, allē heydenschap te bouen gaende.

Daeromme wacht v, ô lieue Borghers, met al ler voorsichticheyt, van dese openbaere vijandē Christi, die daer toe alleen neerstich sijn, dat zij met groote ouervloedicheyt der dwaelinghen, Christum geheel begrauen ende verduijsteren, ende uwe zielen inder eewigher verdoemenissen wechvueren: niet te vreden wesende, dat zij tot noch toe, v gelt ende goet, met behendicheyt, ende onder t' dexsel der Religien, ghenomē hebben, itē zoo menich duijfent vroeme, godvruchtighe menschen om den bals ghebrocht ende doē vermoorden, ten sij oock dat zijliedē uwe zielen, ende vanden uwē, den duyuel ouerleueren, inder eewicheyt te pijnighen.

Hier mueghdij oock aenmerckē de vervloecte ijdelheyt, ende groote ombeschaemtheyt van desen verleyer, die sulckē valscheyt vol blasphemiē, ende de alder schaedelijckste leeringhe, die ons afkeerendē

afkeerēde is vande eenighe versoenofferāde Iesu Christi, derdt beschermen, verantwoorden, ende verschoonē, die reyn Leeraers Christi met alder ley bitter schimpē, ende spijtighe woorden versoeyende. Ende daerōme die groote ende groue luegenen, ende andere bouestucken ende Schelmerijē die hij ons stoudtmoedich, lae hōdertmael opleyt, moet hij selue, t'zij oft hē lieff oft leet is, deur zijne eygenen hals weder tot hem nemen, ende opbrassen.

Daer sijn certeyn in dit Boexkē van Lindanus zoo vele, groue, ende tastelijcke lueghenen, zoo dat, aengesien die Doctoren van Loenen dat onderteeckenēde ghetuygen, Dat het een openbaer bewijsinghe sij vā veel Luegenē: ende en stellēder niet bij vā wat luegenē, oft in wat Schrift staende, als zij behoordē te doene, zoo duncket ons zeer ghelooselijck, ēde der waerheyt ghelijck, dat zij deur dese twijfelachtighe, onzekere onderteeckeninghe, hebben willen te kinnen gheuen, dat dat selue boexkē, sijn eygē, oft des Autheurs luegenē sonder alle schaempte openbaert, ende bethoōt. Oft is dit heur meyninghe niet gheweest, zoo hebbense voorwaer onwetens, ende tegē haeren danck gepropheteert als Cayphas dede: ende Pilatus, het opschrift bouē hes Cruijs der Heerē stellēde, dat hij was den Coninck der Ioden.

Ioan. 11. e. 50
Mat. 27. d. 36
Ioan. 19. b. 19

Hij beroept ons oock tot tot een wettelijcke Folio H 6

133 VERANTVOORDINGE DER

Disputatie vande Religie, daeromme hem sij kin-
nelijck, dat wij ède de Onse, daer toe heel bereet
sijn, ons gantschelijck verlaetede op den Gheest
des heerē, zijn Heylich woort, ende Goddelijcke
beloefstenisse: te minsten dat hij ons vandē Con.
M.^t ende zijne hooghē raet, vercrijghe eē volle,
vrye geleyde, ède dat daer toegelaetē wordē vele
deghelijcke, verstandighe, ende godtvruchtighe
mannē, uyt allē Staetē des Lāts, vā wiēs eewigher
salicheyt gehādelt wordt, ende dat alle dinghē bij
goeder Ordinātien gheschiē, ède datmē disputere
alleene uyt de H. Scriftuere vāden leuēden Godt,
die welcke alleene een Licht is, den voeten van
gantsch het menschelijck geslacht voorghestelt.

En wij en twijfelen daeraen niet ghij en cont
het selue zeer lichtelijck vercrijghen, aengesien
ghijlieden in sulcken aensien ende authoriteyt
bijden Princen ende heeren sijt: Ende daerōme
ten zij dat ghijlieden ons een vrye geleye totter
Disputatien, die ghijlieden selue versoeckt, en
vercrijght: noch oock een wettelijcke Disputatie
uyt de H. Scriftuere aen en richt, zoo sal allen
man bekinnen, dat ghijlieden (als die hem seluen
qualick gheuoelen) het licht der waerheyt, ende
der kinnissen Godts vliet, ende v eygen saecke, en
de Leeringhe, met dese uytvlucht des lights (daer
ghijlieden selue ons beroepen hebt) verdoempt.

Tot noch toe, hebben wij deur Godts ghe-
naede

Ioan. 14. c. 26

Psal. 119. f. 46

Mat. 10. c. 20

Luc. 22. a. 11

2. Pet. 1. d. 19

Psal. 119. n. 105

Cap. 6. c. 23

Ioan. 3. c. 20

naede bethoont, dat den Schimboeck van Willem
vander Linden, dien hij der Confess. van Antwer-
pen tegenstelt, vol sij van alderley bittere, spijti-
ghe, grousaeme woorden, vol schmachwoorden,
schimpen ende lasteringhen, ende en heeft noch
tās niet connen bethoonē, dat in de Conf. vā An-
werpen, eenighe dwaelinghe oft luegen sij. Het
welcke oock bethoont is deur Godts genaede, in
ons andere Verantwoordinghe, tegen Tiletanus
boexken.

Daeromme de voorghenoempde Conf. is nu
(als deur een vier beproeft sijnde) meer blinckē-
der gheworden, als het alder suxuerste ende ghe-
doorlouterste goudt ende siluer. Ende en twijfelē
niet, allen godtvruchtighen gelesen ende deur-
sien hebbende, alle dese scriften, vā deen ende dā-
der sijde uytgegaen, selen voortaan die in meer-
der achinghe hebben. Want noch desen, noch
oock zijnen medegeselle Tiletanus, en hebben
niet stercks connen bijbringhen, dat zijse in d' al-
der minste woort, oft Sententie souden connen
wederleyt hebben.

De Heere Iesus Christus, den eengheboorne
Sone vādē leuēdē Godt, onsen hooghstē Coninck
Ouerhoofst, en ewighē Priester, die regere ende
bescherme zijn Kercke, ende Religie, tegē dē An-
tichrist, en alle zijn Dwaelinghē, Verleyers, ende
Dienaers, om zijnder ghenade, ende ewigher
waerheyt,

Psal. 2. a. 9
Mat. 21. a. 5
Apoc. 19. c. 16
Eph. 1. c. 22
& 5. c. 23
Psal. 110. a. 4
Heb. 7. c. 16

Mat. 28. d. 20

Mat. 16. c. 18

Lucz 12. d. 32

Joan. 10. a. 4

8c. c. 27

Joan. 10. c. 28

Joan. 16. d. 33

Hebr. 2. c. 14

Ozeq 13. c. 14

2. Cor. 15. f. 55

1. Cor. 15. c. 27

Hebr. 2. b. 8

Matt. 28. d. 18

Waarheyt, waer mede hij vastelijck, ende heyl-
 lichlijck beloest heeft, met ons te sijne totte eynde
 der werelt, ende niet te gedoeghe dat die poortē
 der hellen, tegē zijn Ghemeynte, dat is, het sieyn
 cudde, zijn stemme aenhoorende, ende naeruo-
 gende, soudē ouerweldigē, oft yemant uyt zijne
 handen ontnemen. Want hij alleene heeft vol-
 maechtelijck de werelt, de Duyuel, ende de Hel e
 ouerwonen, hem sijn alle dinghē onderdaenich,
 ende hē is alle macht ende gewalt, in hemel ende
 aerde, van zijnen Hemelschen Vader gegheuen,

Amen: ende alle goetvruchtighe

spreke, Amen.

Finis.

COPYE

des GHETVYGENIS, aengaende
de Prædicanten, ende Ghedeputeerde
der Ghemeynen van Antwerpen, der
Ausborghscher Confessien toegedaen,
vande Eerfaemē Raedt ende Ouer-
heyt der seluer Stadt haer indē
Afscheyt gegheuen.

Allen den ghenen die dese Letteren selen siē
oft hooren lesen, Burghmeesteren, Sche-
penen ende Raedt vander Stadt van Antwerpen,
Saluyt. Doen te wetene ende certificeren midts
desen, Alzoo wij den Prædicanten ende den Ghe-
deputeerden vander Confessien van Ausborgh,
binnen deser Stadt hadden te voren gehouden dē
wille ende beuelen vanden Con. Ma.^s onsen Ghe-
naedighen Heere, vande Prædicatie ende exerci-
tie vander Religien van te voren binnen desen
Landen openbaerlijck niet gebruijckt, te moete
doen ceseren, niet willende vallen inde Indigna-
tie van zijne Ma.^s ende de Stadt stellen in geheel
ruijne, verbeydende dat t selue bij bedwaghe sou-
de worden gedaen, ende verwachten de groote
macht van uylantische Ruuyteren ende knechten
die daer toe alreede waeren aenghenomen, ende
noch aenghenomen souden worden, bouen die
ghene die noch iegewoordelijck binnen plants
sijn, met meer andere Inconuenientē die daer nyt
souden

C O P Y E

souden moeghen volghen. Zoo ist dat de voors
 Prædicanten ende Ghedepueteerde inden naeme
 van die vander voors Confessien hebbende alijt
 vastelijck gestaen ende gepersistēert bijden on-
 derhoude ende Effecte van hunnen Contracte,
 tuschen mijnen Heere den Prince van Orenge
 als Gouerneur, ende Ons ter eenre, ende hen
 ter andere sijden, aengeghaen den tweeden Sep-
 tembris lestleden, Ende d'welck nae dien zij niet
 en hebben uyt voorgeruerder oorsaecken mo-
 ghen obtineren niet willende tegens der Ma.
 expresen beuele, rebel ende ongehoorsaē vallē
 maer de oorsaecke vande bederffenisse vander
 selue Stadt verhueden, hebbē te vreden geweest
 de voors Prædicatiē ende exercitiē te verlaetē
 ende te verbouden, ende de voors Prædicanten
 te vertrecken buyter deser Stadt ende dese zijner
 Ma.^c Nederlandē. Behoudelijck dat hen geghe-
 uen worde Passpoort ende geleyde voor zekerē
 tijt, zoo hen t'selue oock bij ons gegheuen is,
 naer uytwijfen den brieuen daer aff sijnde, ende
 daer en bouen, datmen hun ende andere vander
 Confessien soude verleenen Acte dat zij hun an-
 ders niet gedraeghē en hebbē, binner deser Stadt
 dā in alder gehoorsaemhede tegens de Magistraet
 ēde Ouerheyte, ende de selue metter daet bijgestaē
 tegens die ghene die de voors Stadt in groote on-
 ruste ende beruerte hadden gestelt, ende hen ge-
 regulēert

COPYE

regnlēert ende naegeghaē den voorſ Accoorde:
omme hen te dienen ter plaetsen daer hen i' selue
van noode wesen sal, d'welck hen bij desen onse
iegewoordighe is geaccoordēert, als t'ghene des
voorſ is, alzoowaerachtich sijnde: Söderargeliff
Ende des t'oorconden hebben wij den zegele ten
saecken der voorſ Stadt van Antwerpen desen
Letteren doen aenhanghen, opten 12. dach
Aprilis, int laer ons Heeren als men screeff
M. CCCCC. ende Seuenent' sestig
nae Paeschen.

Onderteeckent A. Graphæus.

BASILEÆ, EX OFFICINA
Bartholomæi Franconis, sumptibus Ioannis
Oporini. Anno M.D.LXVII.
Mense Augusto.

969726

87550759 NDO COPY B

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mostly illegible due to fading and bleed-through.

On: Michael A. Gagliardi

BASILEAE, EX OFFICINA
Basilien. Francor. Impubli. Jourd.
Operat. Anno M. D. L. X. VII.
Mare. Aug. 1.